



Leerplan

Studiegebied Algemene Vorming

ASO3 Economie – Moderne Talen

Pool Moderne Talen

Goedkeuringscode: 06-07/1683/N/G

1 maart 2007

Inhoudstafel

1. Visie op moderne talen in het polenonderwijs	p. 3
2. Beginsituatie	p. 4
3. Algemene doelstellingen	p. 4
4. Modules en thema's	p. 5
5. Leerplandoelstellingen en Leerinhouden	p. 6
5.1. Taal en Communicatie	p. 9
5.2. Taal en Cultuur	p. 12
5.3. Taal als Systeem	p. 18
5.4. Onderzoekskompetentie	p. 19
6. Verdere pedagogisch – didactisch werken en concretisering	p. 27
6.1. concretisering Engels	p. 27
6.2. concretisering Frans	p. 35
6.3. concretisering Nederlands	p. 40
6.4. concretisering Duits	p. 45
7. Evaluatie	p. 66
8. Vakoverschrijdende eindtermen	p. 83
9. Minimale materiële vereisten	p. 86
10. Literatuur	p. 88

1. Visie op moderne talen in het polenonderwijs

In het huidige klimaat van globalisering en internationalisering, waarbij mobiliteit, grensoverschrijdende contacten en massamedia een onlosmakelijk deel van onze leefwereld zijn geworden, is een doorgedreven communicatieve vaardigheid een noodzakelijkheid geworden om een juiste koers te kunnen bepalen in deze informatieoverdaad. Zowel het diepgaand begrijpen van het wereldgebeuren als het kunnen herkennen, erkennen en respecteren van andere culturen zijn hier determinerende factoren.

Uiteraard focussen wij in ons talenonderwijs vooral op de ons omringende wereld, met de Europese context als uitgangspunt. Dit impliceert dat wij onze cursisten ondersteunen in het uitbouwen van competenties op het vlak van meertaligheid Nederlands, Engels, Frans, Duits geschoeid op een taak- en communicatiegericht taalonderwijs met integratie van de vier vaardigheden.

Ook in het volwassenenonderwijs heeft de leerkracht als belangrijke taak de cursist die kiest voor een opleiding binnen het Algemeen Secundair Onderwijs, voor te bereiden op doorstroming naar hogere studies en betere kansen te bieden op de arbeidsmarkt. De cursisten krijgen via dit poolleerplan de mogelijkheid om hun talenkennis, die al ruim verworven is in de voorgaande taalmodules, uit te diepen en aan te vullen met de nodige wetenschappelijke bagage.

In het poolleerplan ligt de nadruk dan ook niet langer op louter functioneel - technische vaardigheden en communicatie, maar gaat de kennis van deze vaardigheden uitgediept worden met ruime aandacht voor wetenschappelijk en academisch onderzoek, waarbij uiteraard ook het creatief kunnen omgaan met de taal als sluitstuk van de taalverwerving, niet vergeten wordt.

Om deze doelen te kunnen realiseren speelt de onderzoekscompetentie een aanzienlijke rol.

Al deze elementen samen moeten leiden tot een progressief opgebouwde en grotere leerautonomie van de cursist, een onontbeerlijke voorwaarde om de transfer naar andere inhouden en talen in hogere studies waar te maken. Verder begeleiden de leerkrachten moderne talen in het volwassenenonderwijs de cursisten op hun weg naar openheid en verdraagzaamheid, luister- en communicatiebereidheid, intellectuele nieuwsgierigheid, kritische zin en relativiseringsvermogen. Om dit te bereiken, is het vakoverschrijdend samenwerken een belangrijke pijler die zal leiden tot het beter begrijpen van socio-culturele verschillen. Meertaligheid en begrip voor diversiteit zijn sleutelwoorden in het kunnen uitdragen van het Europese gedachtegoed en het meebouwen aan een pluriforme, multiculturele samenleving.

2. Beginsituatie

Dit leerplan *Economie - Moderne Talen* sluit aan bij de basisleerplannen *Vreemde talen en Nederlands*, derde graad ASO. De cursisten die kiezen voor een opleiding *Moderne talen* hebben een ruim interesseveld en zijn geïnteresseerd in het creatief en wetenschappelijk bezig zijn met taal, cultuur en communicatie.

Cursisten uit deze richting combineren *Moderne talen* met *Economie*. Dit resulteert in een gevarieerde en boeiende vooropleiding die zal leiden tot het beter begrijpen van de economische, politieke en culturele processen die onze huidige samenleving bepalen en het hierin een actieve rol kunnen vervullen.

Aangezien de cursisten ongetwijfeld het belang van de aangeboden talen beseffen voor hun verdere studies en beroep, mogen de leerkrachten rekenen op een positieve ingesteldheid naar deze taalvakken toe. De cursisten zijn bereid de doeltalen te hanteren in allerhande dagdagelijkse bezigheden, zoals lezen, chatten, woordenboeken raadplegen, films bekijken, muziek beluisteren. Ondanks de grote diversiteit in het doelpubliek van het volwassenenonderwijs, kan gesteld worden dat de cursisten die deze specifieke modules aanvatten al heel wat taalautonomie verworven hebben in de voorgaande modules of studies, op tweede en derde graadsniveau en dat ze als dusdanig aan het eindpunt gekomen zijn van hun secundaire studies. Ze kunnen zelfstandig taaltaken in het Nederlands, Frans en Engels aanvatten en kunnen deze vaardigheden ook eventueel transfereren naar het Duits. Ze hanteren daarbij zowel communicatieve strategieën als leerstrategieën, zowel voor de receptieve als productieve vaardigheden. Door de koppeling van de onderzoeksmodule aan de taalmodules krijgen de cursisten de kans om hun wetenschappelijk en zelfstandig werken verder aan te scherpen. Het vakoverschrijdend werken met authentiek lesmateriaal binnen één en dezelfde module zal de initiële interesse uitdiepen en de taalverwervingsstrategieën verhogen. Binnen het Tweedekansonderwijs is het zeker wenselijk dat er buiten de grenzen van het strikte vakgebied gekeken wordt om de wettelijk voorziene eindtermen te realiseren. Zo kan een doorgedreven samenwerking Frans / Engels binnen één en dezelfde onderzoeksmodule, gekoppeld aan een eventuele inbreng van het vak Duits, Nederlands, economie, de humane of exacte wetenschappen, een project realiseren dat ook voor een volwassen publiek uitdagend en interessant zal zijn.

3. Algemene doelstellingen

Zoals eerder vermeld, streeft ons volwassenenonderwijs de vorming na van een mondige en kritische cursist die met open vizier de multiculturele wereld tegemoet treedt en hierbinnen zijn of haar plaats kan verwerven. Naast deze mondiale vorming wordt evenmin het wetenschappelijke luik vergeten en ontwikkelt de cursist de werktuigen en inzichten nodig voor hogere taalbeschouwelijke en creatieve vaardigheden.

Leren leren krijgt in deze eindfase van de opleiding nog de nodige ruimte en aandacht, geschoeid op en onderbouwd door moderne didactische technieken. Het zelfstandig werken en leren, dat momenteel al vanaf de lagere school is opgebouwd, krijgt hier een extra dimensie door het zelfstandig en in groep leren verwerken van allerhande gegevens en informatie. Door de modules in gecombineerd onderwijs aan te bieden, verhoogt de zelfwerkzaamheid van de betrokken cursist nog meer. Bijzondere aandacht verdient hierbij de groep volwassenen die al langer uit het normale onderwijsproces gestapt is of nooit de juiste studieattitudes ontwikkelde. Zij zullen extra steun en omkadering kunnen gebruiken bij het realiseren van de vooropgestelde doelen. Om talige autonomie te bereiken, is het efficiënt toepassen van informatie- en communicatietechnologie (ICT) onontbeerlijk. De leerkracht begeleidt waar nodig en biedt voldoende authentiek materiaal aan, naast het kritisch leren omgaan met dit bronnenmateriaal en de stroom aan informatie die de cursisten dagelijks overspoelt.

De pool *Moderne Talen* en de daarbij horende specifieke eindtermen (SET) zijn gericht op een verdieping van de reflectie op taal en communicatie, taal en cultuur en taal als systeem. Dit betekent dus dat een vakoverschrijdende aanpak, met inbreng van alle taalleerkrachten nodig is, wat een meerwaarde betekent voor cursist en leerkrachtenteam.

4. Modules en thema's

De aangeboden modules worden benoemd als MTAL3, Moderne Talen 1,2,3 en 4. De modules kunnen parallel aangeboden worden, na het volgen van de basismodules. Deze laatste voorwaarde vervalt bij het geïntegreerd aanbrenge van de inhoud.

Gewenste voorkennis:

ASO3-B Nederlands 1, 2 en 3

ASO-3B Engels 1, 2 en 3

ASO3-B Frans 1, 2 en 3

Voor Duits is er een accurate voorkennis gewenst.

De modules hebben elk een studieduur van 80 Lt AV en hebben betrekking op de profielcomponenten waarbij de decretale specifieke eindtermen werden opgenomen:

MTAL3

Moderne Talen 1= Taal en communicatie

MTAL3

Moderne Talen 2= Taal en cultuur

MTAL3

Moderne talen 4=

Onderzoekscompetentie

MTAL3

Moderne Talen 3= Taal als systeem

Aangezien de onderzoeksmodule steunt op de inhoud van de vorige modules is het wenselijk deze pas aan te vatten als ten minste twee van de andere modules gerealiseerd zijn. De Module MTAL3/1 en 3 kan ook aangewend worden door het vak Duits, Mta13/2 wordt bij voorkeur door Frans en Engels in een samenwerkingsverband en eventueel door gecombineerd onderwijs ingevuld. Ook de onderzoekscompetentie is vakoverschrijdend in aanpak en thema's.

5. Leerplandoelstellingen en leerinhouden

De doelstellingen in dit leerplan sluiten nauw aan bij de specifieke eindtermen voor de pool *Moderne Talen*, die als SET met het overeenkomstige decretale nummer aangeduid worden.

Deze SET hebben betrekking op kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes waarmee cursisten kunnen:

- 5.1.1. Taalfenomenen verdiepend bestuderen, beschouwen, verwerken en uitdrukken in de verschillende talen waarvoor al een basis is verworven. Het doel is inzicht te verwerven in de taal als systeem, in de relatie tussen taal en cultuur en in de wijze waarop communicatie functioneert.
- 5.1.2. Communiceren over een breed gamma van onderwerpen in de verschillende talen die ze bestuderen met een voldoende rijk en genuanceerd taalgebruik.
- 5.1.3. Talige autonomie verwerven en in staat zijn talige competenties zelfstandig verder te ontwikkelen.

Het werken met polen streeft naar een optimale doorstroming naar hogere studies. Daarom ook komt naast eerder vernoemde werkpunten en competenties, de onderzoeksvaardigheid ruim aan bod.

Het leerplan is voldoende open om de leerkracht vrije keuze te laten in de selectie van leerinhouden waarbij de leerplandoelstelling kan gerealiseerd worden. Niettemin is er een ruim aanbod concretisering en tips verder in de bundel ter ondersteuning.

De leerkracht houdt bij de keuze van onderwerpen en werkmiddelen rekening met:

- 5.1.4. de belangstelling en leefwereld van de cursisten
- 5.1.5. de authenticiteit en de relevantie van het tekstmateriaal
- 5.1.6. het profiel van de doelgroep (leerstijl, noden, motivatie)

Het volume aan leerinhouden is beperkt, zodat de leerkracht voldoende eigen inbreng kan realiseren.

De leerkracht maakt samen met de betrokken collega's (talen, economie,...) een keuze van de leerinhouden. Samen stellen ze een planning op waarin alle SET aan bod komen. Alle leerplandoelstellingen kunnen via Engels en Frans

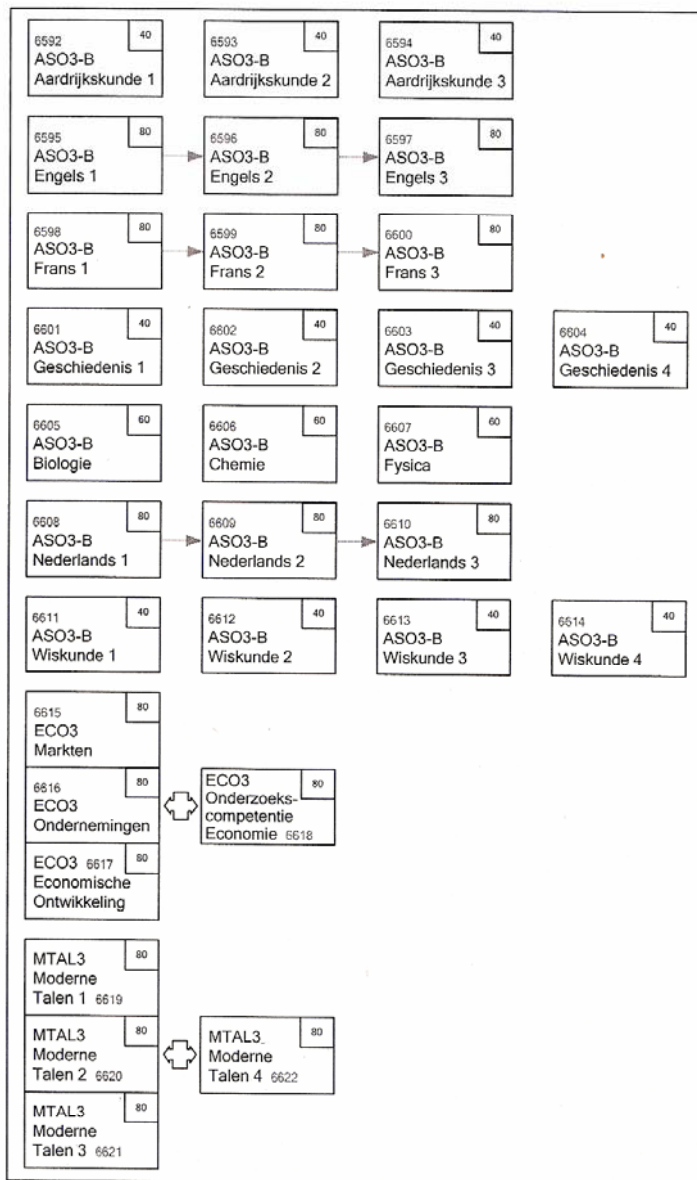
gerealiseerd worden, maar kunnen na overleg ook door Duits, Spaans of Nederlands aangevuld worden. Sommige SET zullen meermaals aan bod komen, andere zullen verkaveld worden over de verschillende talen heen. Elke SET wordt minimaal 1 keer gerealiseerd.

Er is tevens ruimte voorzien voor vakoverschrijdende eindtermen. Hoewel het onduidelijk is of deze VOET-en in de toekomst gehandhaafd blijven in het volwassenenonderwijs, worden ze wel degelijk gerealiseerd en als dusdanig mee in de lijst opgenomen. De VOET-en worden aangeduid in het leerplan en kort besproken onder hoofdstuk 8. Belangrijk om weten is dat deze VOET-en kunnen gerealiseerd worden (wenselijk) maar facultatief zijn.

Bijgevoegd: structuurschema ASO3 Economie -Moderne Talen.



Leertraject



5.1. TAAL ALS COMMUNICATIE

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
domeinspecifieke teksten structureren, verwerken en gepast presenteren rekening houdend met de ontvanger.	DSET 1	<p style="text-align: center;">Tekstsoorten zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> *Wetenschappelijke leesteksten, bijv. artikels uit linguïstische, economische, medische en milieu- of sportgerelateerde tijdschriften, al dan niet digitaal. *Administratieve documenten als <ul style="list-style-type: none"> het Europees aanrijdingformulier bankdocumenten documenten i.v.m. ziekenhuisopname inschrijvingsformulieren hoger onderwijs *Zakelijke leesteksten als <ul style="list-style-type: none"> bijsluiters sollicitatieformulieren handleidingen artikels uit tijdschriften of kranten, eventueel digitaal *Filmfragmenten, radio of tv-fragmenten, interviews en reportages. 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen. Voor bijkomende suggesties: zie ook leesvaardigheid en schrijfvaardigheid.</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: Ieren Ieren</p> <p>VOET: sociale vaardigheden</p> <p>VOET: technisch-technologische vorming</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
reflecteren op talige communicatiemodellen vanuit een communicatiemodel en deze bijsturen waar nodig is.	DSET2	<p style="text-align: center;">Soorten communicatie zoals:</p> *taalregisters: formeel en informeel *sociolect: zoals man - vrouw verschillen zoals vakjargon	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen. Bijkomende suggesties in bijlage.</i> <i>Zie ook: luistervaardigheid en spreekvaardigheid</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: sociale vaardigheden</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
vergelijken hoe in de eigen cultuur en in andere culturen informatie gebracht wordt bij interpersoonlijke, intergroeps- en massacommunicatie.	DSET3	<p style="text-align: center;">Communicatiesoorten zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> *interpersoonlijke en intergroepscommunicatie: zoals boodschappen met directe feedback *massacommunicatie: zoals gesproken en geschreven pers zoals reclame *niet-talige communicatie: zoals lichaamstaal 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>De doelstellingen rond cultuurverwerving gebeuren best geïntegreerd en met de mogelijkheid tot grensoverschrijdende contacten.</p> <ul style="list-style-type: none"> *een e-mailproject *video conferencing *uitstappen over de grens heen *klasuitwisselingen *opzetten van culturele projecten, vb.: affiche - en postercampagnes rond culturele evenementen een week van de anderstalige film <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: sociale vaardigheden VOET: opvoeden tot burgerzin</p>

5.2. Taal en cultuur

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
stereotiepen met betrekking tot eigen en andermans cultuur en cultuuruitingen herkennen en nuanceren.	DSET4	<p style="text-align: center;">Stereotypen m.b.t. bijvoorbeeld</p> <ul style="list-style-type: none"> *het dagelijkse leven: zoals leef - en eetgewoonten, kleding, muziek *elementaire omgangsvormen, sociale conventies, tradities en beleefdheidsregels *non-verbaal gedrag: zoals omhelzing, omarming 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>De doelstellingen rond cultuurverwerving gebeuren best geïntegreerd en met de mogelijkheid tot grensoverschrijdende contacten.</p> <ul style="list-style-type: none"> *een e -mailproject *videoconferencing *uitstappen over de grens heen *klasuitwisselingen *opzetten van culturele projecten, vb.: affiche - en postercampagnes rond culturele evenementen een week van de anderstalige film <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: sociale vaardigheden VOET: opvoeden tot burgerzin</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
<p>misverstanden in de interculturele communicatie die ontstaan door taalkundige of culturele verschillen herkennen en rechtzetten.</p>	<p>DSET5</p>	<p>Taalkundige en culturele verschillen zoals</p> <p>*spraakkundige verschillen in het Frans: tu – vous</p> <p>*Belgicismen in het Frans : tirer son plan</p> <p>*culturele verschillen zoals de lossere bedrijfscultuur in de Verenigde Staten tegenover Groot-Brittannië</p>	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretiseringen zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>De doelstellingen rond cultuurverwerving gebeuren best geïntegreerd en met de mogelijkheid tot grensoverschrijdende contacten.</p> <ul style="list-style-type: none"> *een e -mailproject *videoconferencing *uitstappen over de grens heen *klasuitwisselingen *opzetten van culturele projecten, vb.: affiche - en postercampagnes rond culturele evenementen een week van de anderstalige film <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: sociale vaardigheden</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
cultuuruitingen verkennen die specifiek zijn voor de gebieden waar de doeltaal als omgangstaal gebruikt wordt.	DSET6	<p style="text-align: center;">Cultuuruitingen zoals</p> <ul style="list-style-type: none"> *begroetingsrituelen *over het weer spreken *tafelgewoonten 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>De doelstellingen rond cultuurverwerving gebeuren best geïntegreerd en met de mogelijkheid tot grensoverschrijdende contacten.</p> <ul style="list-style-type: none"> *een e-mailproject *videoconferencing *uitstappen over de grens heen *klasuitwisselingen *opzetten van culturele projecten, vb.: affiche - en postercampagnes rond culturele evenementen een week van de anderstalige film <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: sociale vaardigheden</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
de cultuur verkennen door middel van visuele taal	DSET7	<p style="text-align: center;">Visuele taal zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> *film *toneel *dans *reclame *videoclips *beeldend werk: zoals fotoreportages, collage en affiche *websites *stripverhalen 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>De doelstellingen rond cultuurverwerving gebeuren best geïntegreerd en met de mogelijkheid tot grensoverschrijdende contacten.</p> <ul style="list-style-type: none"> *een e-mailproject *videoconferencing *uitstappen over de grens heen *klasuitwisselingen *opzetten van culturele projecten, vb.: affiche - en postercampagnes rond culturele evenementen, een week van de anderstalige film <p><i>zie ook: eindtermen leesvaardigheid, intercultureel leren</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: sociale vaardigheden VOET: milieu- educatie VOET: muzisch –creatieve vorming</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
<p>elementen uit de literatuurgeschiedenis aanwenden om teksten in hun historische, politieke en sociale context te plaatsen.</p>	<p>DSET8</p>	<p>Elementen zoals</p> <p>*stromingen: bijvoorbeeld de Romantiek, the Victorian Age, the Modern Novel, le nouveau roman, la littérature du Magreb</p> <p>*het effect van de twee wereldoorlogen of het kolonialisme, bijvoorbeeld het existentialisme</p>	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: Ieren Ieren</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
gevoelens en leeservaringen op een creatieve manier vorm geven.	DSET9	<p style="text-align: center;">Gevoelens en leeservaringen m.b.t. bijvoorbeeld</p> <p>*een boek *een gedicht</p> <p style="text-align: center;">en door middel van bijvoorbeeld</p> <p>*ICT: op een creatieve manier een structuur- of analyseschema ontwerpen een cover of achterflap tekenen</p>	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen, vooral m.b.t leesvaardigheid, gespreksvaardigheid, schrijfvaardigheid.</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: muzisch -creatieve vorming VOET: leren leren</p>

5.3. Taal als systeem

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
bij de studie van teksten grammaticale structuren en kenmerken van tekstsoorten herkennen en beschrijven.	DSET10	<p style="text-align: center;">Kenmerken zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> *formele kenmerken zoals: <ul style="list-style-type: none"> cohesie op zinsniveau: verbindings - en verwijzwoorden coherentie op tekstniveau: vaste structuren (zoals probleemstructuur: de stelling, de pro en de contra's en de oorzaken) en signaalwoorden (zoals woorden die een opsomming of tegenstelling aangeven) *inhoudelijke kenmerken zoals: <ul style="list-style-type: none"> literaire teksten (bijvoorbeeld sprookje of kortverhaal) <p>De cursisten passen daarbij zo functioneel mogelijk een aantal strategieën toe die ze al verworven hebben bij het leren in het algemeen en bij het leren van talen in het bijzonder:</p> <ul style="list-style-type: none"> *compensatiestrategieën *luister-, lees-, spreek- en schrijftechnieken *transfereren *reflecteren over talen 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p><i>Zie ook: eindtermen: leesvaardigheid en schrijfvaardigheid</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: leren leren</p>

5.4. onderzoekscompetentie

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
strategieën inzetten en passende hulpmiddelen hanteren om inzicht te verwerven in het spellingssysteem, de uitspraak, de betekenis van woorden, zinsconstructies en de relatie klank - teken.	DSET11	<p style="text-align: center;">Hulmiddelen zoals</p> <ul style="list-style-type: none"> *naslagwerken *audiovisueel materiaal *ICT: bijvoorbeeld spellingchecker, vertaalmachine en on - line woordenboeken. <p>De cursisten passen daarbij zo functioneel mogelijk een aantal strategieën toe zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> *taalverwante woorden herkennen *grammaticale schema's efficiënt gebruiken *stapelwoorden decoderen 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: leren leren</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
strategieën inzetten om hun taalleerproces autonoom te evalueren, bij te sturen en voort te zetten.	DSET12	<p style="text-align: center;">Strategieën zoals</p> <ul style="list-style-type: none"> *zelfevaluatie *peerevaluatie *co-evaluatie *het gebruik van portfolio's 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>Zie ook: schrijfvaardigheid.</p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: leren leren</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
met voorbeelden aantonen dat de betekenis van een taaluiting afhankelijk is van de context.	DSET13	<p>Analyse van een context, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> *non-verbaal gedrag: zoals lichaamstaal, mimiek *verband met de rest van de tekst: wat voorafging en wat volgt *achtergrondkennis 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: leren leren VOET: sociale vaardigheden</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
elementen van taalvariatie herkennen en illustreren.	DSET14	<p style="text-align: center;">Variatie in, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> *het taalregister *de uitspraak *regionale verschillen zoals: <ul style="list-style-type: none"> Brits Engels Canadees Engels en Frans Waals Frans in Afrika Australisch Engels Amerikaans Engels Hochsprache Oostenrijks Duits Zwitsers Duits... 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: leren leren VOET: sociale vaardigheden VOET: opvoeden tot burgerzin</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
gelijkenissen en verschillen tussen talen herkennen	DSET15	<p style="text-align: center;">Gelijkenissen en verschillen tussen bijvoorbeeld</p> <ul style="list-style-type: none"> *de moedertaal en andere talen *het Engels, Frans , Duits en andere talen *de Angelsaksische en Francofone of Duitstalige wereld 	<p><i>De pedagogisch-didactische wenken en concretisering en zijn uitgebreid behandeld in de leerplannen van de basisvorming talen.</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: leren leren</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
<p>zich oriënteren op een onderzoeksprobleem door gericht informatie te verzamelen, te ordenen en te bewerken.</p>	<p>DSET16</p>	<p>Informatie afkomstig van bijvoorbeeld</p> <ul style="list-style-type: none"> *een bibliografie *naslagwerken *een interview of een reportage <p>Dit kan gebeuren via bijvoorbeeld zelfstandig werk (individueel, per twee, in groep)</p>	<p><i>Zie ook: leesvaardigheid</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: leren leren VOET: sociale vaardigheden VOET: opvoeden tot burgerzin VOET: gezondheidseducatie* VOET: milieu- educatie*</p> <p>*afhankelijk van het gekozen onderwerp</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
een onderzoeksoopdracht voorbereiden, uitvoeren en evalueren over een literair en/of linguïstisch vraagstuk.	DSET17	<p style="text-align: center;">Een vraagstuk over, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> *een artistiek - literair thema zoals: de kunstenaar en zijn milieu *een (socio-) linguïstisch thema zoals: jongerentaal *tekstinterpretatie *historische kritiek 	<p><i>Verdere concretisering:</i> <i>hoofdstuk 6</i></p> <p>VOET: leren leren VOET: muzisch - creatieve vorming</p>

Leerplandoelstellingen De cursisten kunnen	Decr. nr.	Leerinhouden	Pedagogisch-didactische wenken
de onderzoeksresultaten en conclusies rapporteren en ze confronteren met andere standpunten.	DSET18	<p style="text-align: center;">Rapporteren en confronteren door, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> *het schrijven van een rapport *een opvoering of het geven van een mondelinge presentatie (PowerPoint) *een klas discussie of een debat 	<p><i>Zie ook: schrijfvaardigheid.</i></p> <p>Verdere concretisering: hoofdstuk 6</p> <p>VOET: leren leren VOET: sociale vaardigheden VOET: technisch - technologische vorming</p>

6. Pedagogisch- didactische wenken en concretisering

Onderstaand werden mogelijke concretisering en weergegeven. Deze zijn uiteraard niet exhaustief en werden zowel uit de dagelijkse klas praktijk, literatuur terzake als andere leerplannen gepuurd. De lijst is vooral bedoeld om de leerkrachten op te zetten naar een degelijke realisatie van de SET.

6.1. Concretisering Engels

Taal en communicatie

SET 1: De cursisten kunnen domeinspecifieke teksten structureren, verwerken en gepast presenteren, rekening houdend met de ontvanger.

- 6.1.1. Hypothesen formuleren rond de inhoud: het onderwerp van een te lezen tekst op basis van de titel en/of foto's ontdekken.
- 6.1.2. Een leestekst onderverdelen in alinea's.
- 6.1.3. Scannen en skimmen.
- 6.1.4. Inhouds- en inzichtsvragen beantwoorden van diverse aard.
- 6.1.5. juist/fout, meerkeuze, matching, invuloefeningen, open vragen, enz.
- 6.1.6. De betekenis van woorden afleiden uit de context.
- 6.1.7. Een schema over een leestekst vervolledigen.
- 6.1.8. Een synthese schrijven over een gelezen tekst.
- 6.1.9. Uit een reeks de passende samenvatting voor een gelezen/beluisterde tekst selecteren.
- 6.1.10. Alinea's in de juiste volgorde zetten a.h.v. text markers, connectoren.
- 6.1.11. Een interview waarvan de vragen en bijpassende antwoorden verknipt zijn, opnieuw samenstellen.
- 6.1.12. Een mindmap van een leestekst maken.
- 6.1.13. Een interview voorbereiden en afnemen als journalist van de kwaliteitspers, als reporter voor de roddelpers.
- 6.1.14. Van een krantenartikel een interview maken.
- 6.1.15. Een lezersbrief schrijven naar aanleiding van een gelezen tekst.
- 6.1.16. (mondeling) Informatie uitwisselen over een leestekst a.h.v. jigsaw reading /2 cursisten lezen ieder een ander krantenartikel over hetzelfde onderwerp, maar dan belicht vanuit een ander standpunt, afkomstig vanuit een andere bron (kwaliteitspers versus roddelpers) of over een verschillend aspect van het onderwerp. De cursisten brengen verslag uit bij elkaar en/of vergelijken de informatie, eventueel aan de hand van richtvragen.
- 6.1.17. Uit een reportage (Newsnight, BBC News) over een bepaald probleem de verschillende standpunten die aan bod komen, olijsten.

- 6.1.18. Een filmbespreking schrijven en hiervoor ook de nodige (online) bronnen raadplegen.

SET 2: De cursisten kunnen vanuit een communicatiemodel reflecteren op talige communicatie en die, waar nodig, bijsturen.

- 6.1.19. Communicatiemodel toepassen op verschillende talige situaties: bijvoorbeeld het identificeren van zender, ontvanger, boodschap, doel van verschillende soorten teksten (krantenartikel, reclame, recensie, zoekertjes, literaire tekst, enz.)
- 6.1.20. Invloed en rol van 'ruis' bespreken aan de hand van een aantal duidelijke voorbeelden (Bushisms, mondegreens, Manuel in Fawltly Towers en Crabtree in 'Allo 'Allo).
- 6.1.21. Aan de hand van een luisterfragment (een gesprek tussen ouder-kind, werkgever-werknemer, twee vrienden), hypothesen formuleren over zender, ontvanger en boodschap.
- 6.1.22. De rol van de immer populairder wordende 'internettaal' (acronymen, emoticons, vereenvoudigde grammaticale structuren) en de invloed van hiervan op de schrijfvaardigheid van de jeugd.
- 6.1.23. Netiquette: de officiële gedragsregels voor het Internet bespreken aan de hand van een 'fout' voorbeeld. Deelnemen aan een chatsessie volgens de richtlijnen van de netiquette.
- 6.1.24. Zakelijk Engels, Duits, Frans. Een zakelijke brief schrijven volgens de heersende richtlijnen. Maar ook duiden op de shift naar e-mails in zakelijke correspondentie.
- 6.1.25. Het taalgebruik in 'A Clockwork Orange' ('nadsat' language) (A. Burgess) bespreken of ook in '1984' ('Newspeak')(G. Orwell).

SET 3: De cursisten kunnen vergelijken hoe in de eigen cultuur en in andere culturen informatie gebracht wordt bij de communicatie.

Onderwerpen die aan bod kunnen komen zijn:

- De verschillen tussen Amerikanen en Britten bij interpersoonlijk contact: 'British stuffiness' versus 'American bumptiousness' (aan de hand van filmfragmenten).
- Typische verschijnselen zoals soaps, stand-up comedy, shows à la Jerry Springer, Oprah Winfrey.
- Populaire massamedia zoals blogs en YouTube.
- Massacommunicatie zoals spreekkoren, oneliners en slogans (in de politiek en de reclame).
- Naast de traditionele geschreven/gesproken communicatie ook andere, nieuwere vormen aan bod laten komen: cursisten maken een blog rond een bepaald thema en publiceren deze op het internet.

- Werken met een elektronisch leerplatform zoals Moodle.
- Chatsessies en discussies via een online discussieforum organiseren, of de cursisten laten deelnemen aan een bestaande discussie op het Internet.
- Cursisten gesprekken laten voeren via Skype.

Taal en cultuur

SET 4: De cursisten kunnen stereotypen met betrekking tot eigen en andermans cultuuruitingen herkennen en nuanceren.

De volgende onderwerpen kunnen aan bod komen:

- Britse klassensysteem (upper-middle-working) behandelen aan de hand van een aantal liedjes zoals 'Working Class Hero' (John Lennon), 'Country House' (Blur) of 'Common People' (Pulp).
- Subculturen, zoals 'de geezer', de punk rock scene, hip hop subcultuur, cowboys, WASP, yuppie, 'Mod', metrosexual, enz. (muziek, kleding, ideologie, taal (slang)).
- (Stereotype van de) American Indians, eventueel besproken aan de hand van literaire bronnen en (internet)opdrachten (cursisten zoeken informatie over stammen en bekende American Indians). Ook interessant: controversie en debat over de naam: Native Americans? (American) Indians? Enz.
- Stereotypen zoals: white trash (trailer trash), the stupid American
- (fragmenten uit) 'Bamboozled' (Spike Lee) bekijken: Minstrel Shows en hun invloed op de emancipatie van de Afro-Amerikaan.
- Verschijnselen zoals 'soccer moms' en 'security moms', geïllustreerd met 'Volvo Driving Soccer Mom' (Everclear).
- Elementaire omgangsvormen, sociale conventies door de eeuwen heen, bijvoorbeeld (seksuele) moraliteit in the Victorian Age.
- Binnen een zakelijke, economische context : internationale relaties onderhouden, rekening houdend met de heersende sociale conventies van een land.

SET 5: Cursisten kunnen misverstanden in de interculturele communicatie die ontstaat door taalkundige of culturele verschillen, herkennen en rechtzetten.

- Struikelblokken: bijvoorbeeld het gebruik van present perfect en past simple in het Engels tegenover VTT in het Nederlands.

SET 6: De cursisten kunnen cultuuruitingen verkennen die specifiek zijn voor de gebieden waar de doeltaal als omgangstaal gebruikt wordt.

- Etiquette in the Victorian Age en de Roaring Twenties.

SET 7: De cursisten kunnen cultuur verkennen door middel van visuele taal.

- Vergelijken van de verfilming van een boek/strip met het boek/strip zelf: welke elementen blijven behouden, welke elementen vallen weg, hoe worden de gevoelens van een personage weergegeven in film, enz. (bijvoorbeeld: 'One Flew Over the Cuckoo's Nest' – Ken Kesey, 'Sin City' – Frank Miller, enz.) of verschillende verfilmingen van een boek / films vergelijken en de 'beste' verfilming uitkiezen aan de hand van een set criteria (bijvoorbeeld: 'Pride and Prejudice' – Jane Austen, 'Hamlet' – W. Shakespeare, 'Psycho' – A. Hitchcock).

- Een Engelstalig toneelstuk bijwonen.
- Vormen van visuele taal en hun (taalkundige) eigenschappen / typiciteit: graffiti, stencils.
- De visuele taal van de reclame bespreken. Zelf een reclameboodschap maken voor een product.

SET 8: De cursisten kunnen elementen uit de literatuurgeschiedenis aanwenden om teksten in hun historische, politieke en sociale context te plaatsen.

- Amerikaanse literatuur tijdens de jaren '20: de nawerking van WO I in de literatuur van bijvoorbeeld E.E. Cummings en Hemingway, the Harlem Renaissance, modernisme in de poëzie, expressionisme in drama, enz.
- 'Heart of Darkness' van Joseph Conrad (+ 'Apocalypse Now'- F.F. Coppola) als illustratie van de mistoestanden tijdens het kolonialisme in Congo, oorlog in Vietnam.

SET 9: de cursisten kunnen gevoelens en leeservaringen op een creatieve manier vorm geven.

- Rollenspel van een drama.
- Interview met een personage uit een boek/film/toneelstuk.
- Poster ontwerpen voor een film/boek/toneelstuk, promotekst / recensie schrijven over boek/film/toneelstuk.

Taal als systeem

SET 10: De cursisten kunnen bij de studie van teksten grammaticale structuren en kenmerken van tekstsoorten herkennen en beschrijven.

- Cursisten krijgen een inleiding in de opbouw en kenmerken van een kortverhaal. Ze kunnen de verschillende elementen herkennen en aanduiden. De cursisten schrijven zelf een kortverhaal m.b.v. deze bouwstenen. (interessante link: http://www.readwritethink.org/lessons/lesson_view.asp?id=401 (Teaching Plot Structure through Short Stories))
Op het internet zijn er verschillende sites te vinden met een selectie short stories:
<http://ee.1asphost.com/shortstoryclassics/index.html> en
<http://www.bibliomania.com/0/5/frameset.html>
<http://www.bnl.com/shorts/>
- 'iambic pentameter', sonnetstructuur herkennen en eventueel aanduiden
- Cursisten herkennen grammaticale structuren:
Voorbeeld: cursisten halen conditionals uit liedteksten: 'I'm Your Man' van Leonard Cohen of 'I'll Sail This Ship Alone' van The Beautiful South.
- Cursisten distilleren en beschrijven het standpunt van de auteur van bijvoorbeeld een lezersbrief of column
- Cursisten formuleren de pro's en contra's die bij een (televisie)debat ter sprake komen.

- Cursisten kunnen verbanden tussen losstaande zinnen aanduiden met behulp van signaalwoorden, zoals *however*, *nevertheless*, *as a result*, *similarly*, etc.

SET 11: De cursisten kunnen strategieën inzetten en passende hulpmiddelen hanteren om inzicht te verwerven in het spellingsysteem, de uitspraak, de betekenis van woorden, zinsconstructies en de relatie klank - teken.

- Cursisten gebruiken woordenboeken en grammatica's (ook online) op een correcte en efficiënte manier.
(De cursisten kunnen bijvoorbeeld eens een kijkje nemen op de BBC-site <http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish/grammar/learnit/index.shtml>, waarop een archief te vinden is van vragen (en antwoorden) over de Engelse taal. De cursisten zouden zelf eens kunnen proberen een vraag in te sturen om te zien welk antwoord ze hierop krijgen.)
- Cursisten gebruiken de thesaurus en spellingchecker van de tekstverwerker.
- Cursisten maken gebruik van de fonetische transcriptie van een woord om de correcte uitspraak te weten te komen

SET 12: De cursisten kunnen strategieën inzetten om hun taalleerproces autonoom te evalueren, bij te sturen en voort te zetten.

- Cursisten vullen een KWL chart in:
 1. K: What do you already know about the topic?
 2. W: What do you want to know about the topic?
 3. L: What have you learned about the topic?
- Cursisten beoordelen hun eigen prestaties en die van hun medecursisten aan de hand van een aantal gegeven criteria
- Cursisten houden een logboek bij van projectwerk. Hier kan eventueel een stukje ICT geïntegreerd worden door de cursisten een online blog te laten bijhouden (www.blogger.com)
- Cursisten reflecteren over de eigen sterktes en zwaktes en kunnen (in BZL) hun leerproces mee sturen door de functionele en/of communicatieve vaardigheden waarin ze tekortschieten bij te sturen (bijvoorbeeld door het maken van extra grammatica-oefeningen in het OLC).
- De cursisten zijn alert voor fouten die ze zelf maken en die uit zelfevaluatie als werkpunten naar voren kwamen. Voorbeelden daarvan zijn: geen Nederlandse zinsbouw gebruiken, bij het schrijven van een Engelse tekst het onderscheid tussen adjectief en bijwoord bewaken, ...)

SET 13: De cursisten kunnen met voorbeelden aantonen dat de betekenis van een taaluiting afhankelijk is van de context.

- Lexicale toepasvaardigheid: cursisten kunnen nieuwe woordenschat in relevante communicatieve taalsituaties gebruiken. Dit houdt in dat woorden steeds contextueel worden aangepakt, verwerkt en ingeoeft.

- Cursisten kunnen een onderscheid maken tussen formele en informele taalsituaties en kunnen hun taalgebruik aan een gegeven (formele of informele) taalsituatie aanpassen.
- Cursisten kunnen een 'concordance table' (http://www.lex tutor.ca/concordancers/concord_e.html) gebruiken om de toepassingsmogelijkheden van een woord of uitdrukking te exploreren. (Ook googelen kan helpen bij het zoeken naar de verschillende contexten waarin een woord of uitdrukking gebruikt kan worden.)
- Cursisten kunnen woorden groeperen in 'word webs', 'word roses', enz.
- Cursisten houden een vocabulary portfolio bij waarin ze de woorden en uitdrukkingen verzamelen die zij nuttig of interessant vinden om te onthouden.

SET 14: De cursisten kunnen elementen van taalvariatie herkennen en illustreren.

- Cursisten kunnen een onderscheid maken tussen American English, British English en Australian English (schriftbeeld, woordenschat en uitspraak)
- Cursisten lezen de 'Aussie English Guide' en doen vervolgens de 'Aussie English for Beginners Quiz' op http://www.nma.gov.au/play/aussie_english_for_the_beginner/
- Cursisten ontdekken verschillende variëteiten en dialecten van het Engels als wereldtaal (African American Vernacular English, Australian Aboriginal English, Jamaican Creole), bijvoorbeeld d.m.v. een gestuurde (!) webquest of literatuur (bijvoorbeeld een gedicht van Paul Lawrence Dunbar – AAVE of Sally Morgan – Australian Aboriginal English).
- Nog een onderwerp dat aan bod kan komen: het taalbeleid omtrent dialecten, ethnolecten en sociolecten (bijvoorbeeld binnen het onderwijs): the Welsh Not, Oakland Controversy (AAVE), ...
- Cursisten lezen en luisteren naar een tekst in het Middle English (bijvoorbeeld Chaucer – 'The Canterbury Tales', of 'Sir Gawain and the Green Knight') en proberen de betekenis van zo veel mogelijk woorden te achterhalen.

SET 15: De cursisten kunnen gelijkenissen en verschillen tussen talen herkennen.

- De cursist kan zijn voorkennis van het Engels, zijn moedertaal en/of andere talen gebruiken om de betekenis van een woord af te leiden.
- Struikelblokken (pitfalls) voor Nederlandstaligen: bijvoorbeeld het gebruik van present perfect en past simple tense in het Engels tegenover de V.T.T. in het Nederlands.

Leenwoorden: iceberg, mannequin ('manneken'), spook, Yankee, ...

De Onderzoeksmodule

SET 16: De cursisten kunnen zich oriënteren op ene onderzoeksmodule door gericht informatie te verzamelen, te ordenen en te bewerken.

SET17: De cursisten kunnen een onderzoeksopdracht voorbereiden, uitvoeren en evalueren over een literair en/of linguïstisch vraagstuk.

SET18: De cursisten kunnen de onderzoeksresultaten en conclusies rapporteren en ze confronteren met andere standpunten

Voorbeeld van een thema waarin SET 16 – 18 uitgewerkt worden:

Thema: Beurscrash in '29 – The Great Depression – the Dust Bowl – The New Deal

Betrokken vakken: Engels, geschiedenis, aardrijkskunde, economie, Duits

Beschrijving: De **beurskrach van 1929** was de eerste beurskrach met wereldwijde catastrofale gevolgen. De wereld, en met name de Verenigde Staten, beleefde in de jaren '20 van de vorige eeuw een hoogconjunctuur (Roaring Twenties). Als gevolg hiervan stegen de koersen van aandelen en andere effecten tot enorme hoogten, aandelen werden op de beurs veel meer waard dan ze in werkelijkheid waard waren. De onderliggende economie was echter ongemerkt in kracht verminderd, zonder dat dit op de beurs tot uiting kwam. Beleggers, zowel de grote als de kleine, leefden in een euforie, en de prijzen van de aandelen werden steeds maar verder opgejaagd, dit tegen alle economische logica in. Er was in de jaren '20 een grote overproductie in de V.S, maar door de protectionistische politiek konden er moeilijk goederen geëxporteerd en geïmporteerd worden. Mede dankzij de lage lonen nam het kopen van producten en aandelen op afbetaling gigantisch toe. In 1929 ging het fout en stortte het financiële kaartenhuis in elkaar. Op donderdag **24 oktober 1929** begonnen de koersen op de New York Stock Exchange (NYSE) van de beurs van Wall Street te dalen. In de paniek die hierdoor ontstond probeerde iedereen onmiddellijk zijn aandelen te verkopen, waardoor de koersen volledig inzakten. Aan het einde van de dag (die de geschiedenis zou ingaan als *Zwarte Donderdag*) waren de meeste aandelen gevoelig in waarde verminderd. Later daalden de koersen zelfs nog verder. Veel mensen konden hun leningen niet terug betalen waardoor zichzelf en veel banken failliet gingen. Dit had een sneeuwbaaleffect tot gevolg waardoor de verslechterende economie nu versneld in een recessie terecht kwam (The Great Depression). Nog extra gevoed door de deflatie die daardoor ontstond, sleepten de Verenigde Staten, dankzij hun leidende positie in de wereldhandel vervolgens de hele wereld mee in een laagconjunctuur. Het gevolg was een economische crisis zowel in Amerika als in Europa. Deze economische ontwikkelingen en de oorlogsdreiging in Europa bepaalden de maatschappelijke en culturele sfeer van de dertiger jaren.

- Situatieschets achtergrond beurscrash: sociaal, economisch, politiek, cultureel, literair leven voor de crash (Roaring Twenties, Jazz Age, enz.)

- Wat zijn de oorzaken van de beurscrash van 1929? Hoe komt het doorgaans tot een krach?
- Hoe werd er gereageerd op de beurskrach (New Deal)? Heeft men de krach goed opgevangen? Hoe los je een krach het beste op en waarom?
- Wat is het verband tussen de crash, The Great Depression en the Dust Bowl?
- Wat is het verband tussen de krach en de populariteit van Hitler en het National-Sozialismus in Duitsland?
- De literatuur in de jaren '20 en '30: 'The Grapes of Wrath' (Steinbeck), 'The Great Gatsby' (Fitzgerald). Welke aspecten van de jaren '20 en The Great Depression (Dust Bowl) zijn in deze literaire bronnen terug te vinden?
- Visueel materiaal dat gebruikt kan worden: verfilming van de bovenstaande romans, scènes uit de serie 'Carnivale' of uit documentaires.
- ...

Werkvormen: groepswerk (de thema's worden verdeeld onder de cursisten)
 ICT: webquest met gerichte zoekopdrachten op het internet // literatuur // beeldfragmenten
 Verwerking: ontwerpen van een webpagina, waarop de cursisten hun bevindingen bundelen.
 Peerevaluatie: cursisten geven een beoordeling van de webpagina's van hun mede-cursisten + evaluatie door leerkracht

Bronnen: Er staat enorm veel materiaal online over dit onderwerp. Daarom is het belangrijk dat de cursisten gestuurd worden in hun zoektocht naar informatie. Hieronder een greep uit het aanbod:

WebQuests:

<http://www2.newpaltz.edu/~rubeop/cohenmarshall.htm>
<http://home.earthlink.net/%7Egfeldmeth/lec.greatdep.html>
<http://www.kn.pacbell.com/wired/fil/pages/webgreatdebe.html>
<http://education.iupui.edu/webquests/depression/webquest.htm>

Materiaal op 'The American Experience' site:

Crash of 1929: <http://www.pbs.org/wgbh/amex/crash/index.html>
 Riding the Rails: <http://www.pbs.org/wgbh/amex/rails/index.html>
 Surviving the Dust Bowl: <http://www.pbs.org/wgbh/amex/dustbowl/index.html>

Info 'Grapes of Wrath' (Steinbeck):

<http://www.ac.wvu.edu/~stephan/Steinbeck/grapes.html>,
<http://www.sparknotes.com/lit/grapesofwrath/>

Info 'The Great Gatsby' (Fitzgerald): <http://www.sparknotes.com/lit/gatsby/>

Beeldmateriaal:

The Great Depression: foto's op de website van de Roosevelt Library:

<http://www.fdrlibrary.marist.edu/gdphotos.html>

The Dust Bowl Photo Collection:

http://www.weru.ksu.edu/new_weru/multimedia/dustbowl/dustbowlpics.html

Quiz over 'life in the Roaring Twenties':

http://www.mccord-museum.qc.ca/en/keys/games/game_0_1920s/

6.2. Concretisering en Frans

Taal en Communicatie

SET 1: De cursisten kunnen domeinspecifieke teksten structureren, verwerken en gepast presenteren, rekening houdend met de ontvanger.

- Structuur van teksten achterhalen door visuele kenmerken (onderverdeling in alinea's, vetgedrukte delen, ander lettertype, spaties, tekeningen, cijfers, ...)
vb. krantenartikels, weerberichten, gedichten, stripverhalen.
- _ Structuur van teksten achterhalen door talige kenmerken nl. structuur markeerde (premièremet, ensuite, finalement, par contre, par conséquent)
vb. pamfletten, reclame(slogans), opiniestukken.
- Onderverdeling van teksten in alinea's / paragrafen op basis van inhoudelijke kenmerken (met behulp van de "Grille de Quintilien": Qui, Quoi, Quand, Pourquoi, Quel, Comment, Où".
vb. Handleiding: installatie / gebruik / extra functies / reparaties / garantie ...
vb. Historische teksten: chronologische orde respecteren.
- hoofdgedachte(n) en bijgedachte(n) onderscheiden.
vb. Liedjes(teksten): refrein en strofen
"L'auberge espagnole" (film) hoofdverhaal van Xavier tegenover verhalen van zijn kotgenoten.
- verwerking en gepast presenteren: een gedicht omvormen tot stripverhaal.
- uitgeschreven weerbericht visueel voorstellen.
- filmfragment omvormen tot krantenartikel.
- politieke pamfletten als basis voor debat.

Concreet voorbeeld:

- lectuur en analyse van een gedicht.
- daarna schematiseren:
wat is het hoofdthema? Vb. liefde, natuur, vriendschap
wie is de auteur? Man/ vrouw / jong / oud
wat is zijn standpunt?
waarom? (verklaring, reden)
- verwerking tot krantenbericht, collage, proza, ...

SET 2: De cursisten kunnen vanuit een communicatiemodel reflecteren op talige communicatie en die, waar nodig, bijsturen.

- Grote verschillen tussen formele en informele taalregisters: jongerentaal o.a. le franglais (combinatie Engels-Frans) le verlan (lettergrepen worden verwisseld) 'femme' = meuf

vb. de cursisten krijgen een lijstje met franglais en verlan en zoeken (op internet) naar de 'normale' Franse woorden

vb. De cursisten bekijken/beluisteren journaalfragmenten op radio en tv (of op www.tv5.fr) over een of meerdere thema's die jongeren aanbelangen vb. muziekawards, roken, drugs... . Welke terminologie wordt er gebruikt?

Vervolgens interviewen ze jongeren op straat (Brussel, Luik..) over die thema's en vergelijken de gebruikte terminologie.

Vb native speaker uitnodigen: verschillen tussen spreektaal en 'schooltaal'.

De journaals van Rtbf en Rtl-Tvi vergelijken: hoe benaderen zij dezelfde onderwerpen vb. (ingewikkelde) politieke kwesties, uitvindingen, ...

Of duidingsprogramma's (Mise au point – Controverse).

-Vakjargon:

vb. wetenschappelijke teksten (eventueel aangepast) vergelijken met krantenartikels uit populaire kranten: waar liggen de verschillen? Welke termen zijn vaktermen? (daar kan je eventueel ook het gebruik van een gespecialiseerd woordenboek aan koppelen vb. Medisch woordenboek <http://dictionnaire.doctissimo.fr/>).

- Verschillen spreek- en schrijftaal: het inslikken van bepaalde woorden, snelheid, vb. de transcriptie van een beluisterd/bekeken fragment: waar zitten de verschillen?

Vb. dictee.

- Verschillen tussen Frankrijk, Wallonië, Zwitserland, Canada: bekijken van bijvoorbeeld tv- fragmenten: uitspraak, woordenschat, zinsbouw vergelijken.

bijkomende tips:

- Bepaal de inhoud van een grondwet/wet/schoolreglement...
- Leid een nieuwe collega rond.
- Gids iemand door je stad.
- Stel een sollicitatie op.
- Beschrijf een parfum/gevoel...
- Wat stop je in je valies naar
- Beschrijf historische personages.
- Maak een voorpagina van een krant gebaseerd op een journaal of vice versa.
- Stel jezelf voor: je bent tien jaar ouder.
- Er wordt een prijs uitgereikt aan de meest fantastische uitvinding die ooit gedaan werd. Draag een uitvinding voor en verdedig je voorstel.

- Valentijn. Wat betekent dit voor jou? Hoe kan je dit vieren?
- Je probeert je huis te verkopen. Prijs het aan aan eventuele kopers.
- Stel je huis voor; je wil aan huizenruil doen. Beschrijf ook je ideale vakantiehuis.
- Rollenspel! Bijvoorbeeld: in een bedrijf moet een planning voor de vakantie opgemaakt worden. De verschillende werknemers discussiëren.
- Klasoefening: om de beurt 1 zin om een bepaald televisieprogramma uit te leggen. Bvb: beauty and the nerd, expeditie robinson,
- Brainstorming rond bijvoorbeeld: het vuur. Welke plaats neemt dat in in ons leven? Hoe gebruiken wij dat? Kunnen wij het missen.
- Hetzelfde rond: het water, de humor, de naastenliefde, de beleefdheid, de muziek,....
- Beschrijf een foto.
- Verkiezingen. Hoe bepaal je op wie je je stem uitbrengt? Is politiek belangrijk? Waarom?
- Koninklijke families. Anachronismes of niet. Schrijf één bladzijde uit het dagboek van een prins of prinses.

Taal en Cultuur

SET 4: De cursisten kunnen stereotypen met betrekking tot eigen en andermans cultuuruitingen herkennen en nuanceren.

- Beleefdheidsregels: Fransen hechten veel meer belang aan beleefdheidsregels dan Vlamingen / Belgen.
- Vb. Het gebruik van 'vous' in de omgangstaal tussen kinderen en ouders.
- Sociale conventies: de manier waarop Fransen de telefoon opnemen verschilt tegenover de omgangsvormen in België: zij beschermen hun privacy en zullen nooit eerst hun naam zeggen, maar wel gewoon 'hallo', of ze zullen hun eigen telefoonnummer herhalen.
- Fransen wijzen hun gesprekspartner er graag op dat ze aandachtig luisteren d.m.v. korte formules als 'oui', 'je comprends', 'd'accord', terwijl Belgen hun gesprekspartner eerst laten uitspreken voor ze hun eigen mening formuleren.

Wanneer Fransen iemand abrupt aanspreken, zullen zij het onderwerp (van de vraag bijvoorbeeld) aan het begin van de zin plaatsen, en daarna concretiseren.

SET 7: De cursisten kunnen cultuur verkennen door middel van visuele taal.

- Vergelijkingen literatuur en film vb. Notre-Dame de Paris (evt. tekenfilmversie), literatuur en theater vb. Le malade imaginaire en literatuur en musical vb. Les misérables.
- Tentoonstellingen in Brussel met Franstalige in plaats van Nederlandstalige gids.
- Een stad in Frankrijk en/of Wallonië bezoeken en er een (mondeling) of schriftelijk verslag over maken en presenteren.

SET 8: De cursisten kunnen elementen uit de literatuurgeschiedenis aanwenden om teksten in hun historische, politieke en sociale context te plaatsen.

- 'Le mur' van Jean-Paul Sartre over Jodenvervolging tijdens WOII:
link WOII – nazisme – existentialisme.
- La bête humaine van Zola: le roman noir – industrialisatie.
- 'En attendant Godot' = absurd theater na WOII.

SET 9: de cursisten kunnen gevoelens en leeservaringen op een creatieve manier vorm geven.

- Een fragment uit een literair werk omvormen tot toneelstuk.
- Interview met een auteur voorbereiden en nadien de auteur uitnodigen.
- Rollenspel.
- De tekstsoort veranderen vb poëzie wordt stripverhaal, film wordt feuilleton, roman wordt gedicht.
- Zelf een roman schrijven (le roman collectif) met de hele klas: iedereen schrijft om beurt een regel waarop de anderen moeten verder bouwen.

Bijkomende tips:

- Videoclip bespreken.
- Menu opstellen.
- Uitnodigingen opstellen.
- Filmfragmenten linken aan boeken of omgekeerd.
- Fragmenten (muziek, film,boek) linken aan stromingen.
- Schrijf een gedicht.
- Kies een gedicht uit en vertel waarom.
- Het Frans in de wereld: waar, waarom, zijn er verschillen.....
- De Maghreb cultuur in Frankrijk: slang, muziek,literatuur.
- Slang: iets van alle tijden of alleen van vandaag: voorbeelden van vroeger en nu; ontstaan, evolutie...
- Reclame. Wanneer is reclame zinvol? Geslaagd? Wat heeft een goede campagne nodig? Hoe komen sommige dingen over? Kan men ook te ver gaan?
- De Franse revolutie heeft niet alleen Frankrijk maar de hele wereld veranderd. Hoe en waarom? Webquest.
- Oorlogsgedichten: vergelijking van gedichten uit verschillende oorlogen en verschillende bronnen.Wat is hetzelfde, wat is anders?
- Hetzelfde met liefdesgedichten.
- Liederen: van de troubadours tot nu. 'La chanson de Roland' vergelijken met een hedendaags nummer (bijvoorbeeld van Manau)

Audiomateriaal:

<http://www.tv5.org>

<http://www.radiofrance.fr>

<http://rfi.fr>

Videomateriaal

<http://www.tv5.org>

<http://tfi.fr>

Suggesties bij SET10

ICT : Frans:

<http://www.sdv.fr/orthonet>

<http://www.weboscope.be>

Onderzoekscompetentie

De mogelijkheden tot samenwerking met economie zijn legio:
de Waalse economische situatie onder de loep te nemen vertrekkend vanuit sociaal geëngageerde cinema (Dardenne films).

Vergelijk de Waalse situatie of de Brusselse met de socio-economische situatie in de Parijse voorsteden (Marseille, Lille,...). Bekijk de geschiedenis (immigratie, culturele diversiteit, politieke maatregelen) en maak een overzicht van de evoluties, de problemen,...

Ander mogelijk thema: toerisme in Frankrijk: de regio's, de meest bezochte sites, de infrastructuur, de steun vanuit de (regionale) overheden, het profiel van de toerist, toerisme vroeger en nu, belang voor BNP,...

Samenwerking met geschiedenis:

De situatie in de voormalige kolonies van België en Frankrijk: politiek, cultureel, socio-economisch kader vroeger en nu. Het uitgangspunt kan werken met on-line bronnenmateriaal zijn, bezoek musea (o.a. Afrikamuseum Tervuren), interview oud-koloniaal en expat. Bezoek Brusselse wijk "Matonge" en mogelijkheid tot gesprek met plaatselijke bevolking over vroeger en nu.

'Un long dimanche de fiançailles': de eerste wereldoorlog in Frankrijk. Situering van de film, de tijdgeest, de evenementen, ...

Napoleon: tiran of verlichte heerser? Kan onderwerp voor webquest zijn.

Liberté, égalité, fraternité: nog steeds van kracht in Frankrijk of een hol devies?

Leven als god in Frankrijk: holle woorden of een realiteit?

Voltaire: 'Il faut cultiver son jardin' Wat zou hij nu vinden van de globalisering?

Er werd een prijs uitgereikt, in 2005, voor de beroemdste Belg. Draag een Fransman voor en verdedig hem in de wedstrijd: 'De beroemdste Fransman'

De toeristische streken in Frankrijk: De Azurenkust, de Alpen, de Loire streek, de Elzas...kies er een streek uit om een vakantie te plannen/ een brochure te maken/een reisverslag te maken...

6.3.Concretisering en Nederlands

Taal en communicatie

SET 1: De cursisten kunnen domeinspecifieke teksten structureren, verwerken en gepast presenteren, rekening houdend met de ontvanger.

Een informatieve uiteenzetting geven gebruikmakend van een overhead, dia's, een video of een computerpresentatie.

Tekstgrammatica: tekststructuren analyseren – thema – boodschap – standpunt – tekstschema.

Notities (T-schema) maken bij een informatieve uiteenzetting.

Literatuur als communicatie: verfilmingen van romans.

Een geleerde uiteenzetting geven met moeilijke woorden.

SET 2: De cursisten kunnen vanuit een communicatiemodel reflecteren op talige communicatie en die, waar nodig, bijsturen.

Zich bewust worden van non-verbale communicatie (mimiek – gestiek – dynamiek – toonhoogte – volume – enz.).

Inzicht verwerven in het spreekgedrag van mannen en vrouwen om de eigen spreekhouding te verbeteren.

Klassengesprekken en –discussies (Wat denk jij?).

-Horen dysfemismen in een krant?

-Slordig taalgebruik bedreigt het voortbestaan van onze taal.

Letten op dialectklanken en –woorden bij spreekoefeningen.

Een interview uitschrijven (van spreektaal naar schrijftaal).

Fonetiek/fonologie:

-Wat is fonetiek/fonologie?

-Klank, foneem, letter

-Vocaal, diftong, consonant

-Waartoe dient fonetische spelling?

-Problemen in verband met uitspraak:

-assimilatie

-intonatie

-klemtoon

-spellinguitspraak.

Taal en communicatie:

-Wat is taal?

-Wat is communicatie?

-Informatieoverdracht via taal.

-Taalgebruik en non-verbale communicatie.

-Natuurlijke en kunstmatige taal.

- Pragmatiek (locutie – illocutie –perlocutie – de maxims van Grice).
- Communicatiemodel (zender – boodschap – ontvanger – code – medium – context – decoderen - encoderen).
- Tekensystemen.
- Smileys/emoticons.
- Soorten tekens (indexicale – iconografische – symbolische).
- Semiotiek.
- Communicatie met/tussen dieren.
- Taal (cultuur) en denken: de Sapir-Whorfhypothese.

Taal en cultuur

SET 4: De cursisten kunnen stereotypen met betrekking tot eigen en andermans cultuuruitingen herkennen en nuanceren.

Klassengesprekken en –discussies (Wat denk jij?).

-Wanneer ben je geïntegreerd in een samenleving?

Taalvariatie:

- Regionaal
 - dialecten
 - Noord-Nederlands en Zuid-Nederlands.
- Sociaal
 - klasse
 - leeftijd.
- Situationeel
 - register
 - internettaal
 - turbotaal en oubotaal.
- Archaïsch taalgebruik.
- Spreek- en schrijftaal.
- Vaktaal, jargon, argot, slang:
 - filmtaal
 - filmtaal
 - vaktaal.

SET 6: De cursisten kunnen cultuuruitingen verkennen die specifiek zijn voor de gebieden waar de doeltaal als omgangstaal gebruikt wordt.

Taalgeschiedenis en taalpolitiek.

- Taalverwantschap.
- Taalgrenzen.
- Ontlening en substraatwerking.
- Ontwikkeling van het Nederlands.
- Nederlands in Europa en de wereld:
 - het Nederlands, een wereldtaal?
 - het Fries als minderheidstaal
 - het Afrikaans als dochtertaal
 - Nederlandse resten in andere talen

- invloed van andere talen op het Nederlands
- leenwoorden en bastaardwoorden.

Problematiek van meertalige landen:

- taal en nationalisme
- taalwetgeving en taalgrens
- het verschijnsel taalstrijd
- minderheidstalen
- taalproblematiek van migranten
- taalverzorging: barbarisme – purisme – gallicisme – germanisme – anglicisme
- integratie Nederland-Vlaanderen
- Nederlandse Taalunie: doel en werkterrein.

Klassengesprekken en –discussies (Wat denk jij?):

- Veel of geen woorden overnemen uit andere talen?*
- Moeten buitenlandse termen in onze taal vernederlandst worden?*
- Wanneer mag je een vreemd woord opnemen in het Nederlands?*
- Op universiteiten moet alles in het Engels gedoceerd worden.*
- Vlaanderen moet een eigen standaardtaal ontwikkelen.*
- De Europese eenmaking bedreigt het Nederlands.*
- Het is niet erg als het Nederlands ooit zou verdwijnen.*
- Slordig taalgebruik bedreigt het voortbestaan van onze taal.*

SET 7: De cursisten kunnen cultuur verkennen door middel van visuele taal.

Literatuur als communicatie:

- Tekst en context
- Auteur en lezer
- Receptie
- Canonvorming
- Literatuur en media
- Literaire prijzen
- Literaire kritiek
- Censuur
- Literaire tijdschriften
- Bibliotheek
- Boekpromotie
- Verfilmingen van romans.

SET 8: De cursisten kunnen elementen uit de literatuurgeschiedenis aanwenden om teksten in hun historische, politieke en sociale context te plaatsen.

Klassengesprekken en –discussies (Wat denk jij?).

- Kan kunst de mens/maatschappij veranderen?*

Een betoog pro of contra canonvorming.

SET 9: de cursisten kunnen gevoelens en leeservaringen op een creatieve manier vorm geven.

Een boek voorstellen in een sketch, rollenspel, interview of toneeltje.

Een reclamespot (radio/tv) maken over een boek.

Taal als systeem

SET 10: De cursisten kunnen bij de studie van teksten grammaticale structuren en kenmerken van tekstsoorten herkennen en beschrijven.

Syntaxis:

- Wat is syntaxis?
- Constituent, woordgroep en woord
- Wat zijn woordsoorten?
- Modaliteit (zienswijze) van de spreker/schrijver
- Bijzondere syntactische structuren:
 - beknopte constructies
 - elliptische zinnen
 - samentrekking
 - werkwoordelijke eindgroep
 - woordvolgorde.

Tekstgrammatica

- Tekstsoorten en –kenmerken.
- Woord- en zinsverbanden.
- Communicatie en tekst.
- Tekstpatronen.
- Tekststructuren analyseren:
 - *-de probleemstelling uit een (gesproken) tekst halen
 - de stelling van een spreker/schrijver uit een tekst halen
 - gegevens rubriceren
 - een besluit formuleren bij een tekst
 - bronvermelding
 - *-titel
 - inleiding
 - zakelijk
 - retorisch
 - thema
 - boodschap
 - standpunt
 - tekstschema
 - alinea
 - slot.
- Argumentatieleer/Argumentatietechnieken:
 - standpunt
 - argument
 - grond
 - een commentaar schrijven
 - tegenargument
 - weerlegging
 - Een structuurschema van een argumentatie opstellen
 - argumenten uit een recensie bespreken
 - argumenten uit een betoog halen en bespreken
 - argumenten pro en contra bedenken.

-Signaalwoorden en signaalzinnen.

SET 11: De cursisten kunnen strategieën inzetten en passende hulpmiddelen hanteren om inzicht te verwerven in het spellingsysteem, de uitspraak, de betekenis van woorden, zinsconstructies en de relatie klank-teken.

-Wat is fonetiek/fonologie?

-Klank, foneem, letter.

-Vocaal, diftong, consonant.

-Waartoe dient fonetische spelling?

-Problemen in verband met uitspraak:

-assimilatie

-intonatie

-klemtoon

-spellinguitspraak.

-Wat is morfologie?

-Woord en morfeem, lettergreep

-Samenstelling en afleiding

-Verbuiging en vervoeging.

-Wat is semantiek?

-Hoe gebeurt naamgeving?

-Denotatie en connotatie

-Betekeniswijziging, -verdichting en –overdracht.

-Betekenisstructuur: homonymie, synonymie, hyponymie, polysemie.

-Neologismen, letterwoorden.

-Gevoelswaarde.

-Eufemismen en dysfemismen.

-Etymologie.

-Naamkunde: persoons- en plaatsnamen.

-Spreekwoorden, uitdrukkingen, zegswijzen.

-Soorten woordenboeken.

-Taalzuiveringsboeken.

-Woordenboeken op het internet.

SET 13: De cursisten kunnen met voorbeelden aantonen dat de betekenis van een taaluiting afhankelijk is van de context.

Zich bewust worden van non-verbale communicatie (mimiek – gestiek – dynamiek – toonhoogte – volume – enz.).

Klassengesprekken en –discussies (Wat denk jij?).

-Beïnvloedt de taal ons denken?

SET 14: De cursisten kunnen elementen van taalvariatie herkennen en illustreren.

Problematiek van meertalige landen:

-taal en nationalisme

-taalwetgeving en taalgrens

-het verschijnsel taalstrijd

-minderheidstalen

- taalproblematiek van migranten
- taalverzorging: barbarisme – purisme – gallicisme – germanisme – anglicisme
- integratie Nederland-Vlaanderen
- Nederlandse Taalunie: doel en werkerrein.

Klassengesprekken en –discussies (Wat denk jij?)

- Is het goed dat dialecten geleidelijk verdwijnen?*
- Horen labels als 'gewestelijk' en 'Belgisch' thuis in een woordenboek?*
- Moet het Noord-Nederlands de taalnorm blijven?*

SET 15: De cursisten kunnen gelijkenissen en verschillen tussen talen herkennen.

Klassengesprekken en –discussies (Wat denk jij?).

- Veel of geen woorden overnemen uit andere talen?*
- Moeten buitenlandse termen in onze taal vernederlandst worden?*
- Wanneer mag je een vreemd woord opnemen in het Nederlands?*

6.4. Concretisering Duits

Taal en communicatie

SET 1: De cursisten kunnen domeinspecifieke teksten structureren, verwerken en gepast presenteren, rekening houdend met de ontvanger.

De cursisten hebben heel wat feiten- en achtergrondkennis over de Duitstalige landen, hun geschiedenis, actualiteit en cultuur, kunnen en willen deze kennis voortdurend activeren, uitbreiden en actualiseren door het vlotte hanteren van een ruim gamma van communicatiekanalen, kunnen zich over deze gegevens een mening vormen en kunnen die verwoorden vanuit een positief-kritische houding en een eigen waardesysteem.

Ze begrijpen niet al te moeilijke algemene en domeinspecifieke lees- en luisterteksten met zeer gevarieerde inhoud.

SET 2: De cursisten kunnen vanuit een communicatiemodel reflecteren op talige communicatie en die, waar nodig, bijsturen.

In minimum drie andere talen is al aan leesvaardigheidstechnieken en -strategieën gewerkt. Deze technieken en strategieën worden hier dus op hoog niveau toegepast, maar moeten indien nodig nog eens worden geëxpliciteerd.

Het einddoel is: een zo breed mogelijk gamma van teksten zo volledig mogelijk begrijpen, en het leesvaardigheidsonderwijs wil daar geleidelijk toe komen. Dat betekent dat er met tussenfasen kan worden gewerkt: gefragmenteerde teksten, vraagstelling met stijgende moeilijkheidsgraad, semi-authentieke teksten.

Wie taal leert op een meer gevorderd niveau, zal in principe meer facetten van de taal in zijn taalhandelingen integreren. In die zin kan het lezen geleidelijk worden gecombineerd met andere activiteiten: spreek- en schrijfopdrachten n.a.v. een gelezen tekst, combinatie van luisteren en lezen.

Volgende strategieën, technieken en leeractiviteiten kunnen gespreksvaardigheid ontwikkelen: naspreekoefeningen, antwoorden met woorden of zinnestelsels in een gatentekst, imiteren van een rol in een dialoogje of gesloten rollenspel, delen van de dialoog variëren, dialoogjes naspelen en combineren met reeds gekende gespreksconventies, gesprekjes voeren aan de hand van een dialoogschets of sleutelwoorden, delen van de vraagstelling als *Redemittel* voor het antwoord gebruiken, spreken met ondersteunend (authentiek) materiaal, voorbereid spreken (korte uiteenzetting).

De volgorde van de spreekactiviteiten beantwoordt aan een steeds grotere complexiteit van de spreektaken. Dit wil echter niet zeggen dat goed imiteren in een bepaald stadium geen effectieve leertechniek meer zou zijn. Integendeel. Voor sommige cursisten blijft het de kortste weg naar autonomie. De leerkracht kan naargelang van de moeilijkheidsgraad en graad van nieuwigheid passende technieken, strategieën en activiteiten kiezen *of laten kiezen*.

Er zijn voldoende realistische situaties waarin de monoloog een zinvolle plaats heeft: zijn mening formuleren en verantwoorden, een verhaal(tje) vertellen, uitgebreid informatie verstrekken. In deze leersituatie zal geregeld worden aangeknoopt bij de lees- en luisterteksten die worden aangeboden.

Alle spreekopdrachten vinden best in een zinvolle context plaats met een herkenbaar communicatief doel (informatiekloof, noodzaak tot communicatie, register kiezen). Voor gespreksvaardigheid zijn mondelinge oefeningen in (minimaal) tweetallen met wisselende partners noodzakelijk. Telefoongesprekken kunnen best ook in zo'n authentiek mogelijke omstandigheden worden geoefend. Het gebruik van apparatuur op school (telefoonset) en telefoongesprekjes buiten de schooluren met de leerkracht of een *Muttersprachler* kunnen motiverend zijn.

SET 3: De cursisten kunnen vergelijken hoe in de eigen cultuur en in andere culturen informatie gebracht wordt bij de communicatie.

In minimum drie andere talen is al aan luistervaardigheidstechnieken en -strategieën / leesvaardigheidstechnieken en -strategieën gewerkt. Deze technieken en strategieën worden hier dus op hoog niveau toegepast, maar moeten indien nodig nog eens worden geëxpliciteerd.

Het einddoel is: een zo breed mogelijk gamma van teksten zo volledig mogelijk begrijpen, en het leesvaardigheidsonderwijs wil daar geleidelijk toe komen. Dat betekent dat er met tussenfasen kan worden gewerkt: gefragmenteerde teksten, vraagstelling met stijgende moeilijkheidsgraad, semi-authentieke teksten.

In het "schrijven" dringen zich zeer snel en zeer indringend nieuwe elementen op: tekstverwerking, e-mail. We moeten voor deze elementen nadrukkelijk oog hebben. Het is nuttig als er kansen worden geboden op contact met Duitstalige websites, en vooral met Duitstalige scholen. E-mailprojecten met een Duitstalige partnerklas, internetprojecten met aanmaak van een website kunnen heel motiverend werken.

ICT is bijzonder geschikt voor een efficiënte training van de communicatieve vaardigheden. De technologie biedt de leraar een vlotte toegang tot taalmateriaal in verschillende presentatievormen (tekst, beeld en geluid) en maakt het hem gemakkelijker om verschillende deelvaardigheden te combineren. ICT helpt ook de modieuze term 'de leraar als coach' in te vullen op een manier waar iedereen - en dan in de eerste plaats de cursisten - beter van wordt.

Door het gebruik van ICT als middel tot remediëring kunnen cursisten op eigen tempo werken en een eigen parcours kiezen (differentiatie en individualisering). Sommige programma's laten toe op graduele niveaus te werken en geven feedback gedurende het leerproces (zelfreflectie en -evaluatie).

Taal en cultuur

SET 4 / SET 5 / SET 6 / SET 7

In het "schrijven" dringen zich zeer snel en zeer indringend nieuwe elementen op: tekstverwerking, e-mail. We moeten voor deze elementen nadrukkelijk oog hebben. Het is nuttig als er kansen worden geboden op contact met Duitstalige websites, en vooral met Duitstalige scholen. E-mailprojecten met een Duitstalige partnerklas, internetprojecten met aanmaak van een website kunnen heel motiverend werken.

Deze positieve geest kan ook tot uiting komen in de keuze van situaties, onderwerpen en teksten. Zo kunnen er situaties aan bod komen waarin anderen worden geholpen, waar aandacht en respect is voor vreemdelingen, andersdenkenden en de zwakkeren uit onze samenleving; waar wordt ingegaan op goed en kwaad in de actualiteit (nieuwsberichten) en in de Duitse geschiedenis. Er dringen zich daarbij van de kant van de leraar duidelijke stellingnamen op.

"Landeskunde" is al lang meer dan een verzameling van geïsoleerde feitenkennis. Intercultureel leren komt erop neer dat de cursist kritisch over de eigen cultuur en de cultuur van de vreemde taal leert nadenken door authentieke ervaringen te toetsen aan de eigen leefwereld. De bedoeling is de ontwikkeling van een juist zelfbeeld, de afbouw van vooroordelen, en het bewustzijn van het beeld dat de anderen van ons hebben. Het einddoel is in de eerste plaats succesvol kunnen functioneren in algemene en specifieke situaties in de vreemde cultuur. Heel ruim gezien gaat het ook om een geest van begrip en verdraagzaamheid en internationale samenwerking. Op dit grote terrein kan deze cursus de eerste stappen begeleiden, in de concrete situaties gaat het om een praktische voorbereiding. Daarvoor moeten gepast materiaal en bijbehorende leeractiviteiten worden gekozen.

Voorbeeld:

Ossi-Wessi-Witze en omgekeerd: Wessi-Ossi-Witze. De films 'Goodbye Lenin' en 'Sonnentallee' geven een mooie schets van het leven tijdens de Muur.

Maximaal gebruik van uit de realiteit geplukt, "normaal-functioneel" materiaal met daarbij passende communicatieve opdrachten is uiteraard aan te bevelen. De taalverwantschap laat een onmiddellijk gebruik van authentieke teksten toe. Dit is

een boeiende uitdaging zowel voor cursisten als voor leerkrachten. Toch zal de graad van authenticiteit van de teksten naargelang van de nagestreefde vaardigheid geleidelijk moeten worden opgebouwd.

SET 8: De cursisten kunnen elementen uit de literatuurgeschiedenis aanwenden om teksten in hun historische, politieke en sociale context te plaatsen.

Heel wat aan te brengen gegevens zijn in het voorafgaand onderwijs al op een of ander moment, en dikwijls in verschillende contexten (geschiedenis, Nederlands) aan bod gekomen. Dit vakoverstijgend aspect is van bijzonder belang. We mogen ervan uitgaan dat de cursisten al heel wat voorkennis hebben, en we moeten daarvan ten volle profiteren. Onze collega's van de andere vakken kunnen ons inlichten over wat is aangeleerd, en hopelijk dus door de cursisten verworven. In het ideale geval biedt het schoolwerkplan een overzicht van het al aangeleerde, en werken we op dat vlak met de collega's prima samen. Hun onderwijs verloopt dikwijls thematisch; waarom zouden we hun geen thema suggereren waarin al gedeelten van onze leerstof aan bod komen of door onze tekstkeuze inspelen op de thema's uit andere vakken?

In geen geval mogen de hierboven opgesomde leerplaninhouden als contextloze weetjes worden aangeboden; ze moeten via interessante zakelijke, wetenschappelijke en literaire teksten, tv-uitzendingen, stadsbezoeken, e-mailcontacten, internetzoektochten, zoveel mogelijk bij de actualiteit aansluiten.

Het einddoel is: een zo breed mogelijk gamma van teksten zo volledig mogelijk begrijpen, en het leesvaardigheidsonderwijs wil daar geleidelijk toe komen. Dat betekent dat er met tussenfasen kan worden gewerkt: gefragmenteerde teksten, vraagstelling met stijgende moeilijkheidsgraad, semi-authentieke teksten.

Bij lectuur van literaire teksten kunnen al in andere taallessen verworven elementen uit de literatuurgeschiedenis, zoals stromingen, helpen om teksten in hun historische, politieke en sociale context te begrijpen.

SET 9: de cursisten kunnen gevoelens en leeservaringen op een creatieve manier vorm geven.

Het is aan te bevelen dat cursisten de kans krijgen zich in creatieve en ludieke opdrachten te uiten (sketches, toneeltje, liedje, voordracht, brief, mail, liedtekst, gedicht ...).

Taal als systeem

SET 10: De cursisten kunnen bij de studie van teksten grammaticale structuren en kenmerken van tekstsoorten herkennen en beschrijven.

De cursisten

- passen zo functioneel mogelijk een aantal strategieën toe die ze al bij het leren in het algemeen, en bij het leren van talen in het bijzonder, hebben verworven: compensatiestrategieën, luister-, lees-, spreek- en schrijftechnieken, transfereren, reflecteren over talen,...

- passen zo functioneel mogelijk een aantal strategieën toe die vooral voor Duits gelden (voorbeelden: taalverwante woorden herkennen, grammaticale schema's efficiënt gebruiken, stapelwoorden decoderen);
- en ze komen, daar waar het zinvol is, tot een beperkte integratie van verschillende onderdelen.

De cursisten aanmoedigen tot lectuur blijft een belangrijke opdracht van de leraar. Door hen een aantal (vereenvoudigde) boekjes of artikels te doen lezen wordt hun leesvaardigheid geoefend en komen ze in contact met de literatuur van de doeltaal en de socio-culturele aspecten die daarmee samenhangen. Het is wenselijk dat de school- en/of klasbibliotheek beschikt over een voldoende aantal aangepaste en gevarieerde boekjes (fictie en non-fictie). Essentieel is wel dat de cursisten huislectuur niet ervaren als een schoolse verplichting. Het literatuuronderwijs moet cursistgericht zijn. Dit kan door cursisten boekjes of artikels te laten lezen waarvan de inhoud aansluit bij hun belangstelling en leefwereld. Lezen moet immers overkomen als een aangenaam en spannend/ontspannend tijdverdrijf. De leraar is vrij om te beslissen, rekening houdend met het niveau en de motivatie van zijn cursisten, of hij zijn cursisten boekjes of artikels laat lezen en wanneer.

Grammaticale structuren kunnen herkennen en beschrijven:

- De cursisten duiden verbindings- en verwijswaarden aan in een leestekst en geven een verklaring voor de gebruikte vormen, rekening houdend met de structuur op zins- en woordniveau.
- Een tekst vervolledigen met gepaste verbindingswoorden, hierbij rekening houdend met de structuur op zinsniveau (Nebenordnung, Unterordnung)
- Een tekst vervolledigen met gepaste verwijswaarden, hierbij rekening houdend met de structuur op woordniveau (Genus, Plural/Singular, ...).

SET 11: De cursisten kunnen strategieën inzetten en passende hulpmiddelen hanteren om inzicht te verwerven in het spellingsysteem, de uitspraak, de betekenis van woorden, zinsconstructies en de relatie klank-teken.

De cursisten maken efficiënt gebruik van hulpmiddelen: modellen, bouwstenen, woordenboek, *Minigrammatik*, tekstverwerkingsprogramma.

Herhaling en aanbrengen van het nieuwe gaan hand in hand (bv. herhalen van de nominatief bij het aanleren van de accusatief).

Een formele aanpak van de grammatica kost veel tijd en rendeert bovendien weinig. Daarom ligt een communicatieve aanpak voor de hand:

- goede imitatie blijft een effectieve leerweg; (SET 11)
- cursisten zullen op hun weg naar zelfstandig leren grote vooruitgang maken, wanneer ze beseffen dat fouten tegen uitspraak, woordgebruik en uitdrukkingen de communicatie gemakkelijker kunnen verstoren dan incorrecte morfosyntactische vormen; (SET 12)

- een grammaticamoment is zinvol wanneer het binnen een communicatieve context plaatsvindt en de cursisten de uitdrukking of de regel nodig hebben om de vooropgestelde communicatieve doelen te realiseren. Zo zijn grammaticale categorieën zeer sterk met communicatieve situaties verbonden: (SET 11, 13)

- 1 beschrijven, vertellen over het heden: *Präsens*;
- 2 vertellen dat iets is gebeurd: *Perfekt* en *Imperfekt* van hulpwerkwoorden en modale werkwoorden;
- 3 zeggen dat iemand iets kan, wil, moet, mag, graag doet en lust: modale hulpwerkwoorden;
- 4 beleefd en vriendelijk wensen uiten: *möchte*, *Sie*-vormen, modale hulpwerkwoorden en *Konjunktiv II*;
- 5 vragen stellen: vraagwoorden, inversie, vragende voornaamwoorden;
- 6 naar zichzelf en naar personen en zaken verwijzen: persoonlijke en aanwijzende voornaamwoorden;
- 7 verwijzen naar bezitsrelaties of aangeven wie of wat samen hoort: bezittelijke voornaamwoorden;
- 8 aangeven dat iets (on)bepaald is, verwijst naar personen of zaken: *der / ein / kein / dieser*;
- 9 personen, zaken of situaties vergelijken: comparatief en superlatief;
- 10 situeren, oriënteren en beschrijven in tijd en ruimte: voorzetsels;
- 11 logische relaties leggen: voegwoorden en connectoren.

De cursisten

- passen zo functioneel mogelijk een aantal strategieën toe die ze al bij het leren in het algemeen, en bij het leren van talen in het bijzonder, hebben verworven: compensatiestrategieën, luister-, lees-, spreek- en schrijftechnieken, transfereren, reflecteren over talen, ... ;
- passen zo functioneel mogelijk een aantal strategieën toe die vooral voor Duits gelden (voorbeelden: taalverwante woorden herkennen, grammaticale schema's efficiënt gebruiken, stapelwoorden decoderen);
- en ze komen, daar waar het zinvol is, tot een beperkte integratie van verschillende onderdelen.

Niet alle ongekende woorden in een tekst moeten worden uitgelegd. De cursisten moeten vertrouwd worden gemaakt met woordraadstrategieën. Zo leren zij op welke manieren de vermoedelijke betekenis van een onbekend woord kan worden achterhaald. Dit kan o.m. door gebruik te maken van het globale begrip van de tekst en van de context waarin het onbekende woord staat of door uit de vorm van het woord zelf de betekenis af te leiden. Zij moeten ook leren maximaal te profiteren van de verwantschap tussen het Duits en het Nederlands.

De leraar wijst hen op de elementaire uitspraakelementen die van het Nederlands afwijken (bijv. Umlaut, u, v, w) en last enkele korte uitspraakoefeningen in. Er wordt uitdrukkelijk aandacht besteed aan de typisch Duitse klanken, bijv. met behulp van cd-roms, ICT-toepassingen en luistermateriaal.

Als nieuwe woordenschat wordt aangebracht in een leestekst, komt het er vooral op aan het leesplezier van de cursisten niet te bederven door uitvoerige woordverklaring. De cursisten moeten ervan bewust gemaakt worden dat ze niet alle woorden moeten verstaan om een tekst te begrijpen en bijgevolg moeten niet alle ongekende woorden in een tekst worden uitgelegd. De cursisten moeten vertrouwd worden gemaakt met woordraadstrategieën. Zo leren zij op welke manieren de vermoedelijke betekenis van een onbekend woord kan worden achterhaald. Dit kan o.m. door gebruik te maken van het globale begrip van de tekst en van de context waarin het onbekende woord staat of door uit de vorm van het woord zelf de betekenis af te leiden. Zij moeten ook leren maximaal te profiteren van de verwantschap tussen het Duits en het Nederlands. Indien cursisten reeds in de tweede graad kennis hebben gemaakt met woordraadstrategieën, oefenen zij deze vaardigheden in de derde graad verder in.

- De cursisten zoeken woorden op in een woordenboek (eventueel online).
- De cursisten verbeteren fouten tegen grammaticale structuren (hun eigen fouten of die van een andere cursist) met behulp van een (online) grammatica
- De cursisten achterhalen de betekenis van ongekende woorden aan de hand van de context, aan de hand van de verwantschap met het Nederlands.

SET 12: De cursisten kunnen strategieën inzetten om hun taalleerproces autonoom te evalueren, bij te sturen en voort te zetten.

Luistervaardigheid/leesvaardigheid en zelfstandig werken, zelfstandig leren en zelfverantwoordelijk leren gaan uitstekend samen; het is immers de bedoeling dat de cursisten later op eigen houtje blijven omgaan met Duitstalige luisterteksten / leesteksten. Het is dan ook nuttig als cursisten al snel zelfstandig met dit soort teksten leren omgaan. Daarvoor moet er een ruim en gedifferentieerd tekst- en oefenaanbod ter beschikking staan, waarmee geregeld wordt gewerkt.

De volgorde van de spreekactiviteiten beantwoordt aan een steeds grotere complexiteit van de spreektaken. Dit wil echter niet zeggen dat goed imiteren in een bepaald stadium geen effectieve leertechniek meer zou zijn. Integendeel. Voor sommige cursisten blijft het de kortste weg naar autonomie. De leerkracht kan naargelang van de moeilijkheidsgraad en graad van nieuwigheid passende technieken, strategieën en activiteiten kiezen *of laten kiezen*.

Tijdens het leerproces primeren geslaagde communicatie en spreekdurf. Vlotheid en correctheid proberen we zo veel mogelijk te stimuleren door een voorzichtig correctiegedrag. Cursisten worden bij het formuleren niet onderbroken en achteraf niet door talrijke opmerkingen ontmoedigd. In een reactie op de spreekprestatie kan de leerkracht de juiste formulering laten horen en eventueel laten naspreken. Het gaat hier dan wel om incorrectheid die de communicatie verstoord heeft of die te maken heeft met een moeilijkheid die in de spreekopdracht net werd ingeoeffend.

Volgende strategieën, technieken en leeractiviteiten kunnen gespreksvaardigheid ontwikkelen: nasprekeoefeningen, antwoorden met woorden of zinnestukjes in een gatentekst, imiteren van een rol in een dialoogje of gesloten rollenspel, delen van de

dialogoog variëren, dialogoogjes naspelen en combineren met reeds gekende gespreksconventies, gesprekjes voeren aan de hand van een dialogooschets of sleutelwoorden, delen van de vraagstelling als *Redemittel* voor het antwoord gebruiken, spreken met ondersteunend (authentiek) materiaal, voorbereid spreken (korte uiteenzetting).

Volgende strategieën, technieken en leeractiviteiten kunnen schrijfvaardigheid ontwikkelen: naschrijven, antwoorden met woorden of zinnestelsels in een gatentekst, delen van een tekst variëren, een korte tekst uitschrijven aan de hand van sleutelwoorden, een *Assoziogramm* of bouwstenen, productie met wat minder ondersteuning. De leerkracht kan naargelang van de moeilijkheid en de innovatiegraad de adequate middelen kiezen of laten kiezen.

De opvatting dat de cursist succesvol kan schrijven als hij voldoende woordenschat en grammatica beheerst, is volledig achterhaald: wie "correct" schrijft, zal desondanks door de mand vallen bij de Duitstaligen omdat die onmiddellijk weten dat de geproduceerde tekst geen echt Duits, maar vertaald Nederlands is. "Echt" Duits schrijft men als men - zeker bij formele correspondentie - de specifieke formuleringen beheerst die in een bepaalde tekstsamenhang worden gebruikt. Dat betekent, dat succesvol schrijven het gevolg is van - beheersing van een reeks contextgebonden uitdrukkingen;

- efficiënt gebruik van een aantal contextgebonden schriftelijke modellen zoals bouwstenencorrespondentie.
- Dit soort hulpmiddelen zal in het leerproces dus een primordiale rol spelen.

Een formele aanpak van de grammatica kost veel tijd en rendeert bovendien weinig. Daarom ligt een communicatieve aanpak voor de hand:

- goede imitatie blijft een effectieve leerweg; (SET 11)
- cursisten zullen op hun weg naar zelfstandig leren grote vooruitgang maken, wanneer ze beseffen dat fouten tegen uitspraak, woordgebruik en uitdrukkingen de communicatie gemakkelijker kunnen verstoren dan incorrecte morfosyntactische vormen; (SET 12)
- een grammaticamoment is zinvol wanneer het binnen een communicatieve context plaatsvindt en de cursisten de uitdrukking of de regel nodig hebben om de vooropgestelde communicatieve doelen te realiseren. Zo zijn grammaticale categorieën zeer sterk met communicatieve situaties verbonden: (SET 11, 13)
 1. beschrijven, vertellen over het heden: *Präsens*;
 2. vertellen dat iets is gebeurd: *Perfekt* en *Imperfekt* van hulpwerkwoorden en modale werkwoorden;
 3. zeggen dat iemand iets kan, wil, moet, mag, graag doet en lust: modale hulpwerkwoorden;
 4. beleefd en vriendelijk wensen uiten: *möchte*, *Sie*-vormen, modale hulpwerkwoorden en *Konjunktiv II*;
 5. vragen stellen: vraagwoorden, inversie, vragende voornaamwoorden;
 6. naar zichzelf en naar personen en zaken verwijzen: persoonlijke en aanwijzende voornaamwoorden;
 7. verwijzen naar bezitsrelaties of aangeven wie of wat samen hoort: bezittelijke voornaamwoorden;

8. aangeven dat iets (on)bepaald is, verwijst naar personen of zaken: *der / ein / kein / dieser*;
9. personen, zaken of situaties vergelijken: comparatief en superlatief;
10. situeren, oriënteren en beschrijven in tijd en ruimte: voorzetsels;
11. logische relaties leggen: voegwoorden en connectoren.

De vakoverstijgende eindtermen blijven zeer belangrijk; door het laattijdig aanbod van het vak Duits worden ze niet meer aangeleerd, maar verder ingeoeft en op een hoger niveau toegepast (bv. Leren leren: van zelf werken naar zelfverantwoordelijk leren).

In minimum drie andere talen is al aan luistervaardigheidstechnieken en -strategieën / leesvaardigheidstechnieken en -strategieën gewerkt. Deze technieken en strategieën worden hier dus op hoog niveau toegepast, maar moeten indien nodig nog eens worden geëxpliciteerd.

Luistervaardigheid / Leesvaardigheid en zelfstandig werken, zelfstandig leren en zelfverantwoordelijk leren gaan uitstekend samen; het is immers de bedoeling dat de cursisten later op eigen houtje blijven omgaan met Duitstalige luisterteksten / leesteksten. Het is dan ook nuttig als onze cursisten al snel zelfstandig met dit soort teksten leren omgaan. Daarvoor moet er een ruim en gedifferentieerd tekst- en oefenaanbod ter beschikking staan, waarmee geregeld wordt gewerkt.

De volgorde van de spreekactiviteiten beantwoordt aan een steeds grotere complexiteit van de spreektaken. Dit wil echter niet zeggen dat goed imiteren in een bepaald stadium geen effectieve leertechniek meer zou zijn. Integendeel. Voor sommige cursisten blijft het de kortste weg naar autonomie. De leerkracht kan naargelang van de moeilijkheidsgraad en graad van nieuwigheid passende technieken, strategieën en activiteiten kiezen *of laten kiezen*.

Het is duidelijk dat volledig vrij schrijven niet haalbaar is. In vrijwel alle gevallen moeten de cursisten hun hulpmiddelen kunnen en willen gebruiken: lijsten met uitdrukkingen, tekstvoorbeelden met bouwstenen, cd-rom's met briefmodellen, e-mail-modelteksten. Ook later moeten zij voor schrijfp opdrachten naar deze middelen kunnen teruggrijpen.

In de hier geldende situatie zullen de cursisten een grote mate van vaardigheid in woordenschatverwerving (die ze hebben geleerd in andere talen) noodgedwongen moeten combineren met een beperkte actieve woordenschatbeheersing. De klemtoon moet dan ook liggen op receptieve woordenschatverwerking (die ze later, in niet-schoolse situaties, blijven toepassen), en minder op *Verwendungsvokabular*.

ICT is bijzonder geschikt voor een efficiënte training van de communicatieve vaardigheden. De technologie biedt de leraar een vlotte toegang tot taalmateriaal in verschillende presentatievormen (tekst, beeld en geluid) en maakt het hem gemakkelijker om verschillende deelvaardigheden te combineren. ICT helpt ook de modieuze term 'de leraar als coach' in te vullen op een manier waar iedereen - en dan in de eerste plaats de cursisten - beter van wordt. Door het gebruik van ICT als

middel tot remediëring kunnen cursisten op eigen tempo werken en een eigen parcours kiezen (differentiatie en individualisering). Sommige programma's laten toe op graduele niveaus te werken en geven feedback gedurende het leerproces (zelfreflectie en -evaluatie).

Training van luistervaardigheid kan ook op een efficiënte manier gebeuren door de auditieve component van educatieve software. Het gebruik ervan heeft het voordeel dat het meer flexibiliteit biedt, individuele vooruitgang mogelijk maakt en feedback geeft en de cursisten helpt evolueren naar autonome controle van hun taalbeheersing. Bij de keuze van deze software moet echter even omzichtig omgesprongen worden als bij de gedrukte leerpakketten. De toepassingen moeten voldoende gecontextualiseerd zijn en aansluiten bij het reële taalgebruik.

Naar aanleiding van de permanente evaluatie van de spreek- of gespreksvaardigheid kan de leraar in sterke en gemotiveerde groepen ruimte maken voor zelfevaluatie van de cursist en peerevaluatie. Door cursisten hun eigen taalgedrag en dat van hun medecursisten te leren evalueren worden ze zich bewust van spreekstrategieën en groeien ze naar leerautonomie.

Om de autonome leervaardigheid van de cursisten te ontwikkelen kan het ook nuttig zijn ze te leren werken met woordenboeken. Naast de gedrukte edities bestaan van de meeste woordenboeken reeds elektronische versies en op het internet is een veelvoud van on-linewoordenboeken beschikbaar. Het voordeel van elektronische woordenboeken is niet zodanig dat ze gebruikers toelaten om de betekenis van woorden op een computer op te zoeken, maar dat ze voor nieuwe manieren zorgen om naar woorden te kijken en ermee te werken. Ze bieden de mogelijkheid om aan de cursisten verschillende soorten gerichte zoekopdrachten te geven. Ze laten in de meeste gevallen ook de uitspraak horen en bieden, in verschillende mate, grammaticale informatie aan, en exploiteren links tussen foto's en woorden of hyperlinks binnen in de tekst. Bovendien kunnen via integratie met andere computertoepassingen woorden, definities en voorbeelden gekopieerd en geplakt worden in een document.

Er bestaat een groot aanbod van educatieve software met leer- en oefenprogramma's die aan de specifieke noden van de cursist aangepast zijn en dus bijzonder geschikt zijn voor binnenklasdifferentiatie. Het gebruik ervan heeft bovendien het voordeel dat het meer flexibiliteit biedt, individuele vooruitgang mogelijk maakt en feedback geeft en de cursisten helpt evolueren naar autonome controle van hun taalbeheersing. Er moet echter even omzichtig mee worden omgesprongen als bij de gedrukte leerpakketten. De toepassingen moeten voldoende gecontextualiseerd zijn en aansluiten bij het reële taalgebruik.

Wanneer de cursisten stelselmatig ook nog vertrouwd worden gemaakt met de werking en het leereffect van de gekozen sociale werk- en oefenvormen, zal het makkelijker zijn om ze sterker bij het leerproces te betrekken, zodat ze daarin een steeds zelfstandiger rol kunnen gaan spelen. Moderne leerboekenreeksen bevatten daarom hoofdstukken waarin talen leren gethematiseerd wordt, oefeningen met

oplossingsleutel, pedagogische woordenlijsten en grammatica, testen voor zelfevaluatie, allerlei leertips voor de verschillende leerderstypes, enz.

SET 13: De cursisten kunnen met voorbeelden aantonen dat de betekenis van een taaluiting afhankelijk is van de context.

De volgorde van de spreekactiviteiten beantwoordt aan een steeds grotere complexiteit van de spreektaken. Dit wil echter niet zeggen dat goed imiteren in een bepaald stadium geen effectieve leertechniek meer zou zijn. Integendeel. Voor sommige cursisten blijft het de kortste weg naar autonomie. De leerkracht kan naargelang van de moeilijkheidsgraad en graad van nieuwigheid passende technieken, strategieën en activiteiten kiezen *of laten kiezen*.

Het is duidelijk dat volledig vrij schrijven niet haalbaar is. In vrijwel alle gevallen moeten de cursisten hun hulpmiddelen kunnen en willen gebruiken: lijsten met uitdrukkingen, tekstvoorbeelden met bouwstenen, cd-rom's met briefmodellen, e-mail-modelteksten. Ook later moeten zij voor schrijfoopdrachten naar deze middelen kunnen teruggrijpen.

In de hier geldende situatie zullen de cursisten een grote mate van vaardigheid in woordenschatverwerving (die ze hebben geleerd in andere talen) noodgedwongen moeten combineren met een beperkte actieve woordenschatbeheersing. De klemtoon moet dan ook liggen op receptieve woordenschatverwerking (die ze later, in niet-schoolse situaties, blijven toepassen), en minder op Verwendungsvokabular.

ICT is bijzonder geschikt voor een efficiënte training van de communicatieve vaardigheden. De technologie biedt de leraar een vlotte toegang tot taalmateriaal in verschillende presentatievormen (tekst, beeld en geluid) en maakt het hem gemakkelijker om verschillende deelvaardigheden te combineren. ICT helpt ook de modieuze term 'de leraar als coach' in te vullen op een manier waar iedereen - en dan in de eerste plaats de cursisten - beter van wordt. Door het gebruik van ICT als middel tot remediëring kunnen cursisten op eigen tempo werken en een eigen parcours kiezen (differentiatie en individualisering). Sommige programma's laten toe op graduele niveaus te werken en geven feedback gedurende het leerproces (zelfreflectie en -evaluatie).

Training van luistervaardigheid kan ook op een efficiënte manier gebeuren door de auditieve component van educatieve software. Het gebruik ervan heeft het voordeel dat het meer flexibiliteit biedt, individuele vooruitgang mogelijk maakt en feedback geeft en de cursisten helpt evolueren naar autonome controle van hun taalbeheersing. Bij de keuze van deze software moet echter even omzichtig omgesprongen worden als bij de gedrukte leerpakketten. De toepassingen moeten voldoende gecontextualiseerd zijn en aansluiten bij het reële taalgebruik.

Naar aanleiding van de permanente evaluatie van de spreek- of gespreksvaardigheid kan de leraar in sterke en gemotiveerde groepen ruimte maken voor zelfevaluatie van de cursist en peerevaluatie. Door cursisten hun eigen taalgedrag en dat van hun medecursisten te leren evalueren worden ze zich bewust van spreekstrategieën en groeien ze naar leerautonomie.

Om de autonome leervaardigheid van de cursisten te ontwikkelen kan het ook nuttig zijn ze te leren werken met woordenboeken. Naast de gedrukte edities bestaan van de meeste woordenboeken reeds elektronische versies en op het internet is een veelvoud van on-linewoordenboeken beschikbaar. Het voordeel van elektronische woordenboeken is niet zodanig dat ze gebruikers toelaten om de betekenis van woorden op een computer op te zoeken, maar dat ze voor nieuwe manieren zorgen om naar woorden te kijken en ermee te werken. Ze bieden de mogelijkheid om aan de cursisten verschillende soorten gerichte zoekopdrachten te geven. Ze laten in de meeste gevallen ook de uitspraak horen en bieden, in verschillende mate, grammaticale informatie aan, en exploiteren links tussen foto's en woorden of hyperlinks binnen in de tekst. Bovendien kunnen via integratie met andere computertoepassingen woorden, definities en voorbeelden gekopieerd en geplakt worden in een document.

Er bestaat een groot aanbod van educatieve software met leer- en oefenprogramma's die aan de specifieke noden van de cursist aangepast zijn en dus bijzonder geschikt zijn voor binnenklasdifferentiatie. Het gebruik ervan heeft bovendien het voordeel dat het meer flexibiliteit biedt, individuele vooruitgang mogelijk maakt en feedback geeft en de cursisten helpt evolueren naar autonome controle van hun taalbeheersing. Er moet echter even omzichtig mee worden omgesprongen als bij de gedrukte leerpakketten. De toepassingen moeten voldoende gecontextualiseerd zijn en aansluiten bij het reële taalgebruik.

Wanneer de cursisten stelselmatig ook nog vertrouwd worden gemaakt met de werking en het leereffect van de gekozen sociale werk- en oefenvormen, zal het makkelijker zijn om ze sterker bij het leerproces te betrekken, zodat ze daarin een steeds zelfstandiger rol kunnen gaan spelen. Moderne leerboekenreeksen bevatten daarom hoofdstukken waarin talen leren gethematiseerd wordt, oefeningen met oplossingsleutel, pedagogische woordenlijsten en grammatica, testen voor zelfevaluatie, allerlei leertips voor de verschillende leerderstypes, enz.

- Invloed van WO II op de Duitse taal: Duitse taal werd als het ware gecorrumpeerd, besmet en naoorlogse schrijvers en dichters proberen hiermee in het reine te komen (Trümmerliteratur, Kahlschlag-Poesie, Stunde Null).

- De 'Politisierung' van de literatuur met o.a. Berthold Brecht, die Gruppe 47.

-

SET 14: De cursisten kunnen elementen van taalvariatie herkennen en illustreren.

Alle spreekopdrachten vinden best in een zinvolle context plaats met een herkenbaar communicatief doel (informatiekloof, noodzaak tot communicatie, register kiezen). Voor gespreksvaardigheid zijn mondelinge oefeningen in (minimaal) tweetallen met wisselende partners noodzakelijk. Telefoongesprekken kunnen best ook in zo'n authentiek mogelijke omstandigheden worden geoefend. Het gebruik van apparatuur op school (telefoonset) en telefoongesprekjes buiten de schooluren met de leerkracht of een Muttersprachler kunnen motiverend zijn.

De opvatting dat de cursist succesvol kan schrijven als hij voldoende woordenschat en grammatica beheerst, is volledig achterhaald: wie "correct" schrijft, zal desondanks door de mand vallen bij de Duitstaligen omdat die onmiddellijk weten

dat de geproduceerde tekst geen echt Duits, maar vertaald Nederlands is. "Echt" Duits schrijft men als men - zeker bij formele correspondentie - de specifieke formuleringen beheerst die in een bepaalde tekstsamenhang worden gebruikt. Dat betekent, dat succesvol schrijven het gevolg is van - beheersing van een reeks contextgebonden uitdrukkingen;

- efficiënt gebruik van een aantal contextgebonden schriftelijke modellen zoals bouwstenencorrespondentie.
- Dit soort hulpmiddelen zal in het leerproces dus een primordiale rol spelen.

Het is uiteraard de bedoeling dat er vooruitgang wordt geboekt, maar deze vooruitgang is een complex gebeuren: de moeilijkheidsgraad, de aard van de vraagstelling, de voorafgaande input lopen door elkaar heen en bepalen samen de complexiteit. Het einddoel is: het hele gamma van teksten zo volledig mogelijk begrijpen, en het luistervaardigheidsonderwijs wil daar geleidelijk toe komen. Dat betekent dat er met tussenfasen kan worden gewerkt: gefragmenteerde teksten, artificiële spreekomstandigheden, vraagstelling met stijgende moeilijkheidsgraad.

Wie taal leert op een meer gevorderd niveau, zal in principe meer facetten van de taal in zijn taalhandelingen integreren. In die zin kan het luisteren geleidelijk worden gecombineerd met andere activiteiten: spreek- en schrijfoopdrachten naar aanleiding van een beluisterde tekst, combinatie van luisteren en lezen

Het einddoel is: een zo breed mogelijk gamma van teksten zo volledig mogelijk begrijpen, en het leesvaardigheidsonderwijs wil daar geleidelijk toe komen. Dat betekent dat er met tussenfasen kan worden gewerkt: gefragmenteerde teksten, vraagstelling met stijgende moeilijkheidsgraad, semi-authentieke teksten.

De voertaal in de lessen is het Duits. De leraar gebruikt consequent het Duits en hij verwacht van zijn cursisten dat ze hun vragen en reacties ook zoveel mogelijk in het Duits formuleren. Bij de woordverklaring bepaalt de leerkracht of hij al dan niet een beroep doet op het Nederlands. Als een direct begrijpelijke formulering in het Duits niet kan, neemt hij zijn toevlucht tot vertalen. Soms kan het interessant zijn de cursisten te wijzen op taalverschijnselen die in het Duits verschillen van het Nederlands. Bij de behandeling van woordenschat mag niet nagelaten worden de 'falsche Freunde' onder hun aandacht te brengen. Ook het contrastief gebruik van grammaticale fenomenen (bijv. het gebruik van de tijden) moet binnen een zinvolle context aan bod komen.

Het internet biedt heel wat interessant luistermateriaal in de vorm van geluids- en/of beeldfragmenten (bijv. downloadbare uitzendingen van radio- en tv-stations, soms met transcripties, en muziek- en filmsites met fragmenten of trailers).

De leraar wijst hen op de elementaire uitspraakelementen die van het Nederlands afwijken (bijv. Umlaut, u, v, w) en last enkele korte uitspraakoefeningen in. Er wordt uitdrukkelijk aandacht besteed aan de typisch Duitse klanken, bijv. met behulp van cd-roms, ICT-toepassingen en luistermateriaal.

In de luisterteksten domineert de *Hochsprache*. Varianten kunnen functioneel aanbod komen.

- De cursisten beluisteren een zelfde tekst, die een aantal keren wordt voorgelezen, telkens door een spreker van een bepaald dialect van de standaardtaal. De cursisten zoeken uit welk dialect er gesproken wordt en met welke regio (binnen Duitsland, Engeland, Frankrijk, België) dit dialect geassocieerd wordt.

- Verschillen tussen BRD-Sprache en DDR-Sprachgebrauch: schets van de historische context en een aantal voorbeelden waarin de twee varianten van elkaar verschillen.

SET 15: De cursisten kunnen gelijkenissen en verschillen tussen talen herkennen.

De opvatting dat de cursist succesvol kan schrijven als hij voldoende woordenschat en grammatica beheerst, is volledig achterhaald: wie "correct" schrijft, zal desondanks door de mand vallen bij de Duitstaligen omdat die onmiddellijk weten dat de geproduceerde tekst geen echt Duits, maar vertaald Nederlands is. "Echt" Duits schrijft men als men - zeker bij formele correspondentie - de specifieke formuleringen beheerst die in een bepaalde tekstsamenhang worden gebruikt. Dat betekent, dat succesvol schrijven het gevolg is van - beheersing van een reeks contextgebonden uitdrukkingen;

- efficiënt gebruik van een aantal contextgebonden schriftelijke modellen zoals bouwstenencorrespondentie.

- Dit soort hulpmiddelen zal in het leerproces dus een primordiale rol spelen.

Er is overleg nodig met de collega's Nederlands, Frans, Engels over het gebruik van grammaticale termen. Een consequent parallelisme over de talen heen voorkomt misverstanden, en is op zichzelf al een belangrijke stimulans door het herkenningseffect.

In minimum drie andere talen is al aan luistervaardigheidstechnieken en -strategieën / leesvaardigheidstechnieken en -strategieën gewerkt. Deze technieken en strategieën worden hier dus op hoog niveau toegepast, maar moeten indien nodig nog eens worden geëxpliciteerd.

In de luisterteksten domineert de *Hochsprache*. Varianten kunnen functioneel aanbod komen.

In de hier geldende situatie zullen de cursisten een grote mate van vaardigheid in woordenschatverwerving (die ze hebben geleerd in andere talen) noodgedwongen moeten combineren met een beperkte actieve woordenschatbeheersing. De klemtoon moet dan ook liggen op receptieve woordenschatverwerking (die ze later, in niet-schoolse situaties, blijven toepassen), en minder op Verwendungsvokabular;

Niet alle ongekende woorden in een tekst moeten worden uitgelegd. De cursisten moeten vertrouwd worden gemaakt met woordraadstrategieën. Zo leren zij op welke manieren de vermoedelijke betekenis van een onbekend woord kan worden achterhaald. Dit kan o.m. door gebruik te maken van het globale begrip van de tekst en van de context waarin het onbekende woord staat of door uit de vorm van het

woord zelf de betekenis af te leiden. Zij moeten ook leren maximaal te profiteren van de verwantschap tussen het Duits en het Nederlands.

De cursisten maken kennis met het morfologisch systeem van het Duits door veel naar Duits te luisteren en Duitse teksten te lezen. Zo merken zij dat er in het Duits enkele specifieke grammaticale verschijnselen voorkomen die afwijken van het Nederlands.

De leraar wijst hen op de elementaire uitspraakelementen die van het Nederlands afwijken (bijv. Umlaut, u, v, w) en last enkele korte uitspraakoefeningen in. Er wordt uitdrukkelijk aandacht besteed aan de typisch Duitse klanken, bijv. met behulp van cd-roms, ICT-toepassingen en luistermateriaal.

- struikelblokken voor Nederlandstaligen (bijvoorbeeld: Genus: das Auto – de auto, gebruik van hebben en zijn in Perfektum)

- De betekenis van nieuwe woorden achterhalen aan de hand van de verwantschap met het Nederlands.

- Leenwoorden van andere talen in het Nederlands/Engels/Frans/Duits:

*Aha-Erlebnis, Einzelgänger, an sich, gefundenes Fressen, ... < Duits

*mise-en-scène, pret-à-porter, ... < Frans

*computer, ICT, soap, ... < Engels

*apartheid, mannequin, waffle, yankee, ... < Nederlands (eventueel via Afrikaans)

Onderzoekskompetentie (Set 16 - Set 17 - Set 18)

Voorbeelden van vakkencombinerende samenwerking

THEMA 1

Interculturele gelijkenissen en verschillen in waardebeleving. Studie en beschrijving van geldende maatschappelijke waarden in verschillende partnerlanden: solidariteit, tolerantie en gelijkheid. Hoe werden en worden deze waarden beleefd? Wat wordt er gedaan zodat de mensen in de partnerlanden dezelfde kansen hebben zonder discriminatie op basis van sociale klasse, sekse, ras, nationaliteit, taal of religie?

Betrokken disciplines

Aardrijkskunde, Duits, Engels, Frans, geschiedenis, godsdienst, humane wetenschappen.

Beschrijving

Een e-mailproject met verschillende buitenlandse partners die Duits, Engels of Frans als vreemde taal leren. Na een kennismakingsfase formuleren de deelnemers gemeenschappelijke kernvragen, verdelen ze opdrachten over themagroepjes en beslissen ze over timing, formats, mailfrequentie en eindproduct. De cursisten

kunnen hun al verworven kennis en vaardigheden van vreemde talen in een zinvolle context uitproberen en verder trainen. Zij verzamelen en interpreteren geografische, historische en sociologische gegevens over het eigen land en de partnerlanden. Belangrijke aspecten: interculturele verschillen kunnen aanvaarden en proberen te verklaren, met vooroordelen en veralgemeningen kunnen omgaan, inzicht in eigen en vreemde cultuur verwerven.

Werkvormen

Planning van procedures in plenum, in werkgroepjes en individueel. Opzoekwerk, gegevensverzameling, interpretatie en presentatie. Receptieve en productieve taalvaardigheidstraining. Procesbewaking, productevaluatie en zelfevaluatie.

Bronnen

Leerboeken, bibliotheek, tijdschriften, internet, bijdragen van de buitenlandse projectpartners.

Voor het vinden van partners en over projectvoorbeelden:

<http://www.iecc.org>

<http://www.englisch.schule.de/DaF.htm>

<http://www.schule.de>

<http://www.schulen-ans-netz.de>

<http://www.kuleuven.ac.be/doi/schlintr.htm>

www.schulweb.de/kontakt.html

www.goethe.de/z/ekp/dezeit.htm

www.schulweb.de

www.austausch.nl

www.uni-marburg.de/ifs

www.iz.or.at

THEMA 2

Studie van biografieën van Duitse wetenschappers en van wetenschappelijke artikels uit Duitse vaktijdschriften of uit het internet

Betrokken disciplines

Biologie, chemie, Duits, fysica, natuurwetenschappen, Nederlands, wiskunde.

Beschrijving

Opzoeken van nieuwe of uitgebreidere informatie die aansluit bij de vakinhouden van biologie, chemie, fysica, natuurwetenschappen en wiskunde. Lectuur van de biografieën en wetenschappelijke artikels aan de hand van decoderingsstrategieën voor vaktaaltteksten. Zinvol gebruik van al verworven vakinhouden in combinatie met

het bereikte leesvaardigheidsniveau. Presentatie van de leesresultaten in vreemde taal en in moedertaal.

Werkvormen

Opzoekwerk, gegevensverzameling, interpretatie en presentatie. Receptieve en productieve taalvaardigheidstraining.

Groepswerk per twee. Evaluatie door projectleiders en cursisten.

Bronnen

Anderstalige leerboeken, bibliotheek, tijdschriften, internet.

THEMA 3 (SET 16, 17, 18)

Rivieren, levensaders van de aarde. Studie, beschrijving en vergelijking van geografische, historische, economische, culturele en ecologische betekenis van een grote rivier in verschillende landen. Zo kan de verscheidenheid aan landschapsvormen bepaald door de rivierwerking vanuit geografisch perspectief benaderd worden. De aantasting van die landschappen door de mens en rivierverontreiniging kunnen het inzicht laten groeien dat landschapswaarden belangrijk zijn voor de toekomst en dat grensoverschrijdende samenwerking noodzakelijk is.

Betrokken disciplines

Aardrijkskunde, biologie, chemie, Duits, economie, Engels, esthetica, Frans, geschiedenis.

Beschrijving

Een e-mailproject met verschillende buitenlandse partners die Duits, Engels of Frans als vreemde taal leren. Na een kennismakingsfase formuleren de deelnemers gemeenschappelijke kernvragen, verdelen ze opdrachten over themagroepjes en beslissen ze over timing, formats, mailfrequentie en eindproduct. De cursisten kunnen hun al verworven kennis en vaardigheden van vreemde talen in een zinvolle context uitproberen en verder trainen. Zij verzamelen en interpreteren geografische, economische, ecologische, historische en culturele gegevens over het eigen land en de partnerlanden.

Belangrijke aspecten: interculturele verschillen kunnen aanvaarden en proberen te verklaren, met vooroordelen en veralgemeningen kunnen omgaan, inzicht in eigen en vreemde cultuur verwerven.

Werkvormen

Planning van procedures in plenum, in werkgroepjes en individueel. Opzoekwerk, gegevensverzameling, interpretatie en presentatie. Receptieve en productieve taalvaardigheidstraining. Procesbewaking, productevaluatie en zelfevaluatie.

Bronnen

Leerboeken, bibliotheek, tijdschriften, internet, bijdragen van de buitenlandse projectpartners.

Voor het vinden van partners en over projectvoorbeelden:

<http://www.iecc.org>

<http://www.englisch.schule.de/DaF.htm>

<http://www.schule.de>

<http://www.schulen-ans-netz.de>

<http://www.kuleuven.ac.be/doi/schlintr.htm>

www.schulweb.de/kontakt.html

www.goethe.de/z/ekp/dezeit.htm

www.schulweb.de

www.austausch.nl

www.uni-marburg.de/ifs

www.iz.or.at

THEMA 4

Het gebied Ostbelgien-Ostkantone maakt niet alleen integraal deel uit van België, het wordt ook gekenmerkt door interessante grensoverschrijdende initiatieven.

Geografisch is het een interessant gebied met belangrijke biotopen. Het heeft ook een merkwaardige politieke geschiedenis. De problematiek van de twee- en drietaligheid is een interessant taalkundig onderzoeksdomein. Het probleem van het ecologische toerisme kan in de lessen economie kaderen.

Betrokken disciplines

Duits, Frans, Nederlands, geschiedenis, aardrijkskunde, biologie, chemie, recht en economie.

Beschrijving

Dit project is vanuit het vak Duits geconcipieerd en biedt een optimaal terugverdieneffect voor het ingeleverde uur. De voertaal is hoofdzakelijk Duits. In de vakoverschrijdende initiatieven kan Nederlands de voertaal zijn.

Aardrijkskunde: het gebied behoort gedeeltelijk tot de Eifel-Ardennen-Region / het Natuurpark de Hoge Venen / het Dreiländereck / Botrange / de vele riviertjes en valleien / de stuwdammen en het vulcanisme - typisch voor de Eifel en de EUREGIO Maas-Rijn.

Biologie: das Hohe Venn met zijn eigen biotopen met unieke fauna en flora, Naturpark Hohes Venn, natuurparkcentrum Botrange.

Geschiedenis: de wisselende status van het gebied: Pruisisch, Duitse Rijk, Belgisch na Verdrag van Versailles, inlijving bij Duitsland, Ardennenoffensief, Belgisch na 1945, gedeeltelijke autonomie sinds de staatshervorming, taalgemeenschappen versus cultuurgemeenschappen.

Economie: toeristisch belang van de Ostkantone / ecologisch toerisme in de Hoge Venen / Pendelarbeit (dagelijks 6000 naar Duitsland, 1500 naar Luxemburg) / chocolad-industrie / gastronomie.

Recht: politieke instellingen / Duitse Gemeenschap.

Chemie: op pedagogisch-didactische uitstap de waterzuiveringsinstallatie en de Vesderstuwdam bezoeken / grond- en waterstalen ontleden en vergelijken met waterkwaliteit in andere omgevingen.

Frans: het taalstatuut van de verschillende faciliteitengemeenten (Eupen, Malmedy, Sankt Vith), van de Waalse en Duitstalige gemeenschap onderzoeken.

Sport: uitgesproken langlauf- en wandelgebied.

Duits: lees- (lineair en online lezen), luistervaardigheidsoopdrachten, schrijfvaardigheid (e-mailprojecten, internetfora) en ict-opdrachten. Interessant materiaal ter beschikking bij de toeristische diensten. Gebruiksklaar materiaal over Eupen en de Oostkantons heeft de Werkgroep LKW ontwikkeld. Oostkantons bestuderen staat onder intercultureel leren in de leerplandoelen. Uitstappen kunnen met spreek- en gespreksvaardigheidstraining verbonden worden. Het thema is een uitbreidingsmogelijkheid voor hoofdstukken in alle nieuwe handboeken. Aanvullend kan met Grenz-Echo, das BelgienMagazin en materiaal van Euregio worden gewerkt. In geval van een pedagogische excursie ligt de realisatie van verschillende vakoverschrijdende eindtermen voor de hand: democratie en burgerzin, sociale vaardigheden en milieu-educatie.

Werkvormen

Er kan gewerkt worden met nieuwe of bestaande media zoals ict, audio- en videomateriaal en authentiek knipselmateriaal, gekoppeld aan een pedagogisch-didactische excursie ter plaatse.

De werk- en samenwerkingsvormen variëren van individueel werk over Kleingruppenarbeit tot plenaire, klassikale initiatieven. Het project kan het hele scala van gestuurd tot zelfstandig werken en leren beslaan.

Varianten

Ostbelgien:

Bindeglied zwischen Sprachen und Kulturen

Taalverscheidenheid en meertaligheid van de bevolking, de internationale oriëntering van de Euregio Maas- Rhein. http://www.wfg.be/content_de_stan.html

Das Ruhrgebiet

Kan op dezelfde manier worden uitgebouwd binnen de vakken Duits, geschiedenis, economie en aardrijkskunde rond de topics: industriële revolutie, reconversie, technologiecentrum, bruinkoolontginning ...

Die Eifel

Kan op dezelfde manier worden uitgebouwd binnen de vakken Duits, geschiedenis, economie, aardrijkskunde en esthetica.

Bijkomende suggesties voor vakkencombinerende projecten met buitenlandse partners (SET 16, 17, 18)

- Studie en beschrijving van eenzelfde historisch thema in de regio van elke partnerschool. Iedereen werkt samen met een plaatselijk museum. Het kan over architectuur, mode of regionale economie gaan. Discussie van verschillen en gelijkenissen.
- De partners werken elk een tentoonstelling uit over hun eigen streek, stad en cultuur. Het gaat over geschiedenis, architectuur, geografie en culturele tradities. Gebruik van zoveel mogelijk media. De partners bezoeken elkaars tentoonstelling.
- De partners presenteren aan elkaar beroemde persoonlijkheden uit eigen land, die voortleven in veel voorkomende straatnamen, in de namen van belangrijke instituten, enz.
- Studie en beschrijving van de verschillende ondernemingsvormen (nv, bvba, enz.), onderzoek naar gelijkenissen en verschillen, keuze van een ideale ondernemingsvorm voor een gesimuleerde internationale onderneming.
- Studie en beschrijving van de middeleeuwse overblijfselen (gebouwen, instellingen, tradities, cultuur) in de steden of gemeenten van de partnerscholen. Onderzoek naar gelijkenissen en verschillen, naar voorbeelden van gemeenschappelijke (cultuur)geschiedenis.
- Europese milieupolitiek. Energie sparen is de belangrijkste energiebron. Studie en beschrijving van het energieverbruik in scholen en particuliere huisgezinnen. Vergelijking en voorstellen voor spaarmaatregelen.
- Concept, voorbereiding en uitvoering van een gezamenlijke theateropvoering over nationale identiteiten, verwerking van zelfbeeld, stereotypen en beeld van de anderen in toneel met dans en zang.
- Studie en beschrijving van de belangrijkste culturele festivals van het partnerland (muziek, toneel, dans, film, ...) en vergelijking van doelgroepen, populariteit, uitstraling, enz.
- Presentatie en vergelijking van de bekendste volksverhalen en sagen uit elk partnerland. Ontdekken van gemeenschappelijk erfgoed.
- De gevolgen van de euro. Onderzoek en vergelijking. Hoe werd de invoering voorbereid? Hoe gaan de mensen met de euro om? Hoe leeft de euro in het taalgebruik? Wordt er in euro gerekend? Wat is duurder geworden? Is er heimwee naar de oude munt? Enz.
- Studie en vergelijking van de ecologische toestand van het water in de partnerlanden vanuit het perspectief van biologie, chemie, fysica, aardrijkskunde, esthetica, informatica, enz. Op zoek naar toekomstvisies over duurzaam drinkwaterbeheer.

- Wij in Europa. Jongeren presenteren zichzelf, hun cultuur en hun streek. Meerjarenproject met geografische, historische, sociale, politieke en milieuaspecten.
- Studie en beschrijving van de beeldvorming van de partners over het andere land in verschillende publicaties (leerboeken, pers, internet, toeristische folders, enz.). Vergelijking en bespreking van de resultaten.
- Studie en beschrijving van de leesgewoontes van de cursisten in de partnerscholen met aandacht voor de nationale literatuur in vertaling.
- Thematische literaire bloemlezing in verband met een welbepaalde Europese literaire stroming. Vergelijking en creatieve presentatie.
- Onderzoek en beschrijving van de economische banden tussen de regio's van de partnerscholen in samenwerking met de Kamer van Koophandel (Industrie- und Handelskammer) en met aandacht voor de historische ontwikkeling en huidige tendensen. Vergelijking en bespreking van de resultaten.

7. Evaluatie

Het evalueren van de SET zal liefst buiten de geijkte paden verlopen. Nieuwe evaluatievormen en technieken dringen zich op. Zelfevaluatie en peerevaluatie zijn niet meer weg te denken op dit eindniveau van het algemeen vormend onderwijs. Zowel procesmatig evalueren als het evalueren van het eindproduct moet in samenspraak met de betrokken cursisten en leerkrachten verlopen. De didactische evaluatie is een inherent deel van het leerproces en door informatie te bieden over het doorlopen leer- en onderwijsproces vermeerderd het rendement van zowel de cursisten als de leerkrachten.

Er zijn momenteel veel degelijke en bruikbare evaluatieschema's in omloop. Uiteraard is enige kritische zin noodzakelijk bij de keuze van de evaluatietechniek en moet er eerst door het betrokken leerkrachtenteam, liefst vakoverschrijdend, beslist worden welke evaluatievormen voor welke SET zullen toegepast worden, rekening houdend met de eigenheid van de doelgroep. Bijkomend blijven de reeds uitvoerig besproken criteria rond deugdelijk toetsmateriaal en evaluatienormering (zie basis leerplannen: validiteit, betrouwbaarheid, transparantie en relevantie als pijlers van goed toetsmateriaal) ook in dit verband gelden, maar er is ongetwijfeld meer vrijheid en ruimte tot vakoverschrijdend evalueren. De affectieve doelen en ook de eventueel gerealiseerde VOET-en vormen een onlosmakelijk deel van de SET en moeten als dusdanig betrokken worden bij de evaluatie. Alle eindtermen van een module moeten worden behaald, wat niet alleen uit het cursusmateriaal maar zeker ook uit de evaluatie zal blijken.

Procesevaluatie: deze vorm van evalueren heeft tot doel informatie te krijgen over de kwaliteit van het leerproces en na te gaan of de gehanteerde werkvormen wel effectief waren en gerelateerd zijn aan de vooropgestelde doelstellingen. De procesevaluatie is geen doel op zich maar geeft de kans remediërend op te treden en zo nodig andere didactische werkvormen te kiezen. In die zin geeft procesevaluatie ook aanleiding tot zelfreflectie en eventuele bijsturing van het onderwijsproces van de leerkracht.

Productevaluatie: deze vorm van evalueren is vooral gericht op resultaatbepaling. Ze spreekt een eindbeoordeling uit over bepaalde leerprestaties en heeft als doel te bepalen in hoeverre cursisten de onderwijsdoelen behaald hebben.

Nieuwe en alternatieve evaluatievormen bieden de mogelijkheid de traditionele methoden aan te vullen zodat er nauwer kan aangesloten worden bij de huidige assessmentcultuur. Daardoor wordt het evalueren niet alleen een instrument om te beoordelen, maar ook een begeleidings- en leerinstrument.

De nieuwe evaluatietechnieken bieden een grote betrokkenheid aan de cursisten en leggen de nadruk op constructiegericht en authentiek lesmateriaal.

De onderstaande voorbeelden zijn uiteraard enkel richtinggevend. Speciale aandacht is er voor het portfoliowerken, de werkvorm bij uitstek voor de onderzoeksmodule, met aanvullend de logboeken en checklists.

1. Co-evaluatie: evaluatie van cursisten door leerkrachten en medecursisten
2. Peerevaluatie: evaluatie van cursisten door medecursisten
3. Zelfevaluatie: evaluatie door de cursist van eigen kennis, vaardigheden, producten, leerprocessen en attitudes.

Bij alle drie de vormen is het belangrijk dat er vooraf afgesproken criteria, rubrieken en standaarden gehanteerd worden en dat de leerkracht deze vaardigheden stapsgewijs aanleert.

Een geval "apart": de Europese taalportfolio

De Europese taalportfolio is een talenpaspoort dat cursisten helpt om te bepalen en te omschrijven wat ze kennen, kunnen en nog willen leren. Het is een officieel document waarmee cursisten hun vaardigheid in talen op een eenvoudige en internationaal begrijpelijke manier kunnen laten zien en een hulpmiddel bij het aanleren van talen.

Een taalportfolio bestaat uit een taalbiografie, waarin wordt vermeld welke talen de cursist thuis, op school en elders spreekt.

Een ander onderdeel is het taalpaspoort, waarin wordt aangegeven welk niveau de cursist behaalde in elke taal, door gebruik te maken van checklists die gebaseerd zijn op de Europese schaal van taalvaardigheid. Ook andere behaalde diploma's worden vermeld.

Het laatste onderdeel is een dossier waarin cursisten voorbeelden van gemaakte werkstukken en onderzoeken opnemen.

In dit verband is het belangrijk te verwijzen naar de Europese taalniveaus* die al langer gehanteerd worden in de CVO- opleidingen. Binnen het Tweedekansonderwijs is er steeds gespoord met het reguliere secundaire onderwijs, maar werden de Europese taalniveaus in het achterhoofd gehanteerd. Dit blijkt duidelijk uit de basisleerplannen. Bij de implementering van dit Europese referentiekader* voor alle opleidingen in het volwassenenonderwijs, is het belangrijk mee te nemen dat de volwassen ASO cursist bij het afstuderen minstens een niveau B1 of B2 "Threshold" moet bereiken waarmee de cursist letterlijk en figuurlijk op de drempel staat van verdere studies of opleidingen waarmee de opgedane kennis en vaardigheden ruimschoots ten gelde kunnen gemaakt worden. Op B1-niveau is de gebruiker "onafhankelijk".

Samen met de koppeling aan ERK kunnen er databanken ontwikkeld worden met gewaarmerkt toetsmateriaal dat de scholen in staat stelt na te gaan of de cursisten de ERK-gerelateerde niveaus halen.

**Common European Framework of Reference for Language Learning, Teaching and Assessment, 2001, Raad van Europa / Zes beheersingsniveaus van vreemde talen (A1, A1, B1, B2, C1, C2).*

**ERK B1: de leerder kan de belangrijkste punten begrijpen uit duidelijke standaardteksten over vertrouwde zaken die regelmatig voorkomen op het werk, op school en in de vrije tijd, kan zich redden in de meeste situaties die kunnen optreden tijdens reizen, kan een eenvoudige lopende tekst produceren...kan een beschrijving geven van ervaringen, gebeurtenissen...kan kort redeneren...*

Voorbeeld zelfevaluatie spreekopdracht, individueel in te vullen:

I/ Voorbereiding

1. spreker(s): ...
2. onderwerp van de opdracht: ...
3. soort opdracht: groepswerk, rollenspel, presentatie, dialoog, interview
4. Benodigd materiaal om de spreekopdracht goed uit te voeren: ...
5. Moeilijkheden die ik heb ondervonden tijdens de voorbereiding van de spreekoefening. Als je tijdens de voorbereiding geen moeilijkheden hebt ondervonden, kan je hier amusante, vreemde, schokkerende, genante, ... incidenten vermelden die plaatsvonden naar aanleiding van de spreekopdracht: ...

II/Het spreken zelf

1. Datum van de spreekopdracht: ...
2. Het beste deel van de spreekopdracht was: ...
3. Het slechtste deel van de spreekopdracht was: ...
4. Ik denk dat mijn prestatie zeer overtuigend – ok – niet voldoende was, omdat ...

Voorbeeld peerevaluatie, individueel in te vullen:

Naam observant:

Naam spreker:

Datum:

Kies 10 relevante vragen en geef een score van 1 tot 4:

1= niet voldoende

2= voldoende

3= goed

4= zeer goed

Vragen:

1. Was de spreekoefening goed voorbereid?
2. Heeft (hebben) de spreker(s) luid en duidelijk gesproken?
3. Wist(en) de spreker(s) voldoende over het thema van de spreekoefening?
4. a) Bleef men tot essentie van de zaak?
b) Was het te gedetailleerd?
5. Werden er overtuigende argumenten gebruikt?
6. Gebeurde het spreken goed gestructureerd?
7. Hield(en) de spreker(s) oogcontact met het publiek / de andere sprekers?
8. Heeft (hebben) de spreker(s) hun rol goed gespeeld? Ingeleefd gespeeld?
9. Was de dialoog op een aantrekkelijke manier gepresenteerd?
10. Luisterde de spreker naar de mensen met wie hij/zij praatte?
11. Aanvaardde de spreker kritiek? Tegenbewijzen?
12. Was er interactie tussen de spreker(s) onderling? Tussen de spreker(s) en het publiek?
13. Was het taalgebruik te moeilijk?
14. Was het taalgebruik te gemakkelijk?
15. Was de intonatie goed? Natuurlijk?
16. Werden er duidelijke en te vermijden grammaticale fouten gemaakt?
17. Werd er duidelijk gesproken, zonder onnodige aarzeling?
18. Goede woordkeuze? Juiste woordkeuze?
19. Beschikte(n) de spreker(s) over een uitgebreide woordenschat?
20. Kon(den) de spreker(s) taalproblemen opvangen?
21. In het algemeen was de prestatie ...
22. zijn de nasale klinkers correct?

VOORBEELD van zelfevaluatie, in combinatie met peerevaluatie:

Na een spreekopdracht vult de cursist een formulier in, waarin hij/zij reflecteert over de gedane spreekoefening. De observerende cursisten vullen eveneens een formulier in, waarin ze de prestatie van de cursist(en) die de spreekopdracht uitgevoerd heeft (hebben) evalueren en hierop feedback geven.

(zie <http://rubistar.4teachers.org/index.php> voor evaluatieformulieren met vaste criteria – Engels)

VOORBEELD van co-evaluatie

De cursisten maken zelf een (online) enquête <http://www.freeonlinesurveys.com/> over een onderdeel van de cursus, over een spreekopdracht, projectwerk, enz. die hun collega-cursisten dan invullen en opsturen.

VOORBEELD van portfolio:

Na een lesonderdeel reflecteren de cursisten over de opgedane kennis en vaardigheden, eventuele moeilijkheden die ze ondervonden, enz. aan de hand van een vooropgestelde vragenlijst, die ze dan opnemen in een portfolio.

Wat?

Dit zijn specifieke eindtermen voorzien in een onderdeel "onderzoekscompetentie". Deze worden in volgende drie specifieke eindtermen geconcretiseerd:

Hoe te realiseren?

Samenwerking als sleutelwoord

Zowel de cursisten als diverse leerkrachten zullen in ruimere samenwerkingverbanden de taaklast van de onderzoeksmodule moeten dragen.

de cursisten:

- maken afspraken rond groepsverdeling
- maken afspraken rond wie welke opdrachten uitvoert
- maken een eerlijke verdeling van de uitwerking en transcriptie van het onderzoek
- maken een realistische timing en planning van de bezigheden

de leerkrachten:

- maken afspraken wie welke deelvaardigheden realiseert en begeleidt
- stemmen de violen op mekaar af naar didactische visie en handelen
- ontwikkelen samen begeleidingsmodellen en evaluatie- instrumenten zoals logboek, portfolio, evaluatieschema's...
- stellen een praktisch werkplan op, rekening houdend met de infrastructurele mogelijkheden
- stellen een begeleidingsplan en coachingtabel op, rekening houden met de beschikbaarheid van de betrokken leerkrachten.

De onderzoeksmodule als proces

Het werken met de onderzoeksopdrachten geeft de mogelijkheid om procesmatig aan onderzoekscompetenties te werken. Meestal sluit een onderzoeksopdracht aan bij één of meerdere vakken van de pool en wordt het onder de vorm van begeleid zelfstandig leren uitgebouwd.

De SET moeten in de totaliteit van de opleiding gerealiseerd worden, maar niet binnen elk vak afzonderlijk. Afhankelijk van de onderzoeksopdracht gebeurt dit

binnen het ene of het andere vak, maar steeds in samenspraak met de hele pool, zodat de uiteindelijke realisatie van alle SET gegarandeerd worden.

In *Economie – Moderne Talen* kan er tevens polenoverschrijdend en geïntegreerd gewerkt worden. De onderzoeksmodule kan dus los staan van de ander modules of geclusterd en als dusdanig geïntegreerd worden aangeboden.

Handig hulpmiddel bij de planning van de onderzoeksmodule is het **OVUR-schema**. In dit schema kan de onderzoekscyclus in een aantal stappen worden uitgewerkt.

STAPPEN	OVUR SCHEMA
1. Oriënteren	Oriënteren op onderzoeksprobleem
	Formuleren van onderzoeksvragen
2. Voorbereiden	Maken van een onderzoeksplan
3. Uitvoeren	Verwerven van informatie
	Verwerken van informatie
	Beantwoorden van vragen en formuleren conclusies
4. Reflecteren	Rapporteren
	Eigen evaluatie van het onderzoeksproces en het onderzoeksproduct

Andere voorbeelden van bruikbare evaluatieformulieren

Onderstaande documenten zijn mogelijke hulpmiddelen bij het evalueren van de diverse vaardigheden. Uiteraard is het aanbod zeer groot, zowel in de gespecialiseerde literatuur als op het internet en geven wij enkel een greep uit het aanbod. Het betrokken leerkrachtenteam beslist welke doelstaal gehanteerd wordt bij het invullen van de formulieren.

Oral Expression

Name: _____

Teacher: Teacher

Date Submitted: _____

Title of Work: _____

	Criteria				Points
	4	3	2	1	
Body Language	Movements seemed fluid and helped the audience visualize.	Made movements or gestures that enhanced articulation.	Very little movement or descriptive gestures.	No movement or descriptive gestures.	___
Eye Contact	Holds attention of entire audience with the use of direct eye contact.	Consistent use of direct eye contact with audience.	Displayed minimal eye contact with audience.	No eye contact with audience.	___
Introduction and Closure	Student delivers open and closing remarks that capture the attention of the audience and set the mood.	Student displays clear introductory or closing remarks.	Student clearly uses either an introductory or closing remark, but not both.	Student does not display clear introductory or closing remarks.	___
Pacing	Good use of drama and student meets apportioned time interval.	Delivery is patterned, but does not meet apportioned time interval.	Delivery is in bursts and does not meet apportioned time interval.	Delivery is either too quick or too slow to meet apportioned time interval.	___
Poise	Student displays relaxed, self-confident nature about self, with no mistakes.	Makes minor mistakes, but quickly recovers from them; displays little or no tension.	Displays mild tension; has trouble recovering from mistakes.	Tension and nervousness is obvious; has trouble recovering from mistakes.	___
Voice	Use of fluid speech and inflection maintains the interest of the audience.	Satisfactory use of inflection, but does not consistently use fluid speech.	Displays some level of inflection throughout delivery.	Consistently uses a monotone voice.	___
				Total---->	___

Teacher Comments:

Oral presentation

Name: _____

Teacher: _____

Date of Presentation: _____

Title of Work: _____

	Criteria				Points
	1	2	3	4	
Organization	Audience cannot understand presentation because there is no sequence of information.	Audience has difficulty following presentation because student jumps around.	Student presents information in logical sequence which audience can follow.	Student presents information in logical, interesting sequence which audience can follow.	—
Content Knowledge	Student does not have grasp of information; student cannot answer questions about subject.	Student is uncomfortable with information and is able to answer only rudimentary questions.	Student is at ease with content, but fails to elaborate.	Student demonstrates full knowledge (more than required) with explanations and elaboration.	—
Visuals	Student used no visuals.	Student occasional used visuals that rarely support text and presentation.	Visuals related to text and presentation.	Student used visuals to reinforce screen text and presentation.	—
Mechanics	Student's presentation had four or more spelling errors and/or grammatical errors.	Presentation had three misspellings and/or grammatical errors.	Presentation has no more than two misspellings and/or grammatical errors.	Presentation has no misspellings or grammatical errors.	—
Delivery	Student mumbles, incorrectly pronounces terms, and speaks too quietly for students in the back of class to hear.	Student incorrectly pronounces terms. Audience members have difficulty hearing presentation.	Student's voice is clear. Student pronounces most words correctly.	Student used a clear voice and correct, precise pronunciation of terms.	—
				Total---->	—

Teacher Comments:

Paragraph Writing

Name: _____

Teacher: _____

Date Submitted: _____

Title of Work: _____

	Criteria				Points
	4	3	2	1	
Main/Topic Idea Sentence	Main/Topic idea sentence is clear, correctly placed, and is restated in the closing sentence.	Main/Topic idea sentence is either unclear or incorrectly placed, and is restated in the closing sentence.	Main/Topic idea sentence is unclear and incorrectly placed, and is restated in the closing sentence.	Main/Topic idea sentence is unclear and incorrectly placed, and is not restated in the closing sentence.	—
Supporting Detail Sentence(s)	Paragraph(s) have three or more supporting detail sentences that relate back to the main idea.	Paragraph(s) have two supporting detail sentences that relate back to the main idea.	Paragraph(s) have one supporting detail sentence that relate back to the main idea.	Paragraph(s) have no supporting detail sentences that relate back to the main idea.	—
Elaborating Detail Sentence(s)	Each supporting detail sentence has three or more elaborating detail sentences.	Each supporting detail sentence has at least two elaborating detail sentences.	Each supporting detail sentence has one elaborating detail sentence.	Each supporting detail sentence has no elaborating detail sentence.	—
Legibility	Legible handwriting, typing, or printing.	Marginally legible handwriting, typing, or printing.	Writing is not legible in places.	Writing is not legible.	—
Mechanics and Grammar	Paragraph has no errors in punctuation, capitalization, and spelling.	Paragraph has one or two punctuation, capitalization, and spelling errors.	Paragraph has three to five punctuation, capitalization, and spelling errors.	Paragraph has six or more punctuation, capitalization, and spelling errors.	—
				Total---->	—

Teacher Comments:

Persuasive Writing

Name: _____

Teacher: _____

	Criteria				Pts.
	4	3	2	1	
Position Statement	Position is clearly stated and consistently maintained. Clear references to the issue(s) are stated.	Position is clearly stated and consistently maintained. References to the issue(s) at hand are missing .	Position is stated, but is not maintained consistently throughout work.	Statement of position cannot be determined.	_____
Supporting Information	Evidence clearly supports the position; evidence is sufficient .	Evidence clearly supports the position; but there is not enough evidence .	Argument is supported by limited evidence .	Evidence is unrelated to argument.	_____
Organization	Structure of work is clearly developed.	Structure developed reasonably well, but lacks clarity .	Some attempt to structure the argument has been made, but the structure is poorly developed .	There is a total lack of structure.	_____
Tone Of Letter	Tone is consistent and enhances persuasiveness.	Tone enhances persuasiveness, but there are inconsistencies .	Tones does not contribute to persuasiveness.	Tone is inappropriate to purpose.	_____
Sentence Structure	Sentence structure is correct .	Sentence structure is generally correct. Some awkward sentences do appear.	Work contains structural weaknesses and grammatical errors .	Work pays little attention to proper sentence structure.	_____
Punctuation & Capitalization	Punctuation and capitalization are correct .	There is one error in punctuation and/or capitalization.	There are two or three errors in punctuation and/or capitalization.	There are four or more errors in punctuation and/or capitalization.	_____
				Total----->	_____

Teacher Comments:

Presentation Rubric

Evaluating Student Presentations					
Developed by Information Technology Evaluation Services, NC Department of Public Instruction					
	1	2	3	4	Total
Organization	Audience cannot understand presentation because there is no sequence of information.	Audience has difficulty following presentation because student jumps around.	Student presents information in logical sequence which audience can follow.	Student presents information in logical, interesting sequence which audience can follow.	
Subject Knowledge	Student does not have grasp of information; student cannot answer questions about subject.	Student is uncomfortable with information and is able to answer only rudimentary questions.	Student is at ease with expected answers to all questions, but fails to elaborate.	Student demonstrates full knowledge (more than required) by answering all class questions with explanations and elaboration.	
Graphics	Student uses superfluous graphics or no graphics	Student occasionally uses graphics that rarely support text and presentation.	Student's graphics relate to text and presentation.	Student's graphics explain and reinforce screen text and presentation.	
Mechanics	Student's presentation has four or more spelling errors and/or grammatical errors.	Presentation has three misspellings and/or grammatical errors.	Presentation has no more than two misspellings and/or grammatical errors.	Presentation has no misspellings or grammatical errors.	
Eye Contact	Student reads all of report with no eye contact.	Student occasionally uses eye contact, but still reads most of report.	Student maintains eye contact most of the time but frequently returns to notes.	Student maintains eye contact with audience, seldom returning to notes.	
Elocution	Student mumbles, incorrectly pronounces terms, and speaks too quietly for students in the back of class to hear.	Student's voice is low. Student incorrectly pronounces terms. Audience members have difficulty hearing presentation.	Student's voice is clear. Student pronounces most words correctly. Most audience members can hear presentation.	Student uses a clear voice and correct, precise pronunciation of terms so that all audience members can hear presentation.	
				Total Points:	

<http://www.ncsu.edu/midlink/rub.pres.html>

Presentation Rubric

Attributes	Above Standard	At Standard	Attribute Still a Goal	Attribute Points Earned
	(5-4.5)	(4.5-3.5)	(3.5-0)	
Resource Utilization	Utilized all resources described on Information Sheet to acquire info; incorporated info information presentation and Web page.	Utilized some resources described on Information Sheet to acquire info; incorporated information into presentation and Web page.	Utilized few or no resources described on Information Sheet to acquire information into presentation and Web page.	/5
	(10-9)	(9-7)	(7-0)	
Topic Discussion	Informed when speaking (without reference to notes) about the material.	Informed when speaking about the material while referencing notes.	Unable to accurately discuss information related to topic or simply read information from paper.	/10
	(10-9)	(9-7)	(7-0)	
Visuals & Supplementary Materials	Oral report included computer-generated and/or hand made visuals (clip-art, graphs, tables, charts, and QuickTime movies), and was presented with multimedia software that enhanced presentation.	Oral report included computer-generated and/or hand made visuals (clip-art, graphs, tables, charts, and QuickTime movies) that enhanced presentation, but was not presented with multimedia software.	Oral report did not include visuals or supplementary materials or materials used did not enhance presentation.	/10
	(15-13.5)	(13.5-10.5)	(10.5-0)	
Hyper Studio or Web Page Utilization	Created pages accurately reflect the groups data, results and rationale. It is organized in a way that enhances the reader's ability to understand the information, data and results.	Created pages accurately reflect the groups data, results and rationale. It is organized in a way that allows the reader to understand the information, data and results.	Created pages are incomplete, missing or do not get across the group's information, data and results.	/15
Total Presentation Points Earned				/40

<http://ed.fnal.gov/help/97/sightsound/presrub.html>

Name: _____

Date: _____

Project Title: _____

Teacher(s): _____

[Project]



Process	Below Avg.	Satisfactory	Excellent
1. Has clear vision of final product	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9
2. Properly organized to complete project	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9
3. Managed time wisely	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9
4. Acquired needed knowledge base	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9
5. Communicated efforts with teacher	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9
Product (Project)	Below Avg.	Satisfactory	Excellent
1. Format	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9
2. Mechanics of speaking/writing	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9
3. Organization and structure	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9
4. Creativity	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9
5. Demonstrates knowledge	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9, 10
6. Other:	1, 2, 3	4, 5, 6	7, 8, 9

Total Score: _____

Teacher(s) Comments:

Student Observation Sheet and Rubric

Observations

	Notes				
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 80%; text-align: center;">Date</td> <td style="width: 20%;"></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Activity</td> <td></td> </tr> </table>	Date		Activity		
Date					
Activity					
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 80%; text-align: center;">Date</td> <td style="width: 20%;"></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Activity</td> <td></td> </tr> </table>	Date		Activity		
Date					
Activity					
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 80%; text-align: center;">Date</td> <td style="width: 20%;"></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Activity</td> <td></td> </tr> </table>	Date		Activity		
Date					
Activity					
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 80%; text-align: center;">Date</td> <td style="width: 20%;"></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Activity</td> <td></td> </tr> </table>	Date		Activity		
Date					
Activity					
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 80%; text-align: center;">Date</td> <td style="width: 20%;"></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Activity</td> <td></td> </tr> </table>	Date		Activity		
Date					
Activity					
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 80%; text-align: center;">Date</td> <td style="width: 20%;"></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Activity</td> <td></td> </tr> </table>	Date		Activity		
Date					
Activity					
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 80%; text-align: center;">Date</td> <td style="width: 20%;"></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Activity</td> <td></td> </tr> </table>	Date		Activity		
Date					
Activity					
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 80%; text-align: center;">Date</td> <td style="width: 20%;"></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Activity</td> <td></td> </tr> </table>	Date		Activity		
Date					
Activity					

--	--

Beurteilung eines Internetprojekts / Emailprojekt

1. Was hast du aus dem Projekt gelernt?

2. Welche Erwartungen hattest du vor dem Projekt? Gingen sie in Erfüllung?

3. Was war für dich ganz neu, was hat dich überrascht?

4. Wie war dein Wissen über ... vor dem Projekt?

5. Wie ist dieses Wissen jetzt?

6. Hast du jetzt, nach dem Projekt, noch Lust mehr über ... zu erfahren? Was?

7. Sind Internetprojekte /Emailprojekte eine gute Methode des Fremdsprachenlernens?
Warum (nicht)?

8. Welche Themen würden für dich besonders interessant sein, wenn du noch an anderen
Internetprojekten /Emailprojekten teilnehmen könntest?

Nenne Vor- und Nachteile dieses Projektes!

8.Vakoverschrijdende Eindtermen

Zoals reeds vermeld zijn momenteel de vakoverschrijdende eindtermen (VOET-en) nog een onderdeel van het opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs, ook voor *Algemene Vorming, Economie – Moderne Talen*. En aangezien deze VOET-en inherent zijn aan zinvol werken met (authentiek) tekstmateriaal in deze opleiding, mag een opfrissing van deze inhoud niet ontbreken. Er zijn 5 vakoverschrijdende eindtermen weerhouden. Deze VOET-en zijn facultatief en eerder na te streven dan allemaal te realiseren.

Leren Leren

Affectieve reguleringsmaatregelen

De cursisten

1. kunnen de oorzaak van slagen en mislukken objectief toeschrijven
2. kunnen in hun leerproces rekening houden met het affectieve

Zelfconceptverheldering

De cursisten

3. kunnen een positief zelfbeeld ontwikkelen op basis van betrouwbare gegevens

Horizonverruiming

De cursisten

4. kunnen rekening houden met de eigen interesses, capaciteiten en waarden, een zinvol overzicht verwerven over studie- en beroepsmogelijkheden.

Omgevingsinvloeden

De cursisten

5. kunnen omgevingsinvloeden op het keuzegedrag onderkennen en er zich tegenover positioneren.

Sociale vaardigheden

Streven naar het ontwikkelen van een relationele veelzijdigheid

De cursisten

1. kiezen bewust relatievormen, rekening houdend met contextelementen zoals de situaties en de partners

Streven naar duidelijke communicatie

De cursisten

2. communiceren doelgericht, bijvoorbeeld:
toetsen elkaars interpretaties, brengen gevoelens tot uiting, herkennen en omgaan met vooroordelen,...

Constructief participeren aan de werking van sociale groepen

De cursisten

3. helpen mee aan het formuleren en realiseren van groepsdoelstellingen door bijvoorbeeld: contacten te maken, te overleggen en afspraken te maken, taken te verdelen,...

4. kunnen het maatschappelijk belang en de mogelijke risico's aangeven van het behoren tot formele en informele maatschappelijke netwerken en kunnen de voordelen ervan gebruiken

5. streven naar een evenwicht tussen eigen wensen en het groepsbelang

6. kunnen omgaan met hiërarchie, macht en regelgevingen.

Conflicthantering en overleg

De cursisten

7. hanteren conflicten door de eigen belangen te behartigen zonder hierbij de belangen van anderen uit het oog te verliezen

8. zijn bij conflicten bereid naar anderen te luisteren, hen de kans te geven zich uit te drukken, hen te respecteren,...

Gezondheidseducatie

Leefstijl en levenskwaliteit

De cursisten

1. verwerven inzicht in de structuren en het beleid die de gezondheids- en welzijnzorg ondersteunen.

Zorgethiek

De cursisten

2. dragen zorg voor zichzelf en anderen zoals jongeren, ouderen, kansarmen, personen met een handicap

3. tonen respect voor zichzelf en anderen zoals personen met een andere geaardheid, uit andere etnische groepen, uit andere culturen, denkwijzen...

4. aanvaarden beslissingen die volgens de parlementaire procedures zijn genomen

Opvoeden tot burgerzin

Democratische raden en parlementen

De cursisten

1. kunnen parlementen en raden situeren als belangrijke actoren in de samenleving

2. kunnen voorbeelden geven van politieke beslissingen die hun leven rechtstreeks beïnvloeden

3. kunnen beslissingen van een raad kritisch evalueren door ze te toetsen aan relevante informatie, de eigen opvattingen en andere opvattingen

4. aanvaarden beslissingen die volgens parlementaire procedures zijn genomen.

Maatschappelijke dienstverlening

De cursisten

- 5.kunnen informatie verzamelen over een maatschappelijke opdracht, het aanbod en de werking van diensten en instellingen
- 6.kunnen hun eigen wensen en behoeften omzetten in hulp- en informatievragen
- 7.kunnen aangeven hoe zij op deze diensten of instellingen een beroep kunnen doen en waar ze met eventuele klachten terecht kunnen

Wereldburgerschap

De cursisten

- 8.Kunnen de rol van internationale instellingen illustreren
- 9.kunnen met enkele voorbeelden aantonen dat de mondiale dimensie in onze samenleving steeds explicieter wordt op o.m. politiek, economisch en cultureel vlak en dat deze evolutie voordelen biedt maar ook problemen en conflicten oplevert.

Milieueducatie

Natuur- en milieubeleid

De cursisten

- 1.zijn bereid de milieureglementering toe te passen
- 2.zijn bereid ethische normen te hanteren ten opzichte van economische groei, welvaart, demografie en biotechnologie op mondiaal vlak

Verkeer en mobiliteit in ruimtelijk beleid

De cursisten

- 3.kunnen individueel of in groep standpunten innemen t.a.v. een probleem van ruimtelijke inrichting of landschapsbeheer en nemen kennis van het overheidsbeleid ter zake
- 4.zijn bereid om via een constructieve inbreng invloed uit te oefenen op beslissingen, maatregelen of voorstellen die een weerslag kunnen hebben op mobiliteit, verkeer en ruimtegebruik.

9. Minimale materiële vereisten

Om dit leerplan in optimale omstandigheden te kunnen realiseren, moet de school over de nodige uitrusting en leermiddelen beschikken.

Dit betekent:

voldoende ruime taalklassen met gemakkelijk verplaatsbaar meubilair om interactieve werkvormen mogelijk te maken, met daarbij:

- ruimte voor decoratie (wandkaarten, posters, foto's, knipsels,...)
- een bord (blackboard, whiteboard), scherm en overheadprojector
- een beamer met vaste DVD-aansluiting en pc- aansluiting
- een degelijke geluidsinstallatie, radio, cd-speler
- tv, DVD toestel
- andere beeld en geluidsdragers (cd-roms,..)
- voldoende multimedia pc's met snelle internetaansluiting
- een aantal referentiewerken, inclusief cd-roms
- opbergkasten voor de toestellen en het materiaal van de leerkracht en cursisten

Indien de cursisten thuis geen beschikking hebben over een computer en/of internetaansluiting, zouden zij op school faciliteiten en tijd ter beschikking moeten krijgen om hun taken op school af te werken. Zeker bij gecombineerd onderwijs* moet hier terdege rekening mee gehouden worden.

Het is tevens wenselijk dat de cursist op school kan beschikken over een mediatheek met relevant documentatiemateriaal. De school is uiteraard geabonneerd op een aantal vaktijdschriften en stelt basiswerken over moderne en/of vreemde talen ter beschikking.

*Gecombineerd Onderwijs: onderwijsvorm waarbij het aantal contacturen beperkt wordt en de cursist door zelfstudie, afstandsleren, extra taken, portfoliolenen enz...de eindtermen realiseert, onder mentorschap van de leerkracht.

Veiligheidsvoorschriften:

Inzake veiligheid is volgende wetgeving van toepassing:

- i. Codex
- ii. ARAB
- iii. AREI
- iv. Vlarem

Deze wetgeving bevat technische voorschriften die in acht genomen moeten worden m.b.t.

- v. De uitrusting en inrichting van de lokalen
- vi. De aankoop en gebruik van toestellen en materieel

Zij schrijven o.a. voor dat:

- vii. duidelijke Nederlandstalige handleidingen en een technisch dossier moet aanwezig zijn
- viii. alle gebruikers de instructies en onderhoudsvoorschriften kennen en kunnen toepassen
- ix. de collectieve veiligheidsvoorschriften moeten worden gerespecteerd

10. Literatuur

Dit deel bevat enkel werken die voornamelijk betrekking hebben op de specifieke eindtermen van de moderne (vreemde) talen, niet op de basisvorming, daar deze al uitgebreid aan bod kwamen in de desbetreffende leerplannen.

1. Zelfstandig leren

DONCHE V. ET. AL, *Leren leren als hefboom voor BZL*, Acco Leuven, 2004

LIPPENS, M. en VANDERMEERSCH, F., *Begeleid zelfstandig leren in het secundair onderwijs: studiewijzers*, Van In, Wommelgem, 2005

THIENEN, K. VAN, *Krachtig leren binnen een taakgerichte benadering. Naar een cultuuromslag in de taalles*. Garant, Antwerpen/Apeldoorn, 2004

BERSSELAAR V. et.al., *Leerwijzer 2002-2003, werkmodellen en feedback-beoordelingsformulieren projectonderwijs*, Interne uitgave Sociaal-agogische opleidingen/HvA (Leerwijzer 2002-2003. pdf.)

DONCHE V. et. al., *Leren leren als hefboom voor BZL*, Acco, Leuven, 2004.

PETEGEM, P. VAN e.a., *Studiewijzers: visie, ontwerp en praktijk*. Wolters Plantyn, Mechelen, 2004.

SCHAAF, M.F. van der, *Vaardig in het begeleiden van zelfstandig leren?*, Universiteit Utrecht ICO-ISOR, Utrecht, 2000.

VAN LOOY L. et. al., *Zelfstandig en coöperatief leren – Kroniek van een Vlaams experiment*. Onderwijs en Samenleving, VUBPRESS, 2002-04.

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs, *Werken in de vrije ruimte: inspiratiemap*. Garant, Antwerpen, 2003/2004.

VLAAMSE ONDERWIJSRAAD Secundair Onderwijs, *Inspiratieboek zelfgestuurd leren*, (Garant), A'pen, 2003.

2. Projectwerk

BAERT, H., *Projectonderwijs: sturen en begeleiden van leren en werken*, Acco, Leuven, 2001.

BRANDT, W., *Een draaiboek voor de ontwikkeling van open-leermateriaal*, Acco, Leuven, 2002.

VAN DE VELDE, D., *De groep in actie. Praktijkboek samenwerkingsvaardigheden*, Acco, Leuven, 2002.

3. Onderzoeksvaardigheden

GEENE, W., *Goed gezien. Onderzoeksvaardigheden in het onderwijs*, Uitgeverij Pak, Den Haag, 2004. **Expertisecentrum Actief Leren**, *Begeleiden van leerlingen bij het zoeken, selecteren en beoordelen van informatie*, Maastricht, 2000.

PBD-GO, *Onderzoekscompetentie pool moderne talen*, Syllabus, Brussel, 2004.

STOKKING, K.M. et. al., *Ontwikkeling en beoordeling van onderzoeksvaardigheden. Verslag van een onderzoek in de 2^e fase VO.*, Universiteit Utrecht ICO-ISOR, Utrecht, 2000.

4. Culturele en taalkundige achtergrond

CROWTHER, J., *An Oxford Guide to British and American Culture*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

GARNER, A., en OOMKES, F., *Communiceren*, Uitgever, Boom, Amsterdam.

HARGRAVES, O., *Mighty Fine Words and Smashing Expressions*, Oxford University Press, Oxford, 2003.

MARECHAL, D., *Quand les élèves flamands et francophones se rencontrent*, Proximité, Cortil-Wadon, 2004

MERMET, G., *Francoscopie*, Larousse, Paris, 2005 (tweejaarlijkse uitgave)

STASSAR, P., *Beheers je taal*, Martinus Nijhoff, Leiden/Antwerpen, 1984

ZARATE, G., *Représentations de l'étranger et didactique des langues*, Didier, Paris, 1993
ABDALLAH-PRETCEILLE M., *L'éducation interculturelle*, P.U.F., Paris, 1999.
GEERTSEN H., *Ondubbelzinnig*, Uitgeverij Deventer, Loghum Slaterus, 1988.
LUIJK F. en MULDER M., *Vaardig communiceren*, Marinus Nijhoff, Leiden, 1987.
MIKES G., *How to be a Brit*, Penguin, Harmondsworth, 1984.

5. Evaluatie

De SMEDT H., en TOP L., *Zin voor talen, talensensibilisering en de taalportfolio in een meertalig onderwijs*, Garant, Leuven, 2005.
DOCHY, F., SCHELFHOUT, W., JANSSENS, S. (red) *Anders evalueren. Assessment in de onderwijspraktijk*, Uitgeverij Lannoo Campus, Tielt, 2003
PETEGEM P en VANHOOF. *Een alternatieve kijk op evaluatie*, Wolters Plantyn, Mechelen, 2002.
THIENEN, K. VAN, *Gewikt en gewogen: evaluatie van communicatieve vaardigheden in het vreemdetalenonderwijs*, Garant, Antwerpen/Apeldoorn, 2000.
SERCU L., VYNCKE C., PETERS E., *Testen en evalueren in het vreemdetalenonderwijs*, (Cahiers voor Didactiek 15), (Wolters), Mechelen, 2003

6. Bibliografie Duits

Didactiek van het DaF-onderwijs

Algemeen

VON TRIM, J., u.a., *Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen*, Langenscheidt, ISBN: 3-468-49469-6.
Profile Deutsch, Buch und cd-Rom, ISBN: 3-468-49410-6.
DITMAR, N., ROST-ROTH, M., *Deutsch als Zweit- und Fremdsprache*. Lang, Frankfurt/M., 1995. ISBN: 3-631-31759-X.
HÄUSSERMANN, U., PIEPHO, H.-E., *Aufgabenhandbuch. Deutsch als Fremdsprache. Abriss einer Aufgaben- und Übungstypologie*. iudicium, München, 1996. ISBN: 3891292694.
HEYD, G., *Aufbauwissen für den Fremdsprachenunterricht (DaF)*. Narr, Tübingen, 1997. ISBN: 3823349627.
HUNEKE, H.-W., STEINIG, W., *Deutsch als Fremdsprache: Eine Einführung*. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1997. ISBN: 3503037799.
MEISSNER, F.-J., *Interaktiver Fremdsprachenunterricht*. Narr, Tübingen, 1997.
NEUNER, G., KRÜGER, M., GREWER, U., *Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht*. Langenscheidt, München, 1996. ISBN: 3468494300.
BIMMEL, P., RAMPILLON, U., *Lernerautonomie und Lernstrategien*, Fernstudieneinheit 23. Langenscheidt, München, 2000. ISBN: 3-468-49651-6.

Spreekvaardigheid

NEUF-MÜNDEL, G., ROLAND, R., *Fertigkeit Sprechen*. Langenscheidt, München, 1991.
PRANGE, L., *44 Sprechspiele für Deutsch als Fremdsprache*. Hueber, Ismaning, 1993. ISBN: 3190015031.

Schrijfvaardigheid

FEILKE, H., PORTMANN, P., *Schreiben im Umbruch*. Klett, Stuttgart, 1996. ISBN: 3123113302.
MÜLLER, R., *Interaktives Schreiben im Unterricht Deutsch als Fremdsprache*. Schneider Verlag Hohengehren, Baltmannsweiler, 1997. ISBN: 3871167592.

Luistervaardigheid

DAHLHAUS, B., Fertigkeit Hören, Fernstudieneinheit 5. Langenscheidt, München, 1994. ISBN: 3468496753.

KÜHN, P., Hörverstehen im Unterricht Deutsch als Fremdsprache. Lang, Frankfurt/M., 1996. ISBN: 3-631-49206-5.

WIEMER, C., EGGERS, D., NEUF, G., Hörverstehen. Hueber, Ismaning, 1997. ISBN: 3-19-001605-4.

Leesvaardigheid

WESTHOFF, G., Fertigkeit Lesen, Fernstudieneinheit 17. Langenscheidt, München, 1997/98. ISBN: 346849663X.

Woordenschattraining

BAEYERLEIN, O., Erwerb und Vermittlung von Wortschatz. iudicium, München, 1997. ISBN: 38911296045.

BALDEGGER, M., MÜLLER, M., SCHNEIDER, G., Kontaktschwelle Deutsch als Fremdsprache. Europarat – Rat für kulturelle Zusammenarbeit, Langenscheidt, Berlin, 1993. ISBN: 3468494505.

BAUSCH, K.-R., CHRIST, H., KÖNIGS, F., KRUMM, H.-J., Erwerb und Vermittlung von Wortschatz im Fremdsprachenunterricht. Narr, Tübingen, 1995.

BOHN, R., Probleme der Wortschatzarbeit, Fernstudieneinheit 22. Langenscheidt, München, 1999. ISBN: 3468496524.

GELLERT, A., Großer Lernwortschatz. Hueber, Ismaning, 2000. ISBN: 3190063680.

MÜLLER, B.-D., Wortschatzarbeit und Bedeutungsvermittlung, Fernstudieneinheit 8. Langenscheidt, Berlin, 1994. ISBN: 3468496729.

Intercultureel leren

APELTAUER, E., Körpersprache in der interkulturellen Kommunikation. Bildungswissenschaftliche Hochschule, Flensburg, 1996.

BLEI, D., ZEUNER, U., Theorie und Praxis interkultureller Landeskunde im Deutschen als Fremdsprache. ASKVerlag, Bochum, 1998.

MACAIRE, D., HOSCH, W., Bilder in der Landeskunde. Lang, München, 1996. ISBN: 3468496605.

Evaluieren

BOLTON, S., Probleme der Leistungsmessung, Fernstudieneinheit 10. Langenscheidt, München, 1996. ISBN: 3468496702.

KLEPPIN, K., Fehler und Fehlerkorrektur, Fernstudieneinheit 19. Langenscheidt, München, 1997/98. ISBN: 3468496567.

SHELLEN, A., Testbeurteilung und Testerstellung. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 1997. ISBN: 3515071415.

ICT

BORRMANN, A., GERDZEN, R., Vernetztes Lernen – Hypertexte, Homepages & ... was man im Sprachunterricht damit machen kann. Klett, Stuttgart, 1999. ISBN: 3127190042.

GRÜNER, M., HASSERT, T., Computer im Deutschunterricht, Fernstudieneinheit 14. Langenscheidt, München, 2000. ISBN: 346849662.

Vaktijdschriften

Onderwijs Deutsch als Fremdsprache

- Der Deutschunterricht. Vereinigt mit Diskussion Deutsch. Beiträge zu seiner Praxis und wissenschaftlichen Grundlegung, Friedrich Verlag in Zusammenarbeit mit Klett Vertrieb, Postfach 10 01 50, 30917 Seelze, tel. 0511/40004-0, fax 0511/40004-119, ISSN 0340-2258.
- Deutsch als Fremdsprache. Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Deutschunterrichts für Ausländer, Herder-Institut interDaF e. V. am Herder-Institut Uni Leipzig, Lumumbastraße 2-4, 04105 Leipzig, tel. 0341/9737521, fax 0341/9737548, ISSN 0011-9741. Besteladres: Langenscheidt KG, Crellestraße 28-30, 10827 Berlin.
- Extra Editie. Uitgave van de werkgroep Deutsch macht Spass, i.s.m. het Goethe-Institut Amsterdam en uitgeverij Thieme, Deutsch macht Spass, PB 2936, NL-2601 CX Delft.
- Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts, Ernst Klett Verlag International GmbH, Klett Edition Deutsch, Postfach 106061, 70049 Stuttgart, tel. 0711/66640-0, fax 0711/617201, ISSN 0937-3160.
- Germanistische Mitteilungen. Zeitschrift für deutsche Sprache, Literatur und Kultur, Roland Duhamel u. a. im Auftrag des Belgischen Germanisten- und Deutschlehrerverbandes (BGDV), Vrijheidslaan 17, B-1081 Brussel, <http://www.bgdv.be>.
- Info DaF. Informationen Deutsch als Fremdsprache, Deutscher Akademischer Austauschdienst in Zusammenarbeit mit dem Fachverband DaF, Referat 221, Kennedyallee 50, 53175 Bonn. Besteladres: iudicium verlag GmbH, Hans-Grässel-Weg 13, 81375 München, Postfach 701067, 81310 München, fax 089/7142039, e-mail: iudicium@geist.de.
- Langenscheidts Sprach-Illustrierte. Verlag Langenscheidt KG, Berlin-Schöneberg, ISSN 0023-8252
- Levende Talen. Vereniging van Leraren in Levende Talen, Postbus 75148, NL-1070 AC Amsterdam, tel./fax 020-6739424, ISSN 0024-1539.
- Markt. Materialien aus der Presse für berufsorientierten Unterricht DaF, Goethe-Institut München, dreimal im Jahr.
- nm. Neusprachliche Mitteilungen aus Wissenschaft und Praxis, Fachverband Moderne Fremdsprachen im Pädagogischen Zeitschriftenverlag, Contactadres: PZV Pädagogischer Zeitschriftenverlag GmbH & Co. KG, Axel-Springer-Straße 54b, 10117 Berlin. <http://www.oldenburg.de/osv/zeitschriften>
- Pädagogik. Pädagogische Beiträge Verlag GmbH, Rothenbaumchaussee 11, 20148 Hamburg, ISSN 0933-422X. Besteladres: Beltz Zentralauslieferung, Postfach 100161, 6940 Weinheim, tel. 06201/703-227, fax 2729476, e-mail aboservice@beltz.de
- Sprachreport. Informationen und Meinungen zur deutschen Sprache, Institut für deutsche Sprache, Postfach 101621, 68016 Mannheim, tel. 0621/1581-0, <http://www.idsmannheim.de/pub/laufend/sprachreport/>, ISSN 0178-644X.
- Zielsprache Deutsch. Stauffenburg Verlag, Stauffenbergstraße 42, 72074 Tübingen, tel. +49-7071-97300
E-mail: info@stauffenburg.de

Intercultureel leren voor leraars

- AZ-Journal. Aktuelle Texte aus der Abendzeitung, Jürgen Schenkendiek, München GI, Ref 42/AWD, Postfach 201009, 8000 München 2
- Brüssel – Rundschau. DGZ, Lange Eikstraat 82, B-1970 Wezembeek-Oppem, Tel. +32 (0) 2/766 16 10, Fax: +32 (0) 2/766 16 19 info@dgzb.net <http://www.brusselrundschau.be>
- DAAD Letter. Hochschule Ausland, Deutscher Akademischer Austauschdienst e.v., Kennedyallee 50, 53175 Bonn, tel. 0228/882-0, fax 0228/882-444, e-mail Petersberg.Verlag@t-online.de, <http://www.daad.de> Besteladres: Postfach 2266, 53631 Königswinter, tel. 02223/911480, fax 02223/911481, e-mail Petersberg. Verlag@t-online.de
- Die BelgienAgenda. – Kultur – Tipps – Termine in Belgien. <http://www.grenzecho.be/>
- Deutsche Bücher. Forum für Literatur, Verlag Rodopi B.V., http://www.weidler-verlag.de/Reihen/Deutsche_Bucher/deutsche_bucher.html
- Deutschland. Zeitschrift für Politik, Kultur und Wirtschaft, Societäts-Verlag. In Zusammenarbeit mit dem Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 60268 Frankfurt am Main, besteladres: Societäts-Verlag, Zeitschrift Deutschland, Distribution Department 60268 Frankfurt, Germany, Telefax .49 (0) 69 75 0145 02 vertrieb.deutschland@fsd.be <http://www.daad-magazin.de/magazin-deutschland.html>
- Grenzecho. GE-Verlag , Marktplatz 8, 4700 Eupen, tel. 087/591300, fax 087/743820, e-mail: info@grenzecho.be , <http://www.grenzecho.de>
- Informationen zur politischen Bildung. Bundeszentrale für politische Bildung (BpB), Adenauer Allee 86, 53113 Bonn, fax: 02228/515-309, e-mail info@bpb.de, <http://www.bpb.de> Besteladres: Franzis 'print & media, Postfach 150740, 80045 München, tel. 089/2730193, fax 089/5117-292 e-mail: infoservice@franzis-online.de
- Sprache im technischen Zeitalter. Am Sandwerder 5, 14109 Berlin, <http://www.spritz.de> Besteladres: SHVerlag, Osteratherstr. 42, 50739 Köln.

Sommige van deze tijdschriften, of gedeelten eruit, kunnen ook door cursisten worden gebruikt.

Internettijdschriften

- DerDieDaF. Klett Internet-Zeitschrift, abonnieren und Archiv: <http://www.edition-deutsch.de/indodienst/>
- Infobrief DaF. Institut für internationale Kommunikation, <http://www.deutsch-als-fremdsprache.de> oder <http://www.iik-duesseldorf.de/infoabo.php3> (Archiv)
- Neues aus dem Internet. Klaus Brehm, Brehm@goethe.de

Tijdschriften voor cursisten

- Authentik auf deutsch. Zeitung und Kassette für den Deutschunterricht mit Fortgeschrittenen (advanced newspaper), Authentik, 27, Westland Square, Dublin 2, Ireland, tel. +353/16771512, fax +353/16771196, email info@authentik.ie, <http://www.authentik.com/german.htm>

- Das Rad [1^{ste} jaar] - Schuss [2^{de} jaar] - Aktuell [3^{de} jaar], Mary Glasgow Magazines; Uitgeverij Averbode, Postbus 54, 3271 Averbode, tel. 013/780136, fax 013/773311, e-mail com@verbode.be, <http://www.averbode.com> (educatieve uitgaven – secundair onderwijs – leermiddelen – deutsch)
- DJI-Bulletin. Die regelmäßige Information des deutschen Jugendinstituts, Deutsches Jugendinstitut e.V., Nockherstrasse 2, 81541 München, tel. 089/62306-0, fax 089/62306-162, <http://www.djii.de> (Publikationen)
- Fluter. Bundeszentrale für politische Bildung (BpB), Adenauerallee 86, 53113 Bonn. <http://www.fluter.de> ISSN 1433-2906 (Bestellungen online)
- jetzt. Das Jugendmagazin der Süddeutschen Zeitung, Süddeutscher Verlag GmbH, Sendlinger Straße 8, 80331 München, tel.089/2183-8410, fax 089/2183-8415, e-mail Redaktion@jetzt.de, <http://www.jetzt.de>
- Katapult. Zeitung und Kasette für den Deutschunterricht (intermediate newspaper), Authentik, 27, Westland Square, Dublin 2, Ireland, tel. +353/16771512, fax +353/16771196, e-mail info@authentik.ie, <http://www.authentik.com>
- Presse und Sprache. Deutsch lernen mit Originalartikeln aus der deutschen Presse, Eilers & Schünemann Verlag GmbH, Postfach 106067, 28060 Bremen, tel. 0421/3690376, fax 0421/3690348, e-mail Eilers@Schuenemann-Verlag.de, <http://www.Presse-und-Sprache.de>
Uiteraard zijn deze tijdschriften ook nuttig en stimulerend voor leerkrachten.

DaF op het internet

Een zeer uitgebreide en permanent geactualiseerde portaalsite voor Duits als vreemde taal is te vinden op:

<http://www.d-a-f.net>

<http://www.goethe.de>

Woordenboeken

BERTELSMANN, Die neue deutsche Rechtschreibung. Bertelsmann Lexikon Verlag, München. ISBN: 3577106255.

DUDEN, Deutsche Rechtschreibung. Langenscheidt, Mannheim. ISBN: 3411040122.

DUDEN, Das Große Wörterbuch der deutschen Sprache. Langenscheidt, Mannheim. ISBN: 341104733X.

KOENEN, Woordenboek Duits-Nederlands / Nederlands-Duits. Woordenboeken Koenen, Utrecht/Antwerpen,2000. ISBN: 90-6648622-8.

PONS, Basiswörterbuch. Deutsch als Fremdsprache. Das einsprachige Lernerwörterbuch, Ernest Klett Verlag, Stuttgart. ISBN: 3125172039.

VAN DALE, Groot Woordenboek Duits-Nederlands/Nederlands-Duits. Van Dale Lexicografie, Utrecht. ISBN:9066481129.

VAN DALE, Nederlands-Duits/ Duits-Nederlands (in set). Van Dale Lexicografie, Utrecht.

VAN DALE, Handwoordenboek Nederlands-Duits / Handwoordenboek Duits-Nederlands. Van Dale Lexicografie,Utrecht.

WAHRIG, G., Deutsches Wörterbuch. Bertelsmann Lexikon Verlag, München.

WAHRIG, G., Wörterbuch der deutschen Sprach. Bertelsmann Lexikon Verlag, München.

WOLTERS, Handwoordenboek Duits-Nederlands / Handwoordenboek Nederlands-Duits. Van Dale Lexicografie, Utrecht / Antwerpen.

5. Grammatik

- BUSCHA, J.**, Grammatik in Feldern. Max Hueber Verlag, München, 1999. ISBN: 3190072566.
- DUDEN**, Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Duden-Verlag, Mannheim, 1995. ISBN: 3411040467.
- FUNK, H., KOENIG, M.**, Grammatik lehren und lernen. Fernstudieneinheit 01, Langenscheidt, München, 1996. ISBN: 3486496796.
- GLOYER, H.**, Das Grammatik-Karrussell, (3 Bände). Verlag für Deutsch, Ismaning, 1999. ISBN: 3-88532-729-5 / 730-9 / 731-7.
- HACKEL, W.**, Verfahrensgrammatik. Eine alternative Grammatikbeschreibung für den SU. Lang, Frankfurt/M., Berlin, 1996.
- HOFMANN, G.**, Grammatik in Frage und Antwort. Langenscheidt, München, 1998.
- LUSCHER, R.**, Übungsgrammatik DaF für Anfänger. Hueber, Ismaning, 1998. ISBN: 3190272522.
- LUSCHER, R.**, Grammatik in gebruik-Duits. Intertaal, Antwerpen, 1999. ISBN: 90-545124-15.
- VAN EUNEN, K.**, *Grammatikbogen*. Langenscheidt, München, 1994. ISBN: 3468494785.
- VON GERNGROSS, G.**, Grammatik kreativ. Langenscheidt, München, 1999. ISBN: 3468494793.

Handboeken voor volwassenen

o.a. bij Langenscheidt:

Berliner Platz

Orientierungskurs (Geschichte – Institutionen – Leben in Deutschland)

Optimal

Moment mal!

Unterwegs

Der Auftrag (Textbuch und Hörspiel für Erwachsene)

Radio D (Sprachkurs mit Hörtexten für Anfänger)

bij Hueber:

Schritte

Tangram

Themen aktuell

Delfin

Lagune

Blaue Blumen

Dimensionen

7. Bibliografie Nederlands

Schrijven

BEERTEN, E., DE STERCK, M. (red.) *Vingeroefeningen*, Afijn, Biblion, Koning Boudewijnstichting, Canon, 2003.

Een methode (schrijfcurcus) om cursisten aan de hand van literaire technieken (o.m. dialogen, vertelperspectief, spanning en conflict), creatief te leren schrijven.

BOLAND J. & KERREMANS, V., *Schrijfblik*, Stichting IVIO, 1999.

Een handboek dat ingaat op tekstsoorten, een stappenplan voor een gedocumenteerde tekst, het uitwerken van een schrijfdossier, peer evaluatie van andermans en zelfevaluatie van eigen schrijfproducten.

In een schrijfdossier volgt de cursist zijn eigen vorderingen.

COCKX, P., *Taalwijzer*, Tweede herziene uitgave, tweede druk, Davidsfonds / Literair, 1999. Handig taaladviesboek, dat kan dienen als aanvulling bij bestaande naslagwerken.

HOUTKOOP, H. & KOOLE T., *Taal in actie, hoe mensen met taal omgaan*, Coutinho, 2000.

Hoe gebruiken mensen taal in gesprekken waarin ze direct met elkaar communiceren? Het boek gaat ondermeer in op taalhandelingen, conversatieanalyse en interactionele sociolinguïstiek.

RENKEMA, J., *Schrijfwijzer*, Tweede Oplage, SdU, 2002.

Een naslagwerk dat inzicht, praktische hints en schrijftips biedt voor wie vragen heeft bij het schrijven van teksten: tekstkwaliteit, leesgemak, taalkwesties, leestekens en opmaak.

TIGGELER, E., *Vraagbaak Nederlands*, SdU 2003

Het boek geeft in een vijftal hoofdstukken antwoord op praktijkvragen voor spelling, woordkeuze en stijl. Hoe schrijf je dat? Welk woord is het juiste? Hoe gebruik je leestekens? Hoe verbeter je zinsbouw en stijl? Hoe schrijf je goede brieven, e-mails en rapporten?

VAN THIENEN, K., & SCHOLLAERT, R., *Gewikt en gewogen, evaluatie van communicatieve vaardigheden*, Garant, 2000.

Stijlboeken

Nogal wat kranten publiceren stijlboeken, oorspronkelijk bedoeld als 'taaladviesboeken' voor de leden van de redactie met aandacht voor journalistieke genres, schrijfstijl, vormgeving, Standaardnederlands, zinsbouw, woordgebruik en spelling. Ze zijn ook interessant voor wie aan taalzorg werkt. We citeren er een drietal.

HENDRICKX, R., *Stijlboek VRT, Praktijkgids*, Van Dale, 2003.

PERMENTIER, L., *Stijlboek*, De Standaard, Roularta Books, 2003.

VAN GESSEL, H., *Stijlboek*, de Volkskrant, 2002.

Taalbeschouwing

Inzicht in taalgebruik en tekst

BRAET, A. (red.), *Taalbeheersing als communicatiewetenschap*, Coutinho, 2000.

Een handboek dat een overzicht biedt van verschillende aspecten van taalbeheersing: o.m. tekstbegrip, conversationeel taalgebruik, argumentatie, schrijfvaardigheid en tekstontwerp, taalvaardigheidsonderwijs en professionele communicatie.

HOUTKOOP, H., & KOOLE T., *Taal in actie. Hoe mensen communiceren in taal*, Coutinho, 2000.

Dit boek gaat over taalgebruik in gesprekken waarin mensen direct met elkaar communiceren en elkaar dus ook direct kunnen confronteren met hun interpretatie van wat de ander zegt.

PANDER MAAT, H., *Tekstanalyse*, Coutinho, 2002.

Dit boek gaat ervan uit dat je om een tekst samenhangend te maken, eerst tekstrelaties, tekstdoelen en structuur in een tekst moet herkennen. Het geeft daartoe zowel de wetenschappelijke achtergrond als praktische toepassingen. De auteur gaat ook in op verschillen tussen papieren en digitale teksten.

RENKEMA, J., o.c. *Schrijfwijzer*, SdU Uitgevers, 2002, o.c.

Naast praktische schrijftips geeft dit boek ook inzichten in tekstsoorten, tekstkwaliteit, leesgemak en taalkwesties.

Woordenschat

ABELING, A., *Het groene woordenboek*, SdU Uitgevers, 2002.

Herziene en uitgebreide uitgave van de *Grote Prisma Nederlands*. Naast de ruim 50.000 trefwoorden met de bijbehorende betekenisomschrijvingen wordt bij de lemma's vermeld met welke woorden ze gecombineerd kunnen worden. Het woordenboek geeft aan waar de klemtoon van meerlettergrepige woorden ligt. Ook de uitspraak van vreemde woorden wordt aangegeven.

BAKEMA, P. (red.), *Vlaams - Nederlands woordenboek*, Standaard Uitgeverij, Het Spectrum, 2003.

Dit Vlaams - Nederlands woordenboek inventariseert een deel van de Vlaamse woordenschat,

waarbij het vooral oog heeft voor de verschillen met het Nederlands. Het woordenboek heeft geen normatieve bedoelingen. Veel woorden komen uit de informele sfeer. - Handig voor inzicht in taalregisters en taalvarianten.

DE BRABANDER, F., *Wat woorden weten, over woorden en hun geschiedenis*, Uitgeverij L. J. Veen, 2000.

Een bundeling van bijdragen voor het tijdschrift *'Nederlands van nu'*, het orgaan van de Vlaamse Vereniging *Algemeen Nederlands*. Het bevat een serie populariserende bijdragen over etymologie en woordgeschiedenis.

GEERAERTS, D., *Wat er in een woord zit*, Peeters, 1989.

Een 'elementaire' inleiding tot de woordbetekenisleer. Het boek geeft verschillende facetten van lexicaalsemantisch onderzoek aan de hand van een aantal voorbeelden.

GENOOTSCHAP ONZE TAAL (RED.), *Pierewaaien, Wat weet u over de herkomst van onze woorden?*, SdU, 2003.

Achter alledaagse woorden gaat vaak een boeiende en onverwachte herkomst schuil.

Ook veelgebruikte woorden hebben vaak een bijzondere etymologie. Dit boekje biedt antwoorden.

PHILIPS, M., (red.) *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands*, Amsterdam Universitaire Pers, 2003.

Dit etymologisch woordenboek geeft de oorsprong en ontwikkeling van 14.000 woorden: hun oudste dateringen en de veranderende betekenissen. Het is gebaseerd op nieuwe inzichten in de substraattheorie, waaruit blijkt dat veel woorden die voorheen als Indo - Europees erfgoed beschouwd werden, in het Nederlands overgebleven zijn uit een oudere vóór - Indo - Europese taal.

VAN DALE LEXICOGRAFIE, *Klare Taal*, 2002.

7 000 Nederlandstalige uitdrukkingen met hun betekenis en gebruik in context.

VAN STERKENBURG, P.G.J., *Het woordenboek der Nederlandsche taal, Portret van een taalmonument*, SdU, 1992.

Een boeiende cultuurgeschiedenis van het WNT, waarin bondig de ontstaansgeschiedenis van het woordenboek geschetst wordt, met daarin de verschillende stadia die de definitie en de beschrijving van een woord moet doorlopen vooraleer het in het woordenboek wordt opgenomen.

Spraakkunst

BAKX, J., JETTEN, M. & KOREBRITS, L., *Grammatica in gebruik, Nederlands voor anderstaligen*, Intertaal, 1997.

Dit leer - en oefenboek behandelt het gebruik van grammaticale onderwerpen. Het is een 'hulpmiddel' in een cursus Nederlands of bij zelfstudie. Na een inleiding met een aantal termen over de zinsbouw van het Nederlands, krijgen we een aantal regels voor het gebruik en de vorm van grammaticale structuren. Daarbij gaat het boek uit van de verschillende functies van taal (verwijzen, vergelijken, een hoeveelheid beschrijven...). Elk hoofdstuk begint met een vraag naar de juiste grammaticale structuur, bijvoorbeeld 'Hoe beschrijf ik de toekomst?' of 'Hoe beschrijf ik een bezit?'

BRUFFAERTS, F., DU MONG, F., VAN DE PUTTE, M., *Handigram*, Van In, Lier 1996 (tweede, herwerkte en vervolledigde druk).

Een overzichtelijke en praktische referentiespraakkunst voor leerlingen secundair onderwijs. Het biedt een houvast voor zinsbouw, woordsoorten en schrijfwijze van het Nederlands.

DE JONGHE, H., W. DE GEEST, *Nederlands je taal*, Van In, Tweede herziene druk, 1996.

Een onderwijsspraakkunst, geschikt als studieboek en als naslagwerk. Intern zo gestructureerd dat SO -cursisten van sterke studierichtingen van de derde graad, studenten, leraren en andere volwassen gebruikers er zich van kunnen bedienen. Taalbeschrijving volgens een traditionele opzet, aangezuiverd met moderne inzichten.

Taalkunde

APPEL, R., BAKER, A., HENGEVELD, K, KUIKEN, F., MUYSKEN, P., (red.), *Taal en Taalwetenschap*, Blackwell Publishers, 2002.

Een boek dat alle aspecten van taalbeschouwing beschrijft, zoals taal in interactie, zinnen en woorden en hun betekenis, klanken. Echte taalkundige onderwerpen komen aan bod, zoals: taal en taalvermogen, de taalgebruiker, taalverwerving, talen en taalgemeenschap: verschillen en overeenkomsten tussen talen, taalvariatie, taalverandering en taalvaardigheid. Na elk hoofdstuk volgen er een samenvatting en opdrachten geschikt voor zelfstudie.

BURGER, P. & DE JONG, J. (REDACTIE), *Taalboek van de eeuw*, SdU Uitgevers, 1999.

Een boek voor lezers die 'zich graag verwonderen over hun eigen taal'. In elk van de tien hoofdstukken (dat telkens een decennium bestrijkt) vindt de lezer naast een historisch essay, een interview met een taalgeleerde / een auteur / een journalist... en een taalkroniek (taalgebeurtenissen) van het voorbije decennium. De tien hoofdstukken behandelen telkens een thema uit de taal, onder meer 'oude en nieuwe woorden, taal en techniek, kunsttalen, vreemde woorden ...'

DE VRIES, J. W. WILLEMYNS, R., BURGER, P., *Het Verhaal van een taal*, Prometheus, 1994.

Een geschiedenis van 9 eeuwen Nederlands. De eerste vijf hoofdstukken beschrijven de geschiedenis van het Nederlands van de prehistorie tot het Moderne Nederlands. De volgende tien behandelen thema's, zoals: de Vlaamse strijd, woordenboeken en grammatica's, de spelling, groepstalen, leenwoorden... Het boek is rijkelijk geïllustreerd. Cultuurhistorisch interessant werk. WILLEMYNS, R., *Het verhaal van het Vlaams. De geschiedenis van het Nederlands in Vlaanderen*, Standaard uitgeverij / Het Spectrum, 2003. Vlaamse tegenhanger, opvolger van het vorige werk.

DROSTE, F.G., *Denken en spreken, de talige Mens*, Davidsfonds / De Clauwaert, 1996.

Een bundeling van 21 apart leesbare essays over allerlei aspecten van taal. De essays zijn geordend in drie rubrieken 'Taal en Werkelijkheid', 'Taal en Cultuur' en 'Taal en de Kunsten'. Ze onderstrepen het belang van taal voor de cultuur, de samenleving en de realiteit. Essay 10 gaat over wreedheid, oorlog en taalgebruik.

ECO, U., *Europa en de volmaakte Taal*, Uitgeversmaatschappij Agon BV, 1994.

Een boek uit de reeks 'Europese contouren' een forum waarin internationaal vermaarde deskundigen in een aantal thema's de wording van Europa beschrijven. Eco beschrijft een aantal taalprojecten, zoals de herontdekking van de historische talen, de reconstructie van vermeende oertalen, én kunstmatig geconstrueerde talen. Een queeste naar 'de volmaakte universele taal'.

HULSHOF, H. & HENDRIX, T., *Kennis over taal en taalverschijnselen*, Coutinho, 1996.

Een schets van de situatie van de 'Taalkunde' in Nederland, een kennisgebied waarmee tot ergernis van de auteurs in het onderwijs nauwelijks wat gebeurt. Daartoe hebben ze een tussenweg gezocht om bij leesvaardigheid teksten met taalkundige inhoud te laten lezen om op die manier leesvaardigheid te koppelen aan taalkundige onderwerpen. Ook bij 'ons' bruikbaar.

QUACK, A., & VAN DER HORST, J.M., *Oudnederlands*, Universitaire Pers Leuven, 2002

Naast een inleiding tot de taal, de periode, en de regio waarin ze gebruikt werd (van de 6e tot de 12^e eeuw, in de Lage Landen), bevat het boek een beknopte grammatica (klankleer, vormleer, syntaxis) van het Oud-Nederlands, het 'Olla Vogala' en een bloemlezing uit de Wachtendonckse psalmen, met de Latijnse versie ernaast; de "Egmondse Williram" (een vertaling uit de 11e eeuw van een commentaar bij het Hooglied), een volledige woordenlijst bij de fragmenten en een uitvoerige bibliografie.

VAN DER SIJS, N., *Taal als mensenwerk: het ontstaan van het ABN*, SDU, Den Haag 2004.

Het boek telt tien hoofdstukken. De auteur start met het ontstaan van de standaardtaal, de theoretische taalkundige opvattingen en een rist bijbelvertalingen. De volgende vier hoofdstukken gaan over de standaardisering van uitspraak, spelling, woordenschat en grammatica. Een apart hoofdstuk wijdt de auteur aan het Nederlands als wetenschapstaal en aan de vorming van nieuwe wetenschapstermen. Tot slot gaat het nog over de invloed van literatoren op de standaardtaal en over de verbreiding, de recente variatie en de toekomst van het Standaardnederlands.

WILLEMYS, R., DANIËLS, W., *Het verhaal van het Vlaams, De geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*, Standaard Uitgeverij/Het Spectrum, 2003.

De focus van het boek ligt op de geschiedenis van 'onze taal' in de Zuidelijke Nederlanden vanaf de 17^e eeuw. Het boek gaat in op een juiste positionering en terminologie van het 'Vlaams'. In een 'Vooruitblik' waagt de auteur zich ook aan een voorspelling van de verdere ontwikkeling.

Literatuur

Literatuurwetenschap

VAN HEUSDEN B. / JONGENEEL, E., *Algemene literatuurwetenschap*, Aula, 1993.

Het boek is bedoeld als eerste kennismaking met de theoretische literatuurwetenschap. De auteurs brengen aan de hand van de semiotiek als theoretisch kader een aantal onderdelen van de literatuurwetenschap in kaart. Hoofdstuk 5 gaat over lezen, interpreteren en de receptie van literatuur. Hoofdstuk 6 geeft criteria om een waardeoordeel over literaire teksten uit te spreken.

VAN LUXEMBURG, J, BAL &, M., WESTEIJN, W. G., *Over literatuur*, Coutinho, 3e druk, 1996.

Een leesbare inleiding in de literatuurwetenschap, met ondermeer het onderscheid tussen literaire tekst en andere teksten, intertekstualiteit, interpretatie van literatuur, stijlfiguren (bv. retorica), analyse van poëzie en verhalende tekst, literaire perioden en opvattingen. Meer dan theorie. Elk onderdeel wordt verhelderd met een of meer voorbeeldteksten.

Lezers, kijkers en literatuurdidactiek

BRONZWAER, W., *Lessen in lyriek*, Nieuwe Nederlandse poëtica, Sun, Nijmegen, 1993.

Deze poëtica wijdt in in de technische aspecten van poëzie, zoals de taal, de poëtische functie, vers - metrum - ritme, het beeld en 'herhalingsfiguren'. Het is niet echt een naslagwerk en geen handleiding om gedichten te interpreteren. Het sluit aan bij het structuralisme en de semiotiek. De theorie wordt geïllustreerd met gedichten uit de bloemlezingen van Komrij. Doelgroep: wie een gespecialiseerde belangstelling voor poëzie heeft.

SCHRAM, D., & GELJON, C., *Grensverleggend literatuuronderwijs, Literaire en kunstzinnige vorming in de tweede fase*, Thieme, 1998.

Zoals de titel suggereert, overschrijdt dit boek allerlei literaire grenzen in tijd, thema's, genres en kunstvormen. Zo gaat een artikel over boek en verfilming. Andere behandelen thema's zoals de tweede wereldoorlog. Andere thema's zijn puur literair: canonvorming, literaire personages, thematisch poëzieonderwijs, de mogelijkheden van interculturele literatuurdidactiek ...

Intertekstualiteit en wereldliteratuur

STEINZ, P., *Lezen, Gids voor de wereldliteratuur etcetera*, 416 schrijvers, 104 meesterwerken, 52 schema's, 52 thema's en 26 quizzen. Prometheus, NRC Handelsblad, 2003.

Een gids voor de wereldliteratuur en voor kennismaking met intertekstualiteit. De flaptekst geeft het al een: "Wat te lezen na "De naam van de roos"? Of hoe liep het af met de Graaf van Monte Cristo. Netwerken en dwarsverbanden in de wereldliteratuur, zijn enthousiasmerend en leerzaam. Ze tonen de schatplichtigheid en de invloeden van schrijvers en laten zien dat boeken niet ontstaan in een vacuüm. Het is een gids voor fictie. De kern van dit boek zijn 416 schrijverslemma's, kenschetsen van historisch belangrijke en / of veelgelezen auteurs, met biografische gegevens en met hun belangwekkendste titels. Fascinerend zijn 52 schema's waarin een veertigtal meesterwerken naast een aantal baanbrekende boeken in een brede context worden geplaatst met de inspiratiebronnen voor de auteurs en suggesties voor 'wat te lezen na'. In het laatste schema toont de auteur zijn invloeden en bronnen ...

Europese literatuur

BAKKER S., BOUSSET, H., DE CLERCQ, M., *Overzicht van de Europese Letteren van Homerus tot heden*, 1994. Nieuwe literatuurgeschiedenis, 3 delen, Deel I, Van de Oudheid tot 1600, Deel II, Van

1600 tot 1900, Deel III, Van 1900 tot heden. Meulenhof Amsterdam, 1994. Het is de Vlaamse versie van een reeks die tot stand kwam vanuit de Lettres Européennes.

DE CLERCQ, M., BAKKER, S., *Reizen door het Europese Literatuuronderwijs*, Acco, 1995.

Dit is het verslagboek van een conferentie over '*Reizen door de Europese literatuur*'. Er loopt een dubbele rode draad doorheen het boek: een historische 'van Odysseus over Camoes tot de Grand tour'. De andere is didactisch: bijvoorbeeld het reisverhaal en vanuit een tekstbestuderende benadering.

Intercultureel

HAWINKELS, K., *Een kijk op de wereld*, Intercultureel literatuuronderwijs, NBLC, Davidsfonds / Infodok, 1995.

Het boek situeert en beschrijft het Intercultureel Literatuuronderwijs. We maken kennis met de Turkse, Marokkaanse, Afrikaanse, Surinaamse en Antilliaanse literatuur (oraal en geschreven). Het boek geeft geannoteerde lijsten van interculturele literatuur, zowel Nederlandstalige als migrantenliteratuur.

8. Bibliografie Frans

Vocabulaire et communication

DESMET, Piet - PIETTE, Martine - GUYSENS, Marie-Ange. 1998-19992 (1995-1996).

Vocabulaire 2000. Exercices. Tome A et B. Antwerpen: Plantyn.

DESMET, Piet - KLEIN, Jean René - LAMIROY, Béatrice. 20057 (1996). Vous dites?! Répertoire d'erreurs courantes en français chez les néerlandophones. Deuxième édition entièrement revue et augmentée. Leuven: Acco.

DESMET, Piet - VANHEE, Guido. 20057 (1996). Vous dites?! Répertoire d'erreurs courantes en français chez les néerlandophones. Exercices. Leuven: Acco.
(*specifieke problemen in het Frans bij Nederlandstaligen*)

BOUTEGEGE, R., Lire et voyager. A Paris+ cassette, Genève, CIDEB, 1999.

DESCAYRAC, Lire la presse pour...résumer, commenter et débattre, Paris, Clé International, 1993.

HADFIELD, C., Jeux de communication. Games and activities for learners of French. Mary Glasgow Publications. 1992.

JANSSENS A., Actes de Parole et vocabulaire fonctionnel, Oostmalle, De Sikkel, 1989.

LEROY-MIQUEL, C. e.a. Vocabulaire progressif du français, avec 250 exercices, Paris, Clé International, 1997.

Didactiek van het Frans als vreemde taal

BINON, Jean. 2003. « J.P. Cuq et I. Gruca, Cours de didactique du français langue étrangère et seconde », Revue française de linguistique appliquée, vol. VIII-1, juin 139-142.

DEBROCK, M., DESMET, P. (1998) *Vakdidactiek Romaanse talen. Liste de lectures.* 2000-2001

DECOO, W., Didactiek van het Frans als vreemde taal, Lier, Van In, 1982

BRUCHET, J., Parler français au bureau, Amsterdam, Intertaal, 1989.

CHAMBERLAIN, A. e.a. Guide pratique de la communication, Paris, Didier, 1989.

BLANCHE, P. A tour de rôle, activités de communication orale, Paris, Clé International, 1991

Fonetiek

M. DEBROCK et P. MERTENS, Introduction à la phonétique générale et française (Leuven: Universitaire Pers, 1993); (b) M. Debrock, Exercices d'orthophonie française - Précis d'orthopédie, Leuven: Universitaire Pers, 1997.

Schrijfvaardigheid

MEYER, B. (1996) *Maitriser l'argumentation. Exercices et corrigés*. Parijs: Masson Editeurs.

Grammaire

DE SPIEGELEER, J – SINJAN, R. – WEEKERS. 1986. *Grammaire 2000*. Deurne: Plantyn.
DE SPIEGELEER, J – SINJAN, R. – WEEKERS, H. 1999. *Comme il faut. Entraînement grammatical axé sur la communication*. Deurne: Wolters Plantyn.
D'HAENE, S. – DE RAMMELAERE, P. 1994. *Grammaire pratique*. Antwerpen: Standaard Educatieve Uitgeverij.
CAERTS, G. e.a., Par étapes grammaire, Deurne, Wolters Plantijn, 2001
CAERTS, G. e.a., Minigram, Deurne, Wolters Plantyn, 1999
De CLERCQ, F. e.a., Grammaire Trajet, Kapellen, Pelckmans 1996.
De CLERCQ, F. e.a Exercices Trajet 1, Kapellen, Pelckmans, 1997.
De CLERCQ, F. e.a Exercices Trajet 2, Kapellen, Pelckmans, 1997.
De SPIEGELEER, J. e.a., Grammaire 2000, Deurne, Plantyn, 1986.
De SPIEGELEER, J. e.a., Carte Blanche, Deurne, Wolters Plantyn, 2000.
De SPIEGELEER, J. e.a., Comme il faut. Entraînement grammatical axé sur la communication, Deurne, Wolters Plantyn, 1997.
DEWAELE, J. e.a., Grammaire française. Bases et usages, Brugge, Die Keure, 1996.
D'HAENE, S. e.a., Grammaire Pratique, Standaard Educatieve Uitgeverij, Antwerpen, 1989.
D'HAENE, S. e.a., Exercices de Grammaire Pratique, Standaard Educatieve Uitgeverij, Antwerpen, 1989.
GREGOIRE, M. e.a. Grammaire progressive du français. Niveau intermédiaire, Paris, Clé International, 1995.

Andere interessante uitgaven

Allaert, M. e.a. Modules en ligne, Wolters Plantijn, 2006.
Arens Ch. e.a., Parcours, Kapellen, Pelckman, 2001
Braat A., e.a., Cascade, Oostmalle, De sikkel, 1997
Boiron, M. e.a. Ressources de classe, Documents authentiques écrits, Paris, Clé International, s.d.
Dijkstra, J., C'est quoi, ça? Dictionnaire d'images français, Brugge, Die Keure, s.d.
Laemmlé, B. e.a., Concorde, Standaard Educatieve Uitgeverij, 2000.
Monnerie, A. La France aux cent visages, Paris, Hatier/Didier, 1996.
Ressources de classe, Activités de français sur internet, Paris, Clé International, s.d.
Runge, A., Sword, J. La BD. La bande dessinée satirique dans la classe de FLE, Paris, Clé International, 1987.
Sinjan, R. e.a., Exercices 2000. Deurne, Plantijn, 1984.

Tagliante, C. Ressources de classe, Tests de niveau en français langue étrangère, Paris, Clé International, 1998.

Tests d'évaluation de français, Paris, Hachette, 2001.

Ulburghs, J. e.a., Etapes, Deurne, Wolters Plantyn, 2000.

Tijdschriften

Panache – Déclic, Tweemaandelijks tijdschrift met actuele teksten en bijhorende cd-rom met luisteroefeningen, Kapellen, Pelckmans – DNB, Uitgeverij Pelckmans, Kapelsestraat 222, 2950 Kapellen.

Presse-papiers, tijdschrift voor gevorderden, Intertaal, Schuttershofstraat 43, 2000 Antwerpen

Dossiers Actualquarto, Des référentiels par excellence, synthétiques et complets, Uitgeverij Averbode, Abdijstraat 1 BP 54 3271 Averbode

Metro, journal gratuit ; NV Mass Transit Media Kunstlaan 3 – 1210 Bruxelles.

L'essentiel, l'actualité simple comme bonjour. Journal de la communauté française.

Naslagwerken

Grévisse, M. Précis de grammaire française, Editions J. Duculot S.A. Gembloux.

Le nouveau Bescherelle, Brussel, Didier Hatier, 1980.

DAFA, Dictionnaire d'apprentissage du français des affaires'

Internet

www.lepointdufle.net

www.lexiquefle.free.fr

www.polarfle.com

www.clicnet.swarthmore.edu

www.referentiel-fle.be

www.edufle.net

www.portail.lettres.net

www.francofil.net

www.campus-electronique.tm.fr

www.peinturefle.ovh.org

www.bonjourdefrance.com

www.tourdufrançais.vlaanderen.be

www.fr.wikipedia.org

www.restena.lu

www.chez.com

www.francaisfacile.com

www.portail.lettres.net

www.didieraccord.com

www.123cours.com

www.educaserve.com

www.globegate.utm.edu

www.yakeo.com

www.dicofle.net

www.tv5.org

<http://cours.funoc.be>

9. Bibliografie Engels

Catalogi van binnenlandse en buitenlandse uitgeverijen bieden een ruime keuze aan bruikbaar materiaal. Dit overzicht is slechts bedoeld als leidraad.

Reference works

Dictionaries (+ CD-ROM)

Cambridge Learner's Dictionary, Cambridge University Press (+ CD-Rom).

Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Cambridge University Press (+ CD-Rom).

Cambridge International Dictionary of English, Cambridge University Press (+ CD-Rom).

Collins Gem Cobuild English Dictionary, HarperCollins Publishers.

Collins Cobuild English Dictionary for Advanced Learners, HarperCollins Publishers.

Collins Cobuild Learner's Dictionary, HarperCollins Publishers.

Collins Cobuild New Student's Dictionary, HarperCollins Publishers.

English Pronouncing Dictionary (Daniel Jones), Cambridge University Press.

Longman Dictionary of Contemporary English, Pearson Education Ltd (+ CD-Rom).

Longman Wordwise Dictionary, Pearson Education Ltd.

Longman Active Study Dictionary, Pearson Education Ltd (+ CD-ROM).

Longman Essential Activator, Pearson Education Ltd.

Longman Language Activator, Pearson Education Ltd.

Longman Dictionary of English Language and Culture, Pearson Education Ltd.

Longman Lexicon of Contemporary English, Pearson Education Ltd.

Longman Pronunciation Dictionary, Pearson Education Ltd.

Macmillan Essential Dictionary for Intermediate Learners, Macmillan Publishers Ltd (+ CD-ROM).

Macmillan Essential Dictionary for Advanced Learners, Macmillan Publishers Ltd (+ CD-ROM).

Macmillan Student's Dictionary, Macmillan Publishers Ltd.

Merriam-Webster's Collegiate Dictionary, Merriam Webster Inc.

Oxford Advanced Learner's Dictionary, Oxford University Press (+ CD-Rom).

Oxford Wordpower Dictionary, Oxford University Press.

Oxford Student's Dictionary of English, Oxford University Press.

Oxford Learner's Wordfinder Dictionary, Oxford University Press.

The BBI Dictionary of English Word Combinations, John Benjamins Publishing Company.

BENSON, D., HERMANS, E., *Wording in English*, Pelckmans.

GOODALE, M., *Phrasal Verbs Workbook*, Collins Cobuild.

RUDZKA, B. et al., *More Words You Need*, Phoenix ELT.

SEIDL, J., *Exercises on Phrasal Verbs*, Oxford English.

ON CD-ROM

Longman Interactive English Dictionary, Pearson Education Ltd.
Oxford Student's Dictionary of English CD-ROM, Oxford University Press.
Oxford Interactive Wordpower / Usage, Oxford.

ONLINE dictionaries & encyclopaedias

<http://www.m-w.com>
<http://www.answers.com/>
<http://dictionary.cambridge.org/>
<http://www.thefreedictionary.com/>
<http://dictionary.reference.com/>
<http://www.interglot.com>
<http://encarta.msn.com/encnet/features/dictionary/dictionaryhome.aspx>
<http://pewebdic2.cw.idm.fr/>
http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page
<http://www.macmillan.dictionary.com/resourcenew.htm>
<http://www.facstaff.bucknell.edu/rbeard/diction.html>

Grammar

AITKEN, *Teaching Tenses*, Nelson.
BATTERSBY, *Instant Grammar Lessons*, L TP.
BEAUMONT, D. en GRANGER, C., *The Heinemann ELT English Grammar*, Macmillan Publishing Ltd.
BIBER, D., e.a., *Longman Grammar of Spoken and Written English*, Pearson Education Ltd.
EASTWOOD, J., *Oxford Practice Grammar*, Oxford University Press.
EASTWOOD, J. *Oxford Guide to English Grammar*, Oxford University Press.
FORSYTH & LAVENDAR, *Skills Plus: Grammar and Speaking*, Heinemann.
HADFIELD, *Intermeditate Grammar Games*, Longman.
HALL & SHEPHEARD, *The Anti-Grammar Grammar Book*, Longman.
KAY, *Reward Resource Packs*, various levels, Heinemann.
MURPHY, R., *Essential Grammar in Use*, Cambridge University Press.
MURPHY, R., *English Grammar in Use*, Cambridge University Press.
OBEE; *Grammar Activity Book*, CUP.
HEWINGS, M., *Advanced Grammar in Use*, Cambridge University Press.
HUDDLESTON & PULLUM, *The Cambridge Grammar of the English Language*, CUP.
PARROTT, M., *Grammar for English Language Teachers*, Cambridge University Press.
SHAW, K., *Collins Cobuild English Grammar*, HarperCollins Publishers.
SWAN, M., *Practical English Usage*, Oxford University Press.
SWAN, M. en WALTER C., *How English Works*, Oxford University Press.
THORNBURY, *How to Teach Grammar*, Longman.
UR, *Grammar Practice Activities*, CUP.
VINCE, M., *Intermediate Language Practice*, Macmillan Publishing Ltd.
VINCE, M., *First Certificate Language Practice*, Macmillan Publishing Ltd.
VINCE, M., *Advanced Language Practice*, Macmillan Publishing Ltd.
WATCYN-JONES, *Grammar Games and Activities for Teachers*, Penguin.
WILLIS, D. en WRIGHT J., *Collins Cobuild Basic Grammar*, HarperCollins Publishers.
WILLIS, D., *Collins Cobuild Student's Grammar*, HarperCollins Publishers.

On CD-Rom:

The Grammar ROM, Pearson Education Ltd.
The FCE Grammar Rom, Longman
Test Your Grammar with Oxford Practice Grammar
Focus on Grammar, Longman.

ONLINE

<http://lnpi.be/website/WebQuiz/grammar.htm>
<http://netgrammar.altec.org/index.html>
<http://www.smic.be/SMIC5022/exercisesgrammar.htm>
<http://www.ucl.ac.uk/internet-grammar/>
<http://www.englishpage.com/grammar/>

Cultural background

BROOKES, H.F., FRAENKEL, C.E., *Life in Britain*, Heinemann Educational Books.
CERIANI, R., FARRELL, M. en ROSSI, F., *The World of English*, Pearson Education Ltd.
CORBISHLEY, M., e.a., *The Young Oxford History of Britain and Ireland*, Oxford University Press.
CROWTHER, J., *Oxford Guide to British and American Culture*, Oxford University Press.
DENNIS, A., *Spotlight on Australia*, Oxford University Press.
FALK, R., *Spotlight on the USA*, Oxford University Press.
GARDANI, G., GARWOOD, C. en PERIS, E., *Aspects of Britain and the USA*, Oxford University Press.
HARVEY, P. en JONES, R., *Britain Explored*, Pearson Education Ltd.
HIBBERT, C., *The Story of England*, Phaidon London, 1997
MCDOWALL, D., *An Illustrated History of Britain*, Pearson Education Ltd.
MCDOWALL, D., *Britain in Close-up*, Pearson Education Ltd.
O'CALLAGHAN, B., *An Illustrated History of the USA*, Pearson Education Ltd.
O'DRISCOLL, J., *Britain*, Oxford University Press.
MC LEAN, A.L., *Profile UK*, Heinemann Language Teaching
MEDGYES, P. en NOLASCO, R., *When in Britain*, Oxford University Press.
RABLEY, S., *Dossiers*, Phoenix Elt, Herts
SAUVE, V. en SAUVE, M., *Gateway to Canada*, Oxford University Press.
SEATH, J., SHEERIN, S. en WHITE, G., *Spotlight on Britain*, Oxford University Press.

ON CD-ROM

Oxford Guide to British and American Culture CD-ROM, Oxford University Press.
Window on Britain, Oxford.

ONLINE

<http://www.archive.org/index.php>
<http://www.nationalarchives.gov.uk/>
<http://www.archives.gov/>
<http://www.naa.gov.au/>
<http://www.americanheritage.com/>
<http://us.history.wisc.edu/hist102/>
<http://www.ushistory.org/>
<http://www.britcoun.org>

Literature

The Norton Anthology of English Literature, vol. 1-2., Norton & Company.
ABCARIAN, R., KLOTZ, M., RICHARDSON, P., *Literature. Reading and Writing the Human Experience*. St Martin's Press, New York.
DOLLEY, C., *The Penguin Book of English Short Stories*, Penguin Books.
FORD, B., *A Guide to English Literature*, Penguin Books
HALL, D., *Contemporary American Poetry*, Penguin Books Ltd.
JACKSON, R., *Victorian Theatre. The Theatre in Its Time*, New Amsterdam Books.
KERMODE, F. & HOLLANDER, J., *Modern British Literature*, Oxford University Press.
KING, L., *Hear my voice. A multicultural Anthology of Literature from the United States*, Addison-Wesley.
NORBROOK, D., *Writing the English Republic. Poetry, Rhetoric and Politics, 1627-1660*, Cambridge University Press.
PERKINS, G. & B., *The American Tradition in Literature*, McGraw-Hill, Inc. USA.
SERVOTTE, H., *English Literature in the 20th Century, Survey and Anthology: The Novel*, De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen.

SERVOTTE, H., *Language Into Meaning. A Primer of Poetry*, Acco.
Acknowledged Legislators. Essays on English Literature in Honour of Herman Servotte, Pelckmans.

Books for Language Teaching

General

BRUMFIT, C., *Individual Freedom in Language Teaching*, Oxford University Press.
BRUMFIT, C. en JOHNSON, K., *The Communicative Approach to Language Teaching*, Oxford University Press.
COUNCIL OF EUROPE, *Common European Framework of Reference for Languages*, Cambridge University Press.
DAVIES, P. en PEARSE, E., *Success in English Teaching*, Oxford University Press.
DOBBS, J., *Using the Board in the Language Classroom*, Cambridge University Press.
GARDNER, B. en GARDNER, F., *Classroom English*, Oxford University Press.
GOWER, R., PHILLIPS, D. en WALTERS S., *Teaching Practice Handbook*, Macmillan Publishing Ltd.
HARMER, J., *The Practice of English Language Teaching*, Pearson Education Ltd.
HEDGE, T., *Teaching and Learning in the Language Classroom*, Oxford University Press.
LARSEN-FREEMAN D., *Techniques and Principles in Language Teaching – New Edition*, Oxford University Press.
RIVERS, W. en TEMPERLEY, M., *A Practical Guide to the Teaching of English as a Second of Foreign Language*, Oxford University Press.
TRIM, J.L.M. en VAN EK, J.A., *Threshold 1990*, Cambridge University Press.
TRIM, J.L.M. en VAN EK, J.A., *Vantage*, Cambridge University Press.
TRIM, J.L.M. en VAN EK, J.A., *Waystage 1990*, Cambridge University Press.
WILLIS, J., *A Framework for Task-based Learning*, Pearson Education Ltd.

Skills

BELL, J., e.a., *Integrated Skills*, Heinemann Language Teaching
BRADFORD, B. en BRAZIL, D., *Intonation in Context*, Cambridge University Press.
BRIGGS & DUNMETT, *Skills Plus: Listening and Speaking Advanced*, Heinemann.
GEDDES, M., e.a., *Phoenix Conversation Series (Advanced)*, Phoenix Elt, Herts
GOWEN, R., *Speaking (Upper Intermediate)*, Oxford University Press.
JONES, L., *Ideas: Speaking and listening activities*, Cambridge University Press.
LADOUSSE, G.P., *Speaking Personally: Quizzes and questionnaires for fluency practice*, Cambridge University Press.
MAC ANDREW, R., MARTINEZ, R., *Taboos and Issues*, Thomas & Heinle
MORTIMER, C., *Elements of Pronunciation*, Cambridge University Press.
NOLASCO, R., *Writing (Upper Intermediate)*, Oxford University Press.
RICHARDS, *Listen Carefully*, Oxford.
RIXON, S., *Listening (Upper Intermediate)*, Oxford University Press.
ROST, *Listening in Action*, Prentice Hall
TOMLINSON, B. en ELLIS, R., *Reading (Upper Intermediate)*, Oxford University Press.
WATCYN-JONES, P., *Pair Work*, Penguin English.
WHITE, *Listening*, Oxford.

Internet

<http://schoolweb.rago.be/taalweb>
<http://www.bloomsbury.com>
<http://www.cambridge.org/elt/inuse>
<http://www.longman.com>
<http://www.macmillan.com>
<http://www.oup.com/elt>
<http://www.petercollin.com>

Webquests

<http://webquest.sdsu.edu/LessonTemplate.html> (Webquest templates)
<http://webquest.org/questgarden/author/>
<http://www.spa3.k12.sc.us/WebQuestTemplate/webquesttemp.htm>
http://teachers.teach-nology.com/web_tools/web_quest/

<http://www.instantprojects.org/webquest/main.php>

<http://www.phpwebquest.org/english/index.htm>

<http://wizard.4teachers.org/>

Evaluatiecriteria WebQuests / Web-based learning environments

<http://www.emints.org/webquest/rubric.shtml>

http://school.discovery.com/schrockguide/pdf/web_based_learning_rubric.pdf

<http://webquest.sdsu.edu/webquestrubric.html>

Online lessons (tracks)

<http://trackstar.4teachers.org/trackstar/?jsessionid=D04C546A5933C90CFC8FA19245600AD0>

<http://members.freewebs.com/>

Blogs

<http://www.blogger.com/start>

<http://www.blogdrive.com/>

Nog interessante websites :

<http://dpb.sip.be/engels/index.htm> (Pedagogische Vakbegeleiding Engels Bisdom Brugge)

<http://www.hercules-hurdler.be> (Pedagogisch ICT-project Hercules)

http://portal.dokeos.com/user_8 (ELO-forum)

<http://onestopenglish.com>

<http://www.bellenglish.com>

www.clipartdownload.com

www.download.com

www.net-language.com

www.baysights.com/aardvark

www.englishlistening.com

www.sparknotes.com

Onderstaande werken geven tips over praktische toepassingen van het internet in de lessen Engels:

BEATTY, K., *Computer Assisted Language Learning*, Longman.

DUDENEY, G., *The Internet and the Language Classroom*, Cambridge University Press.

EASTMAN, D., HARDISTY D., en WINDEATT, S. *The Internet*, Oxford University Press.

GRAY, P. en TEELER, D., *How to Use the Internet in ELT*, Pearson Education Ltd.

SPERLING, D., *The Internet Guide for English Language Teachers*, Prentice Hall Regents.

SPERLING, D., *Dave Sperling's Internet Activity Book*, Prentice Hall Regents.

WINDEATT, S., HARDISTY, D., EASTMENT, D., *The Internet*, O.U.P.

Computer-Assisted Language Learning: Context and Conceptualisation. Clarendon

Evaluatie

'Rubrics' genereren voor diverse taken/opdrachten kan op de volgende sites:

http://www.teach-nology.com/web_tools/rubrics/

<http://rubistar.4teachers.org/index.php>

http://landmark-project.com/classweb/tools/rubric_builder.php

Andere geraadpleegde bronnen:

Opleidingsprofiel Volwassenenonderwijs Algemene Vorming-Economie-Moderne Talen

Leerplannen Moderne Talen / VVKSO/ LICAP-Brussel D/2006/0279/032 - 041

Leerplannen Moderne Talen / Gemeenschapsonderwijs/ leerplannummer2006/043

Leerplannen (basis) Talen / Federatie CVO Tweedekansonderwijs

Met dank voor de gewaardeerde hulp en inbreng van mevrouw Carine Steverlynck, inspecteur volwassenenonderwijs.

Meewerkende centra voor volwassenenonderwijs:

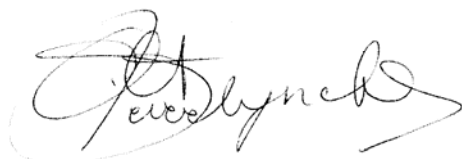
CVO TKO Mechelen, Onze-Lieve-Vrouwestraat 94, Campus Vijfhoek

ADVIES LEERPLANNEN

INDIENERS:	<p>Netoverschrijdend leerplan ingediend door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het Gemeenschapsonderwijs, - het Onderwijssecretariaat van de Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap vzw, -het Provinciaal Onderwijs Vlaanderen, -de Vlaamse Dienst voor het Katholiek Volwassenonderwijs en -het Vlaams Onderwijs Overleg Platform. <p>De meewerkende centra behoren tot de Federatie Tweedekansonderwijs.</p>
OPLEIDING:	<p>Algemene vorming ASO 3 Moderne Talen - Economie Pool moderne talen: modules MTAL 3: Moderne Talen 1, 2, 3 en 4 (067-068-069-070)</p>
Codenummer:	<p>LP/EVO/00. 06-07/1683/N/G</p>
Met ingang van:	01/09/2007
Beginsituatie:	<p>-De didactische beginsituatie is voldoende accuraat omschreven. De instroomvereisten in het leerplan sporen met het opleidingsprofiel. Het leerplan brengt terecht aandacht op voor de heterogene instroom van de cursisten in het tweedekansonderwijs en de specificiteit van het talenonderwijs.</p>
Doelstellingen:	<p>-Het leerplan bevat een algemene visietekst wat het een meerwaarde geeft. -De leerplandoelstellingen sporen volledig met het opleidingsprofiel en het protocolakkoord van 25 juni 2006. -De concretisering uit het Protocolakkoord zijn niet letterlijk opgenomen. In het leerplan worden per taal (Engels, Frans, Duits en Nederlands) concretisering geformuleerd die specifiek en gericht zijn dan die van het akkoord maar volledig liggen in de lijn van het akkoord. De concretisering van het akkoord worden hertaald naar de verschillende talen toe. -In een enkel geval zijn de concretisering opgenomen in het leerplannen misschien te concreet zodat de algemene context verloren dreigt te gaan. De centra die dit leerplan gebruiken, dienen erover te waken dat naar cursisten toe voldoende transfer wordt bewerkstelligd. -Voor SET 16-18 wordt in het leerplan een vakoverschrijdend thema</p>

Algemene Vorming ASO3 Moderne Talen - Economie

	<p>uitgewerkt dat volledig in het verlengde ligt van de concretisering van het Protocol.</p> <p>-Het leerplan vormt een goede richtsnoer voor de leerkrachten om doelgericht en inzichtelijk te werken.</p> <p>-Het leerplan is voldoende open om toch een creatieve inbreng van de leerkrachten toe te laten.</p> <p>-De doorstromingsfunctie van de opleiding wordt voldoende beklemtoond.</p> <p>-Er is aandacht voor attitudevorming bij de cursisten en voor de vakoverschrijdende eindtermen. Deze laatste worden expliciet opgenomen en per rubriek gekoppeld aan de verschillende modules.</p>
Leerinhouden:	<p>-De leerinhouden worden voor alle modules voldoende geconcretiseerd waardoor het leerplan inspirerend kan werken voor leerkrachten.</p> <p>-De leerinhouden worden op transparante wijze gekoppeld aan de SETs.</p> <p>-Het leerplan bevat een uitgebreide opsomming van thema's, subthema's en leerinhouden met verwijzing naar het begrippenkader en achtergrondlectuur.</p>
Methodologische wenken:	<p>-De methodologische wenken worden gekoppeld aan de leerinhouden en de taal.</p> <p>-De keuze voor vakkencombinerende projecten is eigentijds en inspirerend.</p> <p>-Er zijn minimale materiële vereisten opgegeven.</p>
Evaluatie:	<p>-In het leerplan is een eigentijdse visie op evalueren opgenomen.</p> <p>-Er is aandacht voor product- en procesevaluatie.</p> <p>-Die visie wordt voldoende geconcretiseerd en is afgestemd op het vreemde talenonderwijs.</p> <p>-Voor de leerkrachten zijn inspirerende instrumenten opgenomen.</p>
Bibliografie:	<p>-Voor de diverse opleidingsonderdelen is een beperkte aparte bibliografie opgenomen.</p> <p>-Er is tevens een algemene uitgebreide bibliografie met nuttige adressen, handboeken, naslagwerken, tijdschriften, didactisch materiaal, educatieve software en websites.</p>
	<p>GUNSTIG Een voor leerkrachten inspirerend werkstuk.</p>



Carine Steverlynck
 Inspecteur volwassenenonderwijs
 17/06/2007